

**ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини
«УКРАЇНА»**

**Вінницький національний технічний університет
Київський національний економічний університет імені
В. Гетьмана**

**Харківський гуманітарний університет «Народна
Українська Академія»**

**Хмельницький інститут імені Блаженнішого Володимира,
Митрополита Київського і всієї України ПрАТ «ВНЗ
«Міжрегіональна Академія управління персоналом»**

**Український гуманітарний інститут
Національний авіаційний університет**

**Східноукраїнський національний університет імені В. Даля
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»**

ЗБІРНИК ДОПОВІДЕЙ

**II-ої Міжвузівської науково-практичної конференції аспірантів
та молодих вчених**

**«ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИЙ РОЗВИТОК
НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ (МАКРО- ТА
МІКРОРІВЕНЬ) В УМОВАХ ВІЙНИ**

(21 листопада 2024 року)

м. Київ - 2024

Поширення і тиражування без офіційного дозволу
Університету «Україна» заборонено

Інноваційно-інвестиційний розвиток національної економіки України (макро- та мікрорівень) в умовах війни :
Матеріали II-ої Міжвузівської науково-практичної конференції
аспірантів та молодих вчених (Київ, 21 листопада 2024 року):
тези доповідей / відп. ред. Р.Г. Дубас. Київ, Університет
«Україна». - 2024. 222 с.

У збірнику опубліковано матеріали II-ої Міжвузівської
науково-практичної конференції аспірантів та молодих вчених
«Інноваційно-інвестиційний розвиток національної економіки
України (макро- та мікрорівень) в умовах війни».

Наведено результати досліджень щодо основних проблем
і тенденцій розвитку пріоритетних галузей (суб'єктів
господарювання) національної економіки в умовах війни та
повоєнної відбудови України. Визначено експортно-імпортний
потенціал України та соціально-екологічну складову
функціонування національного господарства в умовах
нестабільності.

Відповідальний за випуск: Дубас Р.Г. - доктор
економічних наук, професор

***Матеріали друкуються в авторській редакції.
Втручання в обсяг та структуру матеріалів максимально
зменшено***

ПРОГРАМНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

ТАЛАНЧУК П.М., Президент Університету «Україна», доктор технічних наук, професор

ЦЕЛІЩЕВ О.Б., проректор з наукової роботи Східноукраїнського національного університету імені В. Даля, доктор технічних наук, професор

ДАВИДЕНКО Г.В., проректор з наукової та міжнародної діяльності Університету «Україна», доктор педагогічних наук, професор

НЕСТЕРЕНКО С.С., директор Інституту економіки та менеджменту Університету «Україна», доктор економічних наук, професор

ДУБАС Р.Г., завідувач кафедри управління та адміністрування Університету «Україна», доктор економічних наук, професор

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

НЕСТЕРЕНКО С.С., директор Інституту економіки та менеджменту Університету «Україна», доктор економічних наук, професор

ДУБАС Р.Г., завідувач кафедри управління та адміністрування Університету «Україна», доктор економічних наук, професор

КАРАЧИНА Н.П., завідувач кафедри менеджменту, маркетингу та економіки Вінницького національного технічного університету, доктор економічних наук, професор

ОПЕНЬКО І.В., професор кафедри геодезії та картографії НУБП, доктор економічних наук, доцент

ДРОБЯЗКО С.І., професор кафедри фінансів та обліку Університету «Україна», доктор економічних наук, професор

КУТЛІНА І.Ю., професор кафедри управління та адміністрування Університету «Україна», кандидат технічних наук

ЗМІСТ

ТЕМАТИЧНИЙ НАПРЯМ

**«Вектори державної політики підтримки та розвитку
галузей національної економіки в умовах війни»**

Бориско Ф.О. ДЖЕРЕЛА ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ ЕКОНОМІКИ	8
Войцехівський М.А. ПРОБЛЕМА САМОСІЙНИХ ЛІСІВ В КОНТЕКСТІ ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ	11
Гручківський В.В. РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ ВОЄННОГО СТАНУ	16
Киричук В.Г. ТУРИЗМ В УКРАЇНІ: ТЕНДЕНЦІЇ ВОЄННОЇ ДОБИ	20
Кожемяко А.І. ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИЙ РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ	25
Крепкий П.В. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТА ІНСТРУМЕНТАРІЙ ВІДРОДЖЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ САНАТОРНО-КУРОРТНОЇ ГАЛУЗІ	29
Куліков Д.Ю. ВПЛИВ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ НА ДЕРЖАВНУ ЕКОНОМІКУ В УМОВАХ ВІЙНИ	35
Міхнюк Д. С. ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ЛІСОВИМ ГОСПОДАРСТВОМ УКРАЇНИ	38
Оводюк В. О. ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ	43
Опенько І.А., Колісник А. Г., Жила І. А. ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ЛІСОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ	46
Попов Р.В. ФІНАНСОВА СКЛАДОВА СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЛІСОВИМ ГОСПОДАРСТВОМ УКРАЇНИ	53
Поповиченко Г.С. ІНВЕСТИЦІЙНИЙ РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ	57
Решетова І. А. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	60

Старєв Д.В. СИСТЕМА ПРОДАЖУ ТОВАРІВ ВИРОБНИКА В СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ	63
---	-----------

ТЕМАТИЧНИЙ НАПРЯМ

«Вітчизняний експортно-імпортний потенціал національної економіки країни»

Гриджук М.Д. ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНИЙ ЕКСПОРТ: ПОНЯТТЯ ТА СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ	68
Динник Є. В. ЗМІНИ ВІТЧИЗНЯНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ В УКРАЇНІ	71
Іоніцей Є.Ю. БЕНЧМАРКІНГ МІЖНАРОДНИХ КОНКУРЕНТНИХ ПОЗИЦІЙ ЦУКРОВОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ ТА ІНШИХ КРАЇН СВІТУ	75
Осадчук А.В. ВПЛИВ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РФ НА ОЛІЙНО-ЖИРОВУ ГАЛУЗЬ УКРАЇНИ	79
Шпак Д.В. ВПЛИВ СТРАТЕГІЇ РЕЛОКАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ НА ЕКСПОРТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КРАЇНИ	84

ТЕМАТИЧНИЙ НАПРЯМ

«Інновації, інвестиції та капіталізація мікроекономічних процесів»

Бордусь Б.О. БАР'ЄРИ ДЛЯ ЗАЛУЧЕННЯ ФЕРМЕРІВ З ІНВАЛІДНІСТЮ ДО РОБОТИ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ	88
Васюренко Л. В. ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ	92
Вишневецька О. В. ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА	95
Гуменюк В. І. СКЛАДОВІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА	100

Самофалова М.О., Єремєєв О.С. КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ	103
Загородня А. С. ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	107
Кондратюк В. В. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	110
Кравчук О.В. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНВЕСТУВАННЯ В АГРОПРОДОВОЛЬЧУ СФЕРУ ВОЄННОГО СТАНУ	114
Любонько В. П. ЕФЕКТИВНІСТЬ УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМИ РЕСУРСАМИ В ІТ-КОМПАНІЯХ В УМОВАХ ВІЙНИ	120
Манейло Д.С. ОЦІНКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ГАЛУЗІ ТА ПІДПРИЄМСТВА: СУТНІСТЬ І МЕТОДОЛОГІЯ	127
Несен В. В., Мельник Л. А. ПРОБЛЕМИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ ДИСТРИБУЦІЙНИМИ КОМПАНІЯМИ В АСПЕКТІ МІЖОРГАНІЗАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ	131
Оліх Г.І. ІННОВАЦІЇ ЯК ШЛЯХ ДО СТІЙКОГО ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ УКРАЇНИ	138
Петрученко Р.М. ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЛІСОВИМ ГОСПОДАРСТВОМ УКРАЇНИ	142
Писаренко М.С. КІБЕРБЕЗПЕКА ТА ЗАХИСТ ДАНИХ У ПРОЦЕСІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ БІЗНЕСУ	146
Прокопенко О.В., Співак С.І. БІЗНЕС – АНАЛІЗ ЯК НОВИЙ НАПРЯМОК АНАЛІТИЧНОЇ РОБОТИ СУБ'ЄКТІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	150
Терещенко В.Е. ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД	156
Талапов Т. К. ІНФОРМАЦІЙНИЙ СКЛАД ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ	160

Федьків М.Л.	ПЕРЕДУМОВИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ ДЕРЖАВИ	164
Чікалкін С.М.	КОРПОРАТИВНЕ УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ	168
Ярмолюк А.В.	РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	172

ТЕМАТИЧНИЙ НАПРЯМ

«Економічний розвиток та екологічна стабільність у контексті цілей сталого розвитку»

Білоцький В.Л.	СЕРТИФІКАЦІЯ ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ ТА ПОСЛУГ	175
Герлян Я.С.	РОЛЬ МАРКЕТИНГУ В РЕАЛІЗАЦІЇ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	181
Зобов А.Ю.	СТАЛІЙ РОЗВИТОК ЯК СКЛАДОВА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ДЕРЕВООБРОБНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ	186
Лобода Ю.С.	РОЗДРІБНА ТОРГІВЛЯ ЯК ВАЖЛИВА ЛАНКА ЕКОНОМІКИ	188
Німенко Д.В.	ІНКЛЮЗИВНА ЕКОНОМІКА ЯК ОСНОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ: МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ	193
Пашинський А.О.	СУЧАСНІ ГЛОБАЛЬНІ СТРАТЕГІЇ ВИРШЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ ПРОБЛЕМИ	198
Прісняк С.О.	ВЕКТОРИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ	203
Титаренко В.В.	ЕКОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ РЕФОРМУВАННЯ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ	207
Цимбалій П.А.	ВПЛИВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА СТРУКТУРУ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ	211
Чекотун О.В.	АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СВІТОВУ ЕКОНОМІКУ	216

ТЕМАТИЧНИЙ НАПРЯМ
«Вектори державної політики підтримки та розвитку
галузей національної економіки в умовах війни»

ДЖЕРЕЛА ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ
БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ ЕКОНОМІКИ
Бориско Ф.О., аспірант, ЗВО «Університет «Україна»

Будівельна галузь традиційно повільно впроваджувала цифрові технології, що призводило до неефективних робочих процесів, частих перевитрат і затримок. Крім того, його фрагментарна структура, властива динаміці ринку, посилює ці виклики. Застосування цифрових технологій і перехід до Industry 4.0 може суттєво підвищити ефективність і продуктивність у будівництві за рахунок збільшення інновацій і покращення співпраці, зрештою зменшуючи прогалини в інформації та розбіжності в даних.

Технологія Digital Twin є однією з передових технологій в поточному переході до Індустрії 4.0. Digital Twin тобто цифровий двійник — це, по суті, цифрове представлення об'єкту, яке забезпечує краще розуміння його динаміки шляхом поєднання апіорних знань про систему за допомогою математичних моделей із даними в режимі онлайн, отриманими від датчиків і інструментів, розгорнутих на фізичному об'єкті або біля нього. Незважаючи на те, що ця технологія все частіше використовується в різних промислових, державних і дослідницьких секторах, а також у наукових дисциплінах, її застосування в аквакультурі все ще знаходиться в зародковому стані.

Концепція Digital Twin виявляє віртуальне зображення або цифрове представлення обладнання, пристрою чи системи реального світу, тоді як реальний світ і віртуальний світ отримують найвищу синхронізацію. Цифрове представлення повного життєвого циклу продукту від етапу проектування до етапу обслуговування дасть ґрунтовний аналіз проблем для бізнесу. Ця найбільша перевага передбачення проблем у розробці пристрою дасть раннє попередження, заводить простою, створюватиме нові перспективи та винаходи вдосконалених

пристроїв або гаджетів для подальшого використання з меншими витратами за допомогою цифрових представлень. Дійсно, це створить більший вплив на передачу вищих споживчих відчуттів також на підприємстві. Нові тенденції, такі як штучний інтелект, машинне навчання, глибоке навчання, Інтернет речей і великі дані, які використовуються в Industry 4.0, відіграють важливу роль у Digital Twin, і вони в основному застосовуються у світі виробництва, промислового Інтернету речей та автомобільного бізнесу. Проникнення, широке охоплення та розвиток Інтернету речей у реальному світі підвищили потужність Digital Twins, яка стала більш економічною та доступною для світу різних компаній [1].

Центральне місце в концепції Industry 4.0 займає інтеграція фізичного середовища з цифровими екосистемами. Незважаючи на ці досягнення, будівельна індустрія зіткнулася з численними викликами, зокрема з гострою потребою в покращенні екологічної стійкості та підвищенні ефективності та продуктивності роботи. Інформаційні технології та цифровізація відіграли ключову роль у розширенні різних галузей промисловості в останні десятиліття. Однак будівельний сектор стикається з унікальним набором перешкод, які вимагають інноваційних рішень для повного використання потенційних переваг, які пропонує Індустрія 4.0. У цьому контексті вирішення проблем навколишнього середовища та підвищення загальної ефективності роботи стають вирішальними імперативами для постійного зростання та стійкості будівельного бізнесу [2,3].

Будівельний сектор характеризується по-різному роз'єднаним виробничим процесом, що спричинило запізнення у впровадженні технологій. Обидві ці характеристики сприяють загальному браку конкурентоспроможності сектора. Згідно з Л. Колумбусом [4], сектор ще не запровадив нові цифрові технології, які вимагають початкових інвестицій, навіть якщо ці технології приведуть до значних довгострокових переваг. Завдяки цифровізації та інформаційним технологіям можна покращити інтеграцію будівельних процесів, дисциплін, виконавців і зацікавлених сторін на всіх етапах виконання проекту. У своєму дослідженні П. Лав та Дж. Метьюз [5], доводять, що зміни в поведінці, процедурах, очікуваннях,

стосунках і бізнес-стратегії повинні бути задіяні для того, щоб технології забезпечували цінність і переваги. Т Мушуд та інші зазначають [3], що переваги впровадження технології Digital Twin у будівництві мають проявлятися майже на всіх етапах технологічного циклу, від проектування будівель до введення їх в експлуатацію та при подальшому обслуговуванні на всіх складових будівельного процесу: матеріали, будівельна техніка, робоча сила, будівельне середовище, процеси вимірювання тощо.

Таким чином, інтеграція досягнень вітчизняної ІТ галузі у будівництво є потужним інноваційним потенціалом для його відновлення та подальшого розвитку.

Список літератури:

1. Augustine P. Chapter Four - The industry use cases for the Digital Twin idea // *Advances in Computers* / ed. Raj P., Evangeline P. Elsevier, 2020. Vol. 117. P. 79–105.

2. Zhang X., Xu Y.Y., Ma L. Information technology investment and digital transformation: the roles of digital transformation strategy and top management // *Business Process Management Journal*. Emerald Publishing Limited, 2023. Vol. 29, № 2. P. 528–549.

3. Moshood T.D. et al. Infrastructure digital twin technology: A new paradigm for future construction industry // *Technology in Society*. 2024. Vol. 77. P. 102519.

4. Columbus L. McKinsey's State Of Machine Learning And AI, 2017 [Electronic resource] // [www.forbes.com](https://www.forbes.com/sites/louiscolumbus/2017/07/09/mckinseys-state-of-machine-learning-and-ai-2017/). 2017. URL: <https://www.forbes.com/sites/louiscolumbus/2017/07/09/mckinseys-state-of-machine-learning-and-ai-2017/> (accessed: 17.11.2024).

5. Love P.E.D., Matthews J. The ‘how’ of benefits management for digital technology: From engineering to asset management // *Automation in Construction*. 2019. Vol. 107. P. 102930.

ПРОБЛЕМА САМОСІЙНИХ ЛІСІВ В КОНТЕКСТІ ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

Войцехівський М.А., аспірант, ЗВО «Університет
«Україна»

Одним із задекларованих напрямів діяльності ДП «Ліси України» на 2024 рік є посилення роботи зі збереження самосійних лісів. За різними оцінками, у тому числі за матеріалами супутникових знімків, здійсненим ВО «Укрдержліспроєкт», виявлено понад 1,7 млн га лісових насаджень поза межами лісового фонду України і значну частину з них займають самосійні ліси [1]. У зв'язку з цим, регіональним філіям ДП «Ліси України» визначено завдання активніше комунікувати з обласною та місцевою владою, громадою, землевласниками, оскільки збереження самосійних лісів має бути спільною метою.

Введення самозалісених ділянок в господарський обіг – це питання не лише про сприяння збільшенню площі лісистості країни. За твердженням П.І.Лакиди, самосійні ліси мають унікальні екологічні властивості - вуглецедепонування, киснепродукування тощо. Проведені дослідження з цієї проблематики співробітниками НУБіП України свідчать, що самосійні соснові ліси в молодому віці тільки надземною частиною депонують вуглецю більше за штучні і природні деревостани на 10-20 %. При середній висоті 10 м та відносній повноті 0,9 з 1 га самозалісених земель надземною частиною соснових лісів може депонуватися понад 30 т вуглецю [1].

Верховною Радою України 28 квітня 2021 року було прийнято Закон України № 1423-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи управління та дерегуляції у сфері земельних відносин» з подальшими змінами та доповненнями [2]. Зазначеним законодавчим актом внесено також зміни до Земельного кодексу України щодо повноважень органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування в питанні передачі земельних ділянок у власність або у користування лісгосподарському підприємству. Крім того, закон визначає правові та організаційні

засади ідентифікації та збереження самосійних лісів, спрощення та стимулювання процедури лісорозведення. Тому самосійні ліси та відновлені природні екосистеми становлять загальносуспільну цінність, а їх збереження сприятиме вагомому внеску у досягнення цілей сталого розвитку економіки.

Відповідно до Указу Президента України від 7 червня 2021 року № 228/2021 «Про деякі заходи щодо збереження та відтворення лісів» започатковано реалізацію екологічної ініціативи «Масштабне заліснення України» [3], спрямовану на збереження лісового фонду та належного захисту і відтворення лісів. Одним із заходів, передбачених цим Указом, є також ідентифікація самозаліснених та придатних для створення лісів земельних ділянок державної та комунальної форм власності з метою їх подальшого використання.

Крім того, Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо збереження лісів» від 20.06.2022 р. за № 2321-IX [4] визначено таке поняття як «самосійні ліси» і впроваджено заборону на їх вирубування. Також цим Законом внесені зміни до статті 571 Земельного кодексу України та визначений порядок внесення змін в земельні облікові документи при віднесенні земельної ділянки до самозалісненої.

Тобто, законодавче підґрунтя щодо питання збереження самосійних лісів прийняте і в подальшому необхідна лише ефективна співпраця між державними лісгосподарськими філіями та територіальними громадами. Тому, виявлення самозаліснених земель та надання у постійне користування спеціалізованим лісгосподарським підприємствам є актуальним питанням і теоретично може бути реалізованим в найближчій перспективі.

На практиці, до прикладу, керівник Північного міжрегіонального управління лісового та мисливського господарства зазначив, що лісистість Чернігівської області становить 20,9%, а оптимальна лісистість області за даними Державного агентства лісових ресурсів України визначена на рівні 25% [5]. Станом на кінець 2023 року в Чернігівській області виявлено та ідентифіковано 11 177 га самозаліснених ділянок. З метою подальшого їх використання та для досягнення оптимальної лісистості були направлені клопотання в об'єднані

територіальні громади щодо надання дозволів на розробку землевпорядної документації. В результаті виявилось, що лише на частину таких земель площею 2700,5 га (24%) отримано позитивні відповіді від об'єднаних територіальних громад, в тому числі на площу 1677,5 га оформлено право постійного користування шляхом отримання витягів з державного реєстру речових прав. Земельна децентралізація та дерегуляція враховувала виключно один аспект – економічний. Тобто, максимальне отримання прибутків з боку територіальних громад, не зважаючи на високу ціну для навколишнього середовища.

Як вже було зазначено, одним із шляхів досягнення задекларованих цілей зі скорочення та компенсації викидів було визнано збереження самосійних лісів. Достатньо раціональний підхід, оскільки не потребує фінансування на посів (посадку) лісових культур, проведення рубок догляду та формування тощо (до 20-30 років). Та вказаний ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо збереження лісів» зазначає, що збереження самосійних лісів є не обов'язком, а правом землевласника, чим і користуються територіальні громади.

Тому, самосійні ліси і далі достатньо часто трансформуються в ріллю. До того ж не тільки на комунальних, але й на державних землях. Наприклад в ДП «Укрліктрави» є не лише тисячі гектар самосійних лісів, але й сотні гектар лісових культур, створених за фінансування, яке Україна отримала в рамках Кіотського протоколу. Але зберігати навіть такі лісові насадження ДП «Укрліктрави» відмовляється.

За твердженнями екологів [6], окремі лісгосподарські філії також сприяють збільшенню обсягів викидів шляхом нераціонального заліснення степів, лук, боліт та інших багатих на вуглець екосистем. Це обумовлене тим, що лісові культури на таких ділянках, в основному, ростуть достатньо погано, тому вуглецедепонування та киснепродукування в них неефективне, а, навпаки, негативне.

Для усунення зазначених випадків існують рекомендації Європейського Союзу з висадки лісів, які забороняють заліснення таких ділянок [6]. На сьогоднішній день згаданий ЗУ від 17.02.2022 р. за № 2079-IX «Про організації водокористувачів

та стимулювання гідротехнічної меліорації земель» своїми нормами ввів заборону на заліснення степів та лук.

Наприкінці, слід відмітити, що ЄС приймає все нові механізми збереження і відновлення багатих на вуглець екосистем. Вже давно функціонує природоохоронна мережа Natura 2000. Проект Nature Restoration Law, який вже погоджено в Європарламенті, має амбітні плани з відновлення більшості осушених торфовищ. Але, на жаль, вимоги для країн за межами ЄС, в тому числі і в Україні, значно слабші [6]. Так, прийнятий весною 2023 року регламент із знеліснення (Deforestation Regulation) містить обмеження на доступ на ринок ЄС сільськогосподарської продукції та деревини, виробництво якої призвело до знеліснення. При цьому вирубка самосійних лісів на покинутих сільськогосподарських землях знелісненням вважатись не буде, а тому українські сільгоспвиробники не відчують дію зазначеного регламенту.

Таким чином, на сьогоднішній день в Україні відсутнє законодавство, яке заборонило б розорювання та вирубку всіх багатих на вуглець екосистем.

Проведене дослідження проблеми легалізації самосійних лісів дозволило визначити такі висновки та пропозиції:

1. Введення самозалісених ділянок в господарський обіг є одним із напрямів збільшення площі лісистості країни.

2. Самосійні ліси мають більше за штучні екологічні властивості – вуглецедепонування та киснепродукування, що доведено дослідженнями вітчизняних лісівників.

3. Законодавче підґрунтя щодо самосійних лісів прийняте і в подальшому необхідна ефективна співпраця в питанні передачі таких земельних ділянок у користування лісогосподарським підприємствам.

4. На прикладі Чернігівської області виявилось, що лише на частину самосійних лісів площею 2700,5 га (24%) отримано позитивні відповіді про можливість їх передачі лісогосподарському підприємству від об'єднаних територіальних громад.

Література

1. <https://e-forest.gov.ua/samosijni-lisy-deponuiut-vuhletsiu-bilshe-za-shtuchni-i-prirodni-derevostany-doslidzhennia-ukrainskykh-vchenykh/>
2. Відомості Верховної Ради України, 2023 р., № 9-10, ст.25.
3. <https://www.president.gov.ua/documents/2282021-39089>
4. Відомості Верховної Ради України, 2002 р., № 3-4, ст. 27.
5. <https://n.forest.gov.ua/novini/samosijni-lisi-ta-vidnovleni-prirodni-ekosistemi-ce-zagalnoderzhavna-cinnist-yaka-spriyatime-ekonomichnomu-rozvitku-ukra%D1%97ni/>
6. <https://ecoaction.org.ua/stepy-luky-ta-lisy.html>

РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ ВОЄННОГО СТАНУ

Гручковський В.В., аспірант спеціальності 051
«Економіка», ЗВО «Університет «Україна»

Докорінні зміни у структурі та кількості міжнародних турпотоків в Україні відбулися у 2014 р., що було спричинено початком російсько-української війни та рядом негативних наслідків, до яких вона призвела.

Починаючи з 2014 р. відбулося значне зменшення кількості міжнародних турпотоків, причиною чому стала напружена політична ситуація в країні – Анексія Криму та події на сході і півдні України спричинили негативні зміни в структурі та об'ємах в'їзних і виїзних турпотоків. Анексія Криму призвела до втрати близько 30% рекреаційно-туристичного потенціалу [1].

Антиреклама України, як країни з нестабільною геополітичною ситуацією, яка виникла на міжнародному туристичному ринку, зіграла першочергову роль у зменшенні кількості в'їзних туристичних потоків у цей період. Більшість туристів, обираючи місце для відпочинку, керуються фактором безпеки та стабільності країни.

Повномасштабне вторгнення росії на територію України 24 лютого 2022 року поставило під загрозу не лише туризм на теренах України, але і міжнародний сектор подорожей, який щойно почав відновлюватись від втрат, викликаних пандемією Covid-19. Туристичний сектор, що почав впевнено відновлюватись у січні 2022 р., значно звузив можливості для повномасштабного зростання вже в березні 2022 р.

Під загрозу потрапив як в'їзний туризм в Україні, так і виїзний. До причин, що стали перешкодою розвитку в'їзного туризму на сьогоднішньому етапі розвитку подій належать: – воєнні дії на території України, що несуть небезпеку не лише для туристів, але і для всього населення України, особливо в місцях окупації та ведення активних бойових дій; – втрата значної частини туристично-рекреаційних ресурсів (історичних пам'яток, пам'яток культури, архітектури, релігійно-туристичних об'єктів, природно заповідного та лікувально-

оздоровчого фонду) у зв'язку із їх повним або частковим руйнуванням внаслідок бойових дій або із розміщенням в зонах окупації чи бойових дій; – руйнування інфраструктури в районах проведення активних бойових дій (заклади розміщення, заклади харчування, заклади розваг тощо); – закриття повітряного простору для цивільної авіації; – порушення логістики на території України, що пов'язано або із руйнуванням шляхів сполучення або із розміщенням окупаційних військ на шляхах сполучення; – розміщення окупаційних військ на території областей, що є важливими туристичними центрами в Україні; – значна втрата трудових ресурсів, що пов'язано із виїздом персоналу за кордон, переміщенням персоналу в інші регіони України або задіянням персоналу у воєнних діях.

Отже, російсько-українська війна спричинила помітне зменшення міжнародних туристичних потоків, до чого призвели ряд пов'язаних з війною факторів, де перше місце займає безпека туристів, яку на сьогоднішній день Україна гарантувати не може.

Широкомасштабні воєнні дії, що розпочала росія 24 лютого 2022 року у російсько-українській війні внесли свої корективи в організацію та діяльність внутрішнього туризму та у структуру внутрішніх турпотоків України. За офіційними даними 7,7 млн. осіб станом на квітень місяць зареєструвалися як внутрішньо-переміщені (ВПО) [2]. Також варто врахувати, що значна частина населення переїхала із місць постійного проживання, що розташовані в небезпечних зонах, але не зареєструвались як внутрішньо-переміщені особи. Для надання місць розміщення осіб, що є внутрішньо-переміщеними, задіяні різного роду туристичні комплекси, готелі, гуртожитки тощо, для харчування – заклади харчування, що пов'язані із туристичним бізнесом.

За думкою експертів «VisitUkraine.Today», у відновленні туризму в Україні вже зараз помітні певні тенденції:

- Туристи найчастіше цікавляться оздоровчим відпочинком у санаторіях та іншими схожими опціями, де можна відновити спокій якомога далі від вибухів та повітряних тривог.
- Зріс запит на подорожі для однієї людини або для родини. Натомість групові тури стали менш популярними.

- Наявність світла, води, зв'язку та укриття - пріоритетна вимога до готелів, хостелів тощо.

- Українці бронюють тури переважно в останній момент - «на завтра», адже планувати наперед під час повномасштабної війни не вдається [3].

- Зменшення тривалості подорожей та портрету українського мандрівника.

- Зміна вимог до туристичних закладів, які ставлять потенційні туристи;

- Зросла популярність туристичних програм, спрямованих на допомогу Збройним Силам України тощо.

Разом з тим, розвиток внутрішнього туризму ускладнює ряд проблем, зумовлених складною ситуацією в Україні. Такими проблемами є:

- військові дії, які є небезпечними як для туристів, так і для всього населення, особливо в зонах окупації та активних бойових дій;

- втрата значної частини туристично-рекреаційних ресурсів, таких як історичні пам'ятки, культурні об'єкти, архітектура, релігійні та природні заповідники, у зв'язку з їх руйнуванням або розміщенням в зонах окупації та бойових дій;

- руйнування туристичної інфраструктури в зонах проведення активних бойових дій;

- порушення логістики на території України, пов'язані з руйнуванням шляхів сполучення або розміщенням окупаційних військ на них;

- розміщення окупаційних військ на території туристичних центрів;

- втрата трудових ресурсів, пов'язана з виїздом персоналу за кордон, переміщенням персоналу в інші регіони України або залученням персоналу у воєнних діях.

За даними фахівців ДАРТ, одне з головних завдань – допомогти місцевим громадам по всій країні знайти свій власний, унікальний шлях туристичного розвитку [4]. "Кожен регіон, кожна локація в Україні є неповторною. Ми працюємо над тим, щоб громади зрозуміли, що для розвитку туристичного потенціалу вони вже мають все необхідне – неймовірну природу, історичну та культурну спадщину, гастрономічні спеціальтети.

Потрібно лише все це правильно "запакувати". І вони не тільки зароблятимуть на тому, що лежить у них прямо "під ногами", а зможуть розбудувати інфраструктуру та покращити сервіси".

На основі здійсненого аналізу втрат туристичного бізнесу України від війни, ми пропонуємо комплекс заходів поетапного відновлення діяльності туристичної сфери. Запропонований нами комплекс можна розділити на 5 блоків або частин, які взаємопов'язані між собою і доповнюють ефективність один-одного: 1) фінансове забезпечення; 2) територіальне вдосконалення туристичних потоків (транспортна логістика); 3) галузева оптимізація (поєднання підприємств у кластерні утворення); 4) покращення маркетингу шляхом створення національної туристичної маркетингової організації та її дочірніх філій; 5) секторальне (видове) вдосконалення туризму України тощо.

Список літератури:

1. Барвінок Н.В., Барвінок М.В. Вплив російсько-української війни на туризм в Україні та перспективи його розвитку в майбутньому. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/237/6403/13255-1?inline=1>

2. Слово і діло. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/04/21/novyna/suspilstvo/vijna-rosiyeyu-kozhen-shostyj-ukrayineczstav-pereselencem>

3. Туризм під час війни. Як галузь виживає та готується до відновлення. URL: <https://hub.kyivstar.ua/articles/turyzm-pid-chas-vijny-yak-galuz-vyzhyvaye-ta-gotuyetsya-do-vidnovlennya>

4. Унікальні локації та місця пам'яті. Як розвиватимуть український туризм у 2024 році. URL: <https://www.rbc.ua/rus/travel/unikalni-lokatsiyi-ta-mistsya-pam-yati-k-1707400198.html>

Повномасштабне російське вторгнення негативно вплинуло на всі сфери економіки. Чи не найбільше постраждав український туристичний сектор. Закрите небо, обмеження на виїзд за кордон для чоловіків, вимушений переїзд чималої частини населення, безумовно, обмежили можливість подорожувати

Потенційні втрати світової туристичної економіки від війни оцінили у 14 млрд доларів. Водночас в Україні надходження від галузі до держбюджету скоротилися у 2022 році на понад 30%.

За даними Державного агентства розвитку туризму, приріст надходжень на 46% був лише від діяльності пансіонатів та гуртожитків. Це пов'язано з тим, що у 2022 році їх використовували як тимчасовий прихисток для переселенців, які змушені були покинути свої домівки через бойові дії.

Туризм в Україні все ж адаптувався до умов війни і поступово перелаштувався на інші формати. Тепер, замість іноземних туристів з ЄС чи Близького Сходу, у готелях розміщуються закордонні дипломати, громадські активісти, журналісти всіх світових видань та різноманітні волонтери. Скажімо, лише за 2022-й рік в Україну в'їхало майже 2 мільйони іноземців, з яких мільйон — уже під час повномасштабного вторгнення рф.

У 2023-му році ситуація не стала кращою. У середньому галузь скоротилася на третину у порівнянні до початку 2022-го року: на 29% менше було сплачено податків за перші 3 місяці 23-го року, а також на 34% зменшилась кількість компаній у туристичній галузі.

Та вже в 2023-му, за даними Української асоціації туристичних агенцій, кількість відпочинкових поїздок, якщо порівняти з минулим роком, збільшилася на 30%. Які напрямки нині мають попит? Як планувати подорожі в умовах великої

війни? Та що буде зі сферою туризму в найближчому майбутньому?

До війни в Україні налічувалося близько 3700 туристичних агенцій: від локальних, які спеціалізувалися на внутрішньому туризмі, до лідерів ринку, що продавали сотні різноманітних турів за кордон. Нині з цієї кількості працюють і надають послуги лише 800 агенцій. Більшість призупинили роботу через відсутність попиту на відпочинок у перший рік повномасштабного вторгнення, загальну кризу та економічну невизначеність, постійні ракетні обстріли з боку росії. Ті ж, що залишилися та продовжили свою справу, змушені адаптуватися до нових реалій.

Одним із найбільших викликів стала логістика. Раніше відпочинок українців починався з відкриття дверей таксі й виходу до літака в аеропорту Бориспіль. Зараз мандрівка стартує з тривалої дороги на поїзді до закордонного летовища. Це додає роботи туристичній агенції, впливає на ціну відпочинку та «розтягує» маршрут.

Ба більше, менеджери з туризму відзначають, що комунікувати з клієнтами стало важче, оскільки багато українців знаходяться в країнах Європи. Охочі відпочити вже не можуть прийти одразу в офіс, натомість звертаються до агентства через сайт чи соціальні мережі. Зараз ринок туристичних послуг монополізується, а вартість турів – зростає. Якщо ще кілька років тому подорож на Мальдіви коштувала \$1200 за людину, сьогодні мандрівка обійдеться вже мінімум у \$2500.

Ще одна чимала проблема – високий рівень недовіри до туристичних агенцій. Усе тому, що на початку війни оператори масово скасовували або заморожували тури, ігнорували прохання клієнтів повернути кошти й навіть залишали відпочивальників за кордоном без можливості повернутися додому.

Так, чимало людей застрягли в Занзібарі та Єгипті, бо в українських агентств не було договорів із Польщею, Угорщиною чи Румунією на прямі рейси. Придбати квитки на чартер – справа не з простих, вони продаються лише в межах туристичного пакету.

Українці досі надають перевагу пакетам «all inclusive» і часто подорожують у теплі країни, як-от Туреччина чи Єгипет.

Водночас для наших туристів нині критично важливою є відсутність на курортах росіян, тож популярними стають європейські країни, зокрема Іспанія, Італія, Греція, Чорногорія, Кіпр. Багато відпочивальників почали мандрувати автіркою, для такого типу подорожі ідеально підходить Хорватія.

Є попит і на Об'єднані Арабські Емірати. Якщо раніше оператори пропонували тури в Дубай, то зараз частіше розглядають Абу-Дабі, знову ж таки через росіян. Відкриттям цього року для українців стали іспанські острови Тенеріфе та Мальорка. Прогнозую, що вони залишатимуться в топі протягом усього року, адже там завжди весна.

Як планувати свої подорожі в умовах війни: практичні поради від Viko Travel:

Бронюйте тур завчасно. Зараз українці діють спонтанно і, як правило, не планують подорожі. Але це хибна стратегія. Ринок туризму в Україні вже вийшов за межі і фактично існує в європейському контексті. Тепер ми літаємо на одних і тих самих рейсах, тож тури треба замовляти якомога раніше, в ідеалі – за 60-90 днів. Тоді можна і зекономити, і отримати найкращі умови для проживання.

Уважно вивчайте пропозиції та обирайте 1-2 напрямки. Не варто намагатися об'їздити всю земну кулю за одну відпустку, краще зупиніться на одній або кількох країнах. Проконсультуйтеся з менеджером турагентства щодо сезону, погоди та клімату, щоб переконатися, що ваш відпочинок буде комфортним.

Користуйтеся знижками. Для клієнтів, які планують свій відпочинок заздалегідь, оператори часто пропонують акції. Дізнайтеся про можливість скористатися ними перед покупкою туру.

Не забувайте про закордонний паспорт. Чимало клієнтів переконані: якщо Україна вже отримала статус члена в ЄС, то для перельоту закордонний паспорт не потрібен. Це не так, цей документ завжди має бути з вами.

Пам'ятайте, ваш відпочинок починається з України. Звертайтеся до туристичних операторів, які не лише організують дозвілля за кордоном, а й подбають про трансфер до пункту

вильоту за межами України і складуть детальний маршрут вашої подорожі [1].

Питання «Як розвиватиметься туристична сфера в Україні найближчим часом?» стає все актуальнішим. Усе залежить від того, як швидко ми здобудемо перемогу у війні. Як тільки небо над Україною відкриють, станеться туристичний бум:

- по-перше, іноземці приїжджатимуть до нас, щоб побувати в українських містах, що вистояли попри постійні обстріли та ракетні атаки;
- по-друге, багато українців, які зараз не мають змоги повноцінно відпочити чи вважають це недоцільним, захочуть відновитися й перезавантажитися разом зі своїми родинами. Так одночасно розвиватиметься і внутрішній, і зовнішній туризм тощо.

Якщо ж війна затягнеться, то українські оператори ще більше виходитимуть на європейський ринок, відкриватимуть свої філії на півдні України, щоб туристи мали змогу швидко вилітати на відпочинок одразу з Кишинева, Варшави чи Жешува. Цього не треба боятися, українські туристичні агентства дуже конкурентоспроможні і точно знайдуть свого клієнта за кордоном. Ми добре знаємо всі зручні логістичні маршрути, чудово орієнтуємося в популярних напрямках і загалом вміємо добре робити свою справу.

За думкою експертів «Visit Ukraine.Today», у відновленні туризму в Україні вже зараз помітні певні тенденції:

- туристи найчастіше цікавляться оздоровчим відпочинком у санаторіях та іншими схожими опціями, де можна відновити спокій якомога далі від вибухів та повітряних тривог.
- зріс запит на подорожі для однієї людини або для родини. Натомість групові тури стали менш популярними.
- наявність світла, води, зв'язку та укриття — пріоритетна вимога до готелів, хостелів тощо.
- українці бронюють тури переважно в останній момент — «на завтра», адже планувати наперед під час повномасштабної війни не вдається [2].

Уже зараз між гравцями ринку йдуть розмови про повоєнне відродження галузі, де пріоритетом є думка, що

найшвидше відновлюватимуться регіони, що найменше постраждали від війни. Водночас туризм у звільнених містах матиме свої особливості: екскурсійні маршрути потрібно буде прокладати, враховуючи місця пам'яті та трагедій. Ці локації мають стати частиною меморіального туризму в Україні, а розміщення будь-яких атракцій на них має бути забороненим.

Список літератури:

1. Спасенко К. Туризм в умовах повномасштабної війни: куди їхати, який напрям обирати та як планувати свої подорожі. URL: <https://forbes.ua/lifestyle/turizm-v-umovakh-povnomasshtabnoi-viyni-kudi-ikhati-yakiy-napryam-obirati-ta-yak-planuvati-svoi-podorozhi-20102023-16759>

2. Туризм під час війни. Як галузь виживає та готується до відновлення. URL: <https://hub.kyivstar.ua/articles/turyzm-pid-chas-vijny-yak-galuz-vyzyvaye-ta-gotuyetsya-do-vidnovlennya>

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИЙ РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Кожемяко А.І., аспірант
спеціальності 051 «Економіка»,
ЗВО «Університет «Україна»

Інноваційно-інвестиційний розвиток є ключовим фактором для забезпечення стійкості економіки України в умовах воєнного стану. Військова агресія створила значні виклики для функціонування багатьох секторів, зокрема промисловості, транспорту, енергетики та сільського господарства, що призвело до зниження економічної активності. Проте саме криза стала каталізатором пошуку нових підходів до управління економікою. Інноваційні рішення та інвестиційна підтримка дозволяють створити умови для зростання економічної ефективності, адаптації до змінних обставин і зміцнення національної безпеки. Основна мета розвитку полягає у створенні економіки, що базується на знаннях, технологіях і активному залученні міжнародного капіталу.

Макроекономічний рівень інноваційно-інвестиційного розвитку

На макроекономічному рівні одним із ключових аспектів є структурна переорієнтація економіки. Військові дії значно змінили пріоритети державного фінансування та міжнародної допомоги. Сьогодні головними напрямками є модернізація енергетичної інфраструктури, розвиток оборонної промисловості, стимулювання аграрного виробництва і цифровізації державних послуг. Особливу роль відіграє підтримка інфраструктурних проєктів, які забезпечують транспортування товарів і послуг, а також сприяють регіональній інтеграції [4].

Фінансування інновацій є критичним чинником для національної економіки. В умовах війни основними джерелами фінансування стають гранти та кредити від міжнародних організацій, таких як МВФ та Світовий банк. Україна також

розробляє спеціальні програми залучення іноземних інвесторів шляхом створення сприятливих умов, наприклад, через пільгове оподаткування, захист інвесторів і скорочення бюрократичних процедур [1]. Ці заходи спрямовані на стимулювання припливу капіталу в стратегічно важливі сектори економіки.

Одним із найбільш ефективних способів стимулювання інновацій є державна підтримка. Наприклад, створення спеціалізованих фондів для фінансування стартапів дозволяє розвивати національні технологічні компанії та підтримувати їхню конкурентоспроможність на міжнародній арені. Водночас уряд активно працює над реформуванням законодавства для інтеграції в європейський економічний простір, що підвищує довіру іноземних партнерів.

Таблиця 1. Основні напрями державної підтримки інноваційного розвитку [3]

Напрямок підтримки	Інструменти реалізації	Очікувані результати
Податкова політика	Зниження податків для інноваційних компаній	Збільшення обсягу інвестицій
Грантова підтримка	Державні та міжнародні гранти	Зростання кількості стартапів
Реформування законодавства	Адаптація законодавства до стандартів ЄС	Підвищення довіри інвесторів

Мікроекономічний рівень інноваційно-інвестиційного розвитку

На рівні окремих підприємств, інновації спрямовані на вдосконалення технологічних процесів і підвищення конкурентоспроможності продукції. У цьому контексті цифровізація виробництва та автоматизація операцій є найважливішими напрямками розвитку. Підприємства активно впроваджують сучасні ІТ-рішення для моніторингу ефективності, управління ризиками та прогнозування ринкових тенденцій [2]. Одним із прикладів може бути використання блокчейн-технологій для забезпечення прозорості ланцюгів постачання.

Інвестиції в екологічно чисті технології стають новим трендом для підприємств в Україні. Зокрема, енергозберігаючі системи, впровадження відновлювальних джерел енергії та зниження викидів вуглецю мають не лише економічний, а й стратегічний характер [1]. Важливим аспектом є розвиток малого та середнього бізнесу, який зосереджений на інноваційних нішах, таких як розробка дронів, кібербезпека та інтелектуальні системи управління.

Розвиток кластерів є ще одним ефективним інструментом підтримки мікроекономічного рівня. Об'єднання підприємств за географічною або галузевою ознакою сприяє створенню синергетичного ефекту. Це дозволяє зменшити витрати на розробку нових технологій, збільшити ефективність логістики та забезпечити доступ до нових ринків.

Формула 1. Розрахунок прибутковості інвестиційного проекту

$$ROI = \frac{\text{Чистий дохід від проекту} - \text{Витрати на проект}}{\text{Витрати на проект}} \times 100\%,$$

де ROI — рентабельність інвестицій, виражена у відсотках.

Вплив війни на інноваційно-інвестиційний розвиток

Війна в Україні створила значні ризики для інвестиційної діяльності, такі як знищення інфраструктури, логістичні труднощі, дефіцит фінансових ресурсів і людського капіталу. Водночас, кризова ситуація стимулює розвиток інновацій у сфері безпеки, зокрема розробку технологій кіберзахисту, безпілотних літальних апаратів та нових методів розвідки [4].

Суттєвим позитивним аспектом є підвищення ролі міжнародного співробітництва, яке забезпечує не лише фінансову, а й технологічну підтримку. Гранти та пільгові кредити стають основою для створення спільних проектів із залученням іноземних компаній, що посилює конкурентоспроможність українського бізнесу.

Висновки. Інноваційно-інвестиційний розвиток України в умовах війни є критично важливим для відновлення економіки, підвищення її стійкості та інтеграції в глобальні ринки. Реалізація інноваційних проектів на макро- та мікрорівнях дозволить створити фундамент для економічного зростання в післявоєнний

період. Головними умовами успіху є ефективна державна політика, залучення міжнародних партнерів і стимулювання бізнесу до впровадження інновацій.

Список літератури:

1. Міністерство економіки України. Звіти та прогнози щодо економічного розвитку України. Офіційний сайт Міністерства економіки України. <https://www.me.gov.ua>

2. Національний банк України. Економічні огляди та звіти. Офіційний сайт НБУ. <https://bank.gov.ua>

3. World Bank. Ukraine: Trade and Investment Report. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://documents1.worldbank.org/curated/es/763951468174230982/pdf/512210WP0UKRAI1N0IC1report120091Ukr.pdf>.

Бойко, А. Інноваційно-інвестиційний розвиток економіки України в умовах кризи // Економіка і суспільство. – 2023. – Вип. 48. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3409>

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТА ІНСТРУМЕНТАРІЙ ВІДРОДЖЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ САНАТОРНО- КУРОРТНОЇ ГАЛУЗІ

Крепкий П.В., здобувач освіти 3-го освітньо-наукового
рівня, спеціальності 073 «Менеджмент»,
Вінницький національний технічний університет

Підприємства санаторно-курортної галузі є надзвичайно важливою складовою економічного механізму держави, так як відновлюють фізичне та ментальне здоров'я населення країни. Особливо гостро наявна ця проблематика на сьогодні, за умов збільшення потреби в таких закладах, з огляду на фізичний та психологічний стан українців.

Сучасний стан санаторно-курортної галузі України характеризується трендом зниженням попиту серед звичайного населення на санаторно-курортні послуги. Це призводить до зменшення заповнюваності ліжкового фонду санаторно-курортних закладів, погіршення ефективності їх діяльності. Основними причинами такої тенденції є:

- неспроможність населення оплачувати послуги у санаторно-курортних установах унаслідок зменшення їх реальних доходів в умовах високої інфляції та зростання вартості путівок;
- обмеженого державного фінансування соціально-лікувальних путівок Фондом соціального страхування;
- невідповідність високих цін санаторно-курортних послуг їх якості;
- відсутність ефективної державної політики, як у сфері соціальної підтримки населення, так і в напрямі економічного та податкового сприяння діяльності санаторно-курортних закладів;
- відсутність системи інформаційно-рекламного забезпечення діяльності закладів санаторно-курортної сфери та низький рівень менеджменту [1].

Особливо негативна динаміка посилилась карантинними обмеження через пандемію *коронавірусної* інфекції Covid19 і воєнними діями в Україні.

Зазначені тенденції є типовими для підприємств санаторно-курортної галузі України загалом та для окремих регіонів. Так, курорт Хмільник – єдиний в Україні радоновий курорт, вода якого має унікальні цілющі властивості, узагальнює 7 санаторно-курортних закладів: медичний реабілітаційний центр «Південний Буг» МВС України, санаторій «Медичний центр реабілітації залізничників», санаторій «Березовий гай», Хмільницька обласна фізіотерапевтична лікарня, санаторій «Поділля», санаторій «Радон», профспілковий санаторій «Хмільник», центральний військовий клінічний санаторій «Хмільник» (загальна кількість ліжко-місць по цим закладам – 3125 шт.). Динаміка розвитку зазначених підприємств санаторно-курортної галузі є ідентичною до загальних тенденцій розвитку. Зокрема зміна кількості оздоровлених та орієнтовна завантаженість ліжко-місць профспілкового санаторію «Хмільник» наведена у табл. 1 [1].

Таблиця 1

Динаміка кількості оздоровлених

Роки	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	9 місяців 2023
Кількість оздоровлених, чол.	16582	14970	15205	14320	15059	15501	13843	11166	12548	14255	16063	14856	59675	7368	6377	4539
Орієнтовна завантаженість, %	95	85	87	82	86	88	79	64	72	81	92	85	34	42	19	35

Наведені статистичні дані характеризують зменшення попиту населення на послуги профспілкового санаторію «Хмільник» протягом досліджуваного періоду, особливо катастрофічним є вплив пандемії Covid19 (зменшення оздоровлених на 149%) та повномасштабної російсько-української війни (зменшення оздоровлених на 118%).

Таблиця 2

Оцінювання зношеності основних засобів підприємств
санаторно-курортної галузі, %

Підприємства	Роки					Дина- міка
	2018	2019	2020	2021	2022	
1. Клінічний санаторій «Хмільник»	45,48	47,29	48,20	53,30	55,48	10,0
2. ТОВ «Санаторій «Березовий гай»	47,75	50,32	54,27	58,52	61,0	13,25

Аналізування фінансових результатів санаторно-курортних закладів Хмільника показало тенденцію до їх збільшення протягом 2018-2019 років. Проте вже в 2020 році, у зв'язку з пандемією Covid19, досліджувані підприємства отримали збитки за всіма видами фінансових результатів: валовому прибутку, фінансовому результату від операційної діяльності, фінансовому результату до оподаткування та чистому прибутку. В 2021 році ситуація покращилась, кількість оздоровлених збільшилась і як результат, підприємства отримали позитивні фінансові результати. Але, вже в 2022 році, у зв'язку із воєнними діями в Україні підприємство клінічний санаторій «Хмільник» отримало збитки, а санаторій ТОВ «Санаторій «Березовий гай» протягом 2021-2022 років збільшив чистий дохід від реалізації послуг на 12,39% та чистий прибуток – на 3275 тис. грн. Зазначимо, що позитивна динаміка у ТОВ «Санаторій «Березовий гай» обумовлена тим, що в санаторії значну увагу приділяють розробці індивідуальних програм

реабілітації та оздоровлення для внутрішньо переміщених осіб і військовослужбовців, особливо тих, які повернулися із зони активних бойових дій та деокупованих територій.

Оцінювання матеріально-технічної бази за допомогою коефіцієнта зносу (табл. 2) показало, що знос основних засобів досліджуваних підприємств знаходиться в межах 45%–61% і коефіцієнт зносу збільшується: на підприємстві клінічний санаторій «Хмільник» – на 10%, на ТОВ «Санаторій «Березовий гай» – на 13,25%. Це є вкрай негативною тенденцією, адже показує значне погіршення матеріальної бази.

Наведена ситуація щодо розвитку підприємств санаторно-курортної галузі переконує у необхідності оновлення матеріально-технічної бази цих підприємств, на що насамперед потрібні фінансові ресурси. Поряд із цим зазначені підприємства обтяжені надмірним податковим навантаженням [2]. Основними податками є ПДВ та податок на прибуток, а також значна сукупність місцевих податків: рентна плата за спецвикористання води, рентна плата за користування надрами, податок на нерухоме майно, земельний податок, орендна плата, екологічний податок (табл. 3).

Таблиця 3

Податкове навантаження підприємств санаторно-курортної галузі

Показники	Роки			
	2021	2022	2023	з 1.01.24 по 19.11.24
Клінічний санаторій «Хмільник»				
Рентна плата за користування адрами	104 585,9	108 690	145 497,4	130 252,63
Податок на нерухоме майно	708 656,99	1 171 865	1 251 493	2 072 367,2
Земельний податок	19 318,17	67 265,35	7 997,48	3 405,0

Орендна плата	2 334 415,9	2 147 557	2 539 420	1 334 465,0
Екологічний податок	26 030,77	8 786,55	19 812,72	19 812,72
ТОВ «Санаторій «Березовий гай»				
Рентна плата за користування адрами	10 656,58	11 675,3	13 876,4	14 382,9
Податок на нерухоме майно	63 739,05	109 759,7	126 559,5	133 220,53
Земельний податок	237 688,59	509 041,4	606 613,7	531 945,58
Орендна плата	282 353,52	321 891,0	357 479,8	214 225,27
Екологічний податок	3 793,48	275,66	1 444,14	605,77
ТОВ «Санаторій «Поділля»				
Рентна плата за спецвикористання води	43 764,2	46 777,17	44 965,47	48 303,17
Рентна плата за користування надрами	62 270,0	105 967,0	99 554,05	106 590,12
Податок на нерухоме майно	568 030,0	979 100,0	1 154 499,7	1 186 260,5
Орендна плата	1 487 218,0	1 300 100,0	1 487 839	165 452,0
Екологічний податок	7 540,0	9 600,0	10 119,63	11 343,28

Отже, не зважаючи на те, що на сьогодні Хмільник – це сучасний бальнеологічний курорт державного значення, до складу якого входять 7 санаторно-курортних закладів (згідно із ухваленим законопроектом №8271 від 18.03.2011 р. Верховною Радою України 12 травня 2011 року) він потребує особливих

інструментів відродження для забезпечення прибутковості та масштабного залучення населення країни до оздоровлення.

Вважаємо, що одним із фінансових важелів стимулювання розвитку підприємств санаторно-курортної галузі є податкові пільги.

Наведемо приклади стимулювання розвитку підприємств цієї галузі в інших країнах:

- звільнення від сплати ПДВ (Хорватія) або зменшення ПДВ (Греція);
- звільнення від сплати податку на прибуток у перші 5 років роботи підприємства (Хорватія);
- пільгове оподаткування усієї галузі (Польща);
- зниження податку з обороту (Іспанія, Греція);
- зниження податків на результати діяльності, якщо послуги надаються у «низький» сезон (Греція).

Отже, вважаємо, що наведені приклади є лише окремим інструментом для поповнення фінансової бази підприємств санаторно-курортної галузі та суттєвого оновлення матеріально-технічної бази і надання якісних послуг.

Але загалом ця проблематика є актуальним питанням державного значення, що потребує координації та регулювання з боку держави. Вважаємо, що ринок санаторно-курортних послуг слід розвивати та регулювати на контрольованій, комплексній та стійкій основі, застосовуючи принципи розумного та ефективного планування.

Список літератури:

1

Карачина Н. П., Сметанюк О. А., Крепкий П. В. Комплексне аналітичне оцінювання розвитку підприємств санаторно-курортної галузі України. *Економіка та суспільство*. 2023. № 58. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3280/3204>

ВПЛИВ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ НА ДЕРЖАВНУ ЕКОНОМІКУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Куліков Д.Ю., аспірант 2-го року навчання

Цифрова трансформація, яка включає в себе перехід на цифрові технології та використання інноваційних рішень у державному та приватному секторах, стає одним з ключових факторів економічного розвитку сучасних країн. В умовах війни її значення особливо зростає, адже діджиталізація дозволяє швидко адаптуватися до мінливих умов, забезпечує безперервність надання державних послуг, підтримку бізнесу та населення, кіберзахист ключових об'єктів інфраструктури. Війна суттєво змінює пріоритети та вимоги до економіки, зокрема, збільшує потребу у швидкому впровадженні цифрових технологій, які дозволяють більш ефективно управляти ресурсами, оптимізувати витрати та бути стійкими в умовах кризи. Військовий конфлікт наражає економіку та суспільство на численні ризики, такі як фізичне руйнування інфраструктури, економічні втрати, скорочення зайнятості та зростання соціальної напруги.

Війна має глибокий вплив на національну економіку, який проявляється у прямих і непрямих наслідках та створює значні економічні виклики. Прямі економічні наслідки війни відчуваються через руйнування інфраструктури, яке зачіпає дороги, мости, електромережі, залізниці, промислові об'єкти та житло. Руйнування такої ключової інфраструктури не лише сповільнює економічну активність, але й суттєво знижує потенціал для швидкого відновлення економіки після завершення бойових дій. Знижується виробничий потенціал, оскільки підприємства, що працюють на постраждалих територіях, змушені закриватися або переносити свою діяльність, а чисельність робочої сили значно скорочується через мобілізацію або еміграцію. Військові витрати мають значний вплив на економіку, оскільки значна частина фінансових ресурсів держави спрямовується на оборону, закупівлю зброї та соціальну допомогу постраждалим, зменшуючи кошти для інших важливих

сфер, таких як охорона здоров'я, освіта та інфраструктурні проекти [1, с. 45].

Непрямі економічні наслідки війни є не менш значущими, оскільки вони пов'язані зі зміною споживчих звичок та переорієнтацією економічних пріоритетів держави. Зокрема, у воєнний час люди витрачають гроші переважно на базові потреби, такі як їжа, одяг та засоби гігієни, залишаючи осторонь купівлю товарів тривалого користування, таких як побутова техніка та автомобілі. Це призводить до скорочення ринку споживчих товарів і змушує компанії адаптувати свої бізнес-стратегії до нових умов. Зміна економічних пріоритетів держави передбачає збільшення витрат на оборону і безпеку, перерозподіл бюджетних ресурсів з цивільних на військові потреби, що обмежує можливості розвитку інших секторів економіки.

Війна впливає на міжнародні торговельні відносини: скорочення експорту через нестабільність та заблоковані транспортні шляхи, погіршення умов для залучення іноземних інвестицій створюють додаткові труднощі для підтримки економічної стабільності та розвитку.

Серед ключових економічних викликів війни - інфляція та девальвація національної валюти, які мають особливо значний вплив на купівельну спроможність населення. Через дефіцит товарів та зростання собівартості виробництва зростають ціни, що посилює інфляційний тиск та поглиблює економічну нестабільність. Девальвація валюти, спричинена падінням довіри до національної економіки та скороченням золотовалютних резервів, призводить до зниження вартості національної валюти на міжнародних ринках, що, в свою чергу, підвищує ціни на імпортовані товари та ускладнює виконання зовнішніх боргових зобов'язань. Війна спричиняє високий рівень безробіття, оскільки підприємства скорочують виробництво або закриваються, а нові робочі місця створюються лише частково, переважно в оборонному секторі. Це призводить до соціальної напруженості та зростання бідності серед населення. Знижується інвестиційна привабливість країни через ризики, пов'язані з військовим конфліктом, що зменшує приплив іноземного капіталу, обмежує можливості для розвитку нових проектів і технологій та перешкоджає довгостроковому економічному зростанню. Всі ці

фактори разом створюють вкрай несприятливе середовище для економічного розвитку, що вимагає від держави розробки ефективних антикризових заходів та стратегій для підтримки економічної стабільності та швидкого відновлення в майбутньому [2, с. 246].

Цифрова трансформація має значний вплив на різні сектори економіки, створюючи нові можливості для зростання та ефективності. У фінансовому секторі цифрові технології сприяють розвитку електронних платежів та банківських послуг, що спрощує здійснення фінансових операцій для громадян та бізнесу, підвищує рівень доступності послуг. Електронні платіжні системи, мобільний банкінг та інші онлайн-сервіси скорочують час проведення транзакцій, знижують витрати на обслуговування клієнтів та мінімізують залежність від фізичних банківських відділень [3]. Цифрова трансформація під час війни є критично важливим фактором для стійкості та розвитку економіки України. Впровадження цифрових технологій дозволяє адаптувати економічні процеси до нових викликів, забезпечити безперервність надання державних послуг, підтримати бізнес та надати громадянам доступ до важливих послуг навіть у кризових ситуаціях. Цифрові платформи у фінансовому секторі, системи телемедицини, онлайн-навчання, інновації в логістиці та транспорті допомагають підтримувати стабільність економіки, підвищують її ефективність та доступність, сприяють зростанню нових секторів. Цифрові інструменти уможливають швидку комунікацію між урядом, бізнесом і громадянами, що є особливо цінним для координації допомоги та реагування на надзвичайні ситуації.

Список літератури

1. Боліла С. Роль інформаційних технологій та цифрових інструментів в умовах викликів війни та післявоєнного відновлення економіки України. Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка, 2023. (16), 265-275.

2. Міністерство цифрової трансформації України. Дослідження цифрової грамотності в Україні 2023. URL: https://osvita.dii.gov.ua/uploads/1/8800-ua_cifrova_gramotnist_naselenna_ukraini_2023.pdf (дата звернення: 11.11.2024).

ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ЛІСОВИМ ГОСПОДАРСТВОМ УКРАЇНИ

Міхнюк Д. С., аспірант, ЗВО «Університет «Україна»

За 2023 рік ДП «Ліси України» отримало чистий прибуток в розмірі 2,87 млрд. грн при обсязі чистого доходу від реалізації продукції 23,06 млрд. грн [1]. Таким чином, понад 89% всієї реалізованої в країні деревини – це результат діяльності ДП «Ліси України» і 11% відповідно – діяльність інших лісокористувачів. Слід зазначити, що найбільшою часткою в реалізованій підприємством продукції виступають круглі лісоматеріали, деревина дров'яна промислового та непромислового використання. Переробна промисловість, лісівництво, декоративне рослинництво, змішане сільське господарство та мисливство забезпечили 3,85 млрд. грн (16,7%) в загальній структурі чистого доходу підприємства.

Аналізуючи ліквідність підприємства, слід відзначити її позитивне покращення (таблиця 1). Не зважаючи, на зменшення величин коефіцієнту поточної та загальної ліквідності, вони наближається до нормативного значення. Тобто, на підприємстві зростає показник ділової активності і його активи більше залучені у фінансово-господарську діяльність. В той же час спостерігається негативне зменшення величини коефіцієнту забезпеченості власними оборотними засобами – на 50%, що вказую на спад величини власних оборотних активів для фінансування загальних оборотних активів підприємства, хоча нормативне значення цього показника становить 0,1 і більше.

Підсумовуючи розрахунки, необхідно зазначити про достатньо стійкий фінансовий стан підприємства, а також про його платоспроможність в короткостроковій перспективі.

Слід відзначити, що підприємство продовжує демонструвати позитивну динаміку за всіма господарсько-фінансовими показниками і в I кварталі 2024 року [2], зокрема:

- отримано 5,45 млрд грн чистого доходу від реалізації продукції, що на 761 млн гривень більше відповідного періоду 2023 року (приріст – 16 %);

- сплачено до бюджетів усіх рівнів 2,82 млрд грн податків, зборів та обов’язкових платежів, що на 820 млн грн більше, ніж за відповідний період 2023 року (приріст – 41 %);

- середньомісячна заробітна плата штатних працівників підприємств в цілому становила 21 516 грн і збільшилася в порівнянні з відповідним періодом 2023 року на 7 088 грн. (приріст – 49 %).

Таблиця 1

Основні показники ліквідності і платоспроможності ДП
«Ліси України»

№	Показник	2022 рік	2023 рік	Зміна	
				абсо- лютна	віднос- на
1	Коефіцієнт поточної ліквідності	2,2	1,1	-1,1	-50,0
2	Коефіцієнт загальної ліквідності	1,3	1,1	-0,2	-15,3
3	Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	0,2	0,1	-0,1	-50,0

Фахівці лісового господарства стверджують, що подібна тенденція покращення фінансових показників обумовлено наступними причинами, зокрема:

- скорочення адміністративних посад в результаті об’єднання 150 окремих юридичних осіб;

- впровадження централізованої системи закупівель на придбання пального, техніки, обладнання, іншої продукції, що безумовно сприяє зменшенню ціни товарів при збільшенні обсягів закупівель;

- запровадження повноцінного біржового ринку деревини.

Щодо персоналу ДП «Ліси України», то на кінець 2023 року чисельність працівників складала 27586 осіб, жінки серед яких становили 16%, що обумовлено галузевою специфікою діяльності підприємства. За офіційними даними, показник

плинності персоналу на підприємстві за 2023 рік становив 36%, що є достатньо високим значенням.

Окремо слід відзначити наявність публічних звернень, що за перше півріччя 2023 року ДП «Ліси України» [3], у порівнянні з першим півріччям 2022 року, отримало у два рази більшу величину чистого прибутку (з 795 млн. грн до 1,6 млрд. грн.). Продаж лісопродукції у натуральному виразі, у порівнянні з першою половиною 2022 року, зріс лише на 20% - до 5,3 млн м³. За словами очільника ДП «Ліси України», основна причина зазначеного зростання величини чистого прибутку – ріст рівня рентабельності діяльності з 7,6 % до майже 15%, що було обумовлено розпочатим після реструктуризації (укрупнення) підприємств галузі запланованим процесом оптимізації витрат.

Особливого значення сьогодні набуває проблема тінізації лісового господарства, яка може досягати за різними оцінками 20-25% офіційного доходу державного лісового сектора національної економіки. Ця корупційна діяльність, в основному, відбувається за безпосередньої участі працівників лісової галузі. В зв'язку з цим, в структурі ДП «Ліси України» створено департамент безпеки, головне завдання якого заключається у формуванні комплексної програми протидії існуючим зловживанням. Безумовно, при ефективній роботі зазначеного департаменту фінансові надходження до ДП «Ліси України» будуть збільшуватися.

Необхідно проаналізувати ще одну важливу проблему в діяльності державного підприємства, а саме – боротьба з лісовими пожежами. За офіційною статистикою збитки від лісових пожеж для економіки держави і довкілля в 2023 році склали більше 2 мільярдів гривень. За перший квартал 2024 року у підвідомчих лісах підприємства ліквідовано 130 пожеж на площі 366 га. З них - 82 пожежі на площі 317 га (86% від загальної площі пожеж) сталося внаслідок російської військової агресії.

Забезпеченість пожежної охорони на підприємстві пожежною технікою є її основою у боротьбі з лісовими пожежами. За словами фахівців ДП «Ліси України», потреба в забезпеченні пожежними автомобілями на початок 2024 року становила 53 одиниці. Окрім того, потребує оновлення пожежна техніка, наявна на філіях підприємства.

Крім того, в планових документах ДП «Ліси України» (Стратегічний план розвитку на 2025-2029 роки) наведено такі прогнози показники розвитку суб'єкта господарювання на кінець 2029 року:

- збільшити прибутки від діяльності на 230 %;
- підвищити рентабельність діяльності на 50%;
- збільшити обсяги заготівлі та реалізації деревини на 30%;
- збільшити площу земель в управлінні на 15%;
- збільшити обсяги механізованої заготівлі на 30%.

В той же час необхідно зазначити про небезпеку потенційних ризиків в діяльності державного підприємства, зокрема:

- 1) ризик зниження фінансової стійкості;
- 2) ризик неплатоспроможності;
- 3) інфляційний ризик;
- 4) валютний ризик.

Для того, щоб уникнути вищезазначених ризиків, керівництву ДП «Ліси України» необхідно постійно забезпечувати достатній рівень доходів та прибутків, наявність оптимального співвідношення власного та залученого капіталів, попередження наслідків валютних коливань (у випадку експортних операцій з деревиною) та вести постійний пошук добросовісних контрагентів, унеможливаючи накопичення дебіторської заборгованості.

Таким чином, узагальнивши результати проведених досліджень, можна запропонувати такі висновки та узагальнення:

1. За 2023 рік ДП «Ліси України» отримало чистий прибуток в розмірі 2,87 млрд. грн при обсязі чистого доходу від реалізації продукції 23,06 млрд. грн.

2. Найбільшу частку в реалізованій підприємством продукції займають круглі лісоматеріали, деревина дров'яна промислового та непромислового використання (83,3%).

3. Аналізуючи ліквідність підприємства, слід відзначити її позитивне покращення, оскільки, не зважаючи, на зменшення величин коефіцієнту поточної та загальної ліквідності, вони наближаються до нормативного значення. Тобто, на підприємстві

зростає показник ділової активності і його активи більше залучені у фінансово-господарську діяльність.

4. Реформування державного сектора лісового господарства в єдину юридичну особу сприяло підвищенню рентабельності галузі в короткостроковій перспективі.

Список літератури:

1. <https://e-forest.gov.ua/finansova-zvitnist-2023/>
2. <https://forest.gov.ua/news/vidbulosia-rozshyrenne-zasidannia-kolehii-derzhlisahentstva-za-pidsumkami-i-kvartalu-2024-roku>
3. <https://www.openforest.org.ua/261330/>

ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Оводюк В. О., здобувач освіти 3-го освітньо-наукового рівня, спеціальності 051 «Економіка», ЗВО «Університет «Україна»

Реструктуризація національної економіки є складним і багатоаспектним процесом, що має на меті підвищення конкурентоспроможності країни на світовій арені, забезпечення стійкого економічного зростання та адаптації до глобальних і регіональних викликів. У цьому контексті інвестиційна політика виступає ключовим елементом, який формує фінансово-економічну базу для модернізації виробничих потужностей, розвитку інфраструктури, стимулювання інновацій та забезпечення ефективного використання ресурсів. Відсутність дієвої інвестиційної стратегії може призвести до уповільнення структурних змін, зниження продуктивності економіки та зростання соціально-економічних дисбалансів, тоді як її грамотна реалізація здатна перетворити економічні виклики на можливості для розвитку [2].

Інвестиційна політика є багаторівневою системою, що охоплює як державний, так і приватний сектор, причому її основним завданням є створення сприятливого середовища для залучення як внутрішніх, так і зовнішніх інвестицій. На державному рівні цей процес вимагає розробки ефективних законодавчих та регуляторних механізмів, які стимулюють інвестиційну активність шляхом зниження податкового навантаження, забезпечення захисту прав інвесторів та формування стабільного економічного середовища. Особливу роль у цьому контексті відіграють програми державного співфінансування стратегічно важливих проєктів, які дозволяють залучати додатковий капітал у сектори, що потребують модернізації, зокрема у сферу енергетики, транспорту, інформаційних технологій та сільського господарства.

Не менш важливим компонентом інвестиційної політики є стимулювання приватного сектору до інвестування у реальну економіку, що включає промисловість, будівництво,

агропромисловий комплекс і сферу послуг. Одним із найефективніших інструментів у цьому напрямі є впровадження механізмів державно-приватного партнерства, які забезпечують оптимальний розподіл ризиків та відповідальності між державою і бізнесом. Це дозволяє не лише залучати значні фінансові ресурси для реалізації масштабних інфраструктурних проєктів, але й забезпечувати їхню ефективну експлуатацію завдяки використанню досвіду та інновацій приватних компаній [4]. Ключовим фактором успіху інвестиційної політики у процесі реструктуризації економіки є орієнтація на інноваційний розвиток, оскільки без впровадження новітніх технологій неможливо забезпечити підвищення продуктивності праці, оптимізацію витрат і створення конкурентоспроможної продукції. Інноваційні інвестиції, які зосереджені на дослідженнях і розробках, переході до цифрової економіки та розвитку зеленої енергетики, є особливо актуальними для країн, що прагнуть інтегруватися до глобальних ринків і відповідати вимогам сучасних стандартів сталого розвитку [1].

Ще одним важливим напрямом реалізації інвестиційної політики у процесі реструктуризації економіки є стимулювання регіонального розвитку, що включає підтримку малих і середніх підприємств, розвиток місцевої інфраструктури та створення робочих місць у депресивних регіонах. Такий підхід дозволяє не лише вирівнювати соціально-економічний розвиток різних територій, але й створювати додаткові передумови для економічного зростання за рахунок залучення місцевих ресурсів та активізації регіонального підприємництва. Окрім внутрішніх аспектів, інвестиційна політика повинна враховувати і зовнішній контекст, зокрема роль міжнародного капіталу у структурних трансформаціях національної економіки. Успішна інтеграція країни у глобальні інвестиційні потоки передбачає активну участь у міжнародних економічних організаціях, укладення двосторонніх та багатосторонніх інвестиційних угод, а також просування національного інвестиційного іміджу на світових ринках. У цьому контексті важливо забезпечувати баланс між залученням іноземних інвестицій і захистом стратегічно важливих галузей від надмірної залежності від зовнішнього капіталу [3].

Отже, інвестиційна політика є фундаментальним елементом реструктуризації національної економіки, яка спрямована на забезпечення сталого економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності та зміцнення економічної стабільності. Її ефективність визначається здатністю інтегрувати сучасні підходи до стимулювання інвестиційної активності, створення умов для інноваційного розвитку та раціонального використання ресурсів, що у підсумку формує основу для трансформації економіки у відповідь на сучасні глобальні виклики.

Список літератури:

1. Єрмак А. П. Теоретичні основи стратегічного планування інвестиційної діяльності. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування. 2023. №(10). <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2023-10-02-22/>
2. Іванець М. Історичні і правові засади інвестиційної діяльності в Україні. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2024. № 1. С. 201–205.
3. Інвестування: міжнародний досвід. Монографія. за заг. ред. проф. Гуткевич С.О. Харків: Діса плюс, 2017. Т. 2. 216 с.
4. Китайчук Т. Інвестиційна привабливість: теоретичний аналіз та впливові фактори. Економіка та суспільство. 2023. № 54. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-65>.

**ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ
ЛІСОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ**

Опенько І.А., професор кафедри геодезії та картографії,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України

Колісник А. Г., здобувач освіти 3-го освітньо-наукового
рівня, спеціальності 051 «Економіка», ЗВО «Університет
«Україна»

Жила І. А., здобувач освіти 3-го освітньо-наукового
рівня, спеціальності 051 «Економіка», Національний
університет біоресурсів і природокористування України

З 2014 року Україна досягла значних успіхів у регіональному розвитку, територіальній реформі та децентралізації. Кабінет Міністрів розпочав багаторівневу реформу управління, що включає широкий процес децентралізації. За короткий проміжок часу були вжиті успішні кроки до досягнення муніципальних об'єднань, більшої фіскальної, адміністративної та політичної децентралізації. Цей процес доповнюється Державною стратегією регіонального розвитку на 2015-2020 роки [1, 2].

При існуючій нормативно-правовій системі регулювання фіскальних платежів територіальна громада може наповнювати власні бюджети за рахунок комунальних лісогосподарських підприємств, в умовах децентралізації влади, через сплату ренти за спеціальне використання лісових ресурсів (крім деревини з рубок головного користування), податку на прибуток, податку на доходи фізичних осіб, плати за землю, податок на майно, єдиний податок [4]. Саме тому розрахунок економічної ефективності використання земель в умовах децентралізації влади є надзвичайно важливим етапом розвитку територіальних громад.

Економічна ефективність лісогосподарського виробництва є основним критерієм для оцінки теоретичний та практичних рекомендацій у прийнятті управлінських рішень у сфері природокористування в умовах децентралізації [3 – 5].

За даними Державного агентства лісових ресурсів України, нами були проведені дослідження щодо порівняння загальних витрат та валового доходу при здійсненні лісового господарства в розрізі державних лісогосподарських підприємств в нашій країні. В якості інформаційної бази був використаний звіт про виконання виробничого плану по лісовому господарству (форма 10-ЛГ).

Загальні витрати лісогосподарських підприємств щодо лісогосподарського виробництва по Україні, включають наступні статті видатків [6 – 10]:

- витрати на лісове господарство. Найбільша частка витрат на лісове господарство в Україні спостерігається в Київській області (54 % від загальної суми витрат на лісове господарство в нашій державі), натомість наступними областями за відповідною статтею витрат слідує Житомирська (5 % від загальної суми витрат на лісове господарство по Україні) та Рівненська (5 %) області. Як бачимо лісогосподарські підприємства Київської області є беззаперечними лідерами у фінансуванні лісового господарства при здійсненні виробничої діяльності хоча площа лісових земель в регіоні є не найбільшою;

- витрати на захисні лісонасадження;

- витрати на збереження природно-заповідного фонду.

У структурі витрат на збереження природно-заповідного фонду в Україні найбільшу частку займають адміністративні витрати (43,11 %) та затрати на загально-виробничі витрати (39,41 %).

- витрати на спеціальне використання лісових ресурсів та інші заходи.

Водночас доходи лісогосподарських підприємств від здійснення своєї виробничої діяльності враховують наступні надходження:

- від руху лісопродукції внаслідок рубок, пов'язаних з веденням лісового господарства, інших рубок та ліквідації захаращеності (4739698,4 тис. грн): від розробки хлестів (стовбур поваленого дерева, очищений від гілок, верхівки і пневної частини); реалізації деревини (по цінах реалізації без ПДВ); заготовлі ялинок із хвороста; інші надходження.

- від руху лісопродукції внаслідок рубок головного користування (4088183,0 тис. грн): від розробки хлестів;

реалізації деревини (по цінах реалізації без ПДВ); заготовлі ялинок із хвороста; інші надходження.

– від руху лісопродукції на нижньому складі (13682410,2 тис. грн): від розробки хлестів; реалізації деревини (по цінах реалізації без ПДВ); заготовлі ялинок із хвороста; інші надходження.

Серед окреслених позицій надходжень від лісогосподарського виробництва найбільшу частку в Україні займають доходи від руху лісопродукції на нижньому складі – 72 % від загального обсягу надходжень; доходи від руху лісопродукції внаслідок рубок, пов'язаних з веденням лісового господарства, інших рубок та ліквідації захаращеності займають другу позицію – 15 %; надходження які поступають від руху лісопродукції внаслідок рубок головного користування становлять 13 % загального обсягу.

Наступним етапом нашого дослідження було співставлення загальних витрат та валового доходу від лісогосподарського виробництва та визначення чистого прибутку лісогосподарських підприємств (табл. 1, рис. 2).

Розрахунок економічної ефективності лісогосподарського виробництва нами здійснювався на основі відносних показників, які характеризують ефективність використання вкладень та показників доходів і витрат а саме:

- загальні витрати лісогосподарських підприємств на одиницю площі лісових земель, грн/га;

- валовий дохід лісогосподарських підприємств на одиницю площі лісових земель, грн/га;

- чистий прибуток отриманий лісогосподарськими підприємствами у розрахунку на 1 га, грн/га (табл. 1).

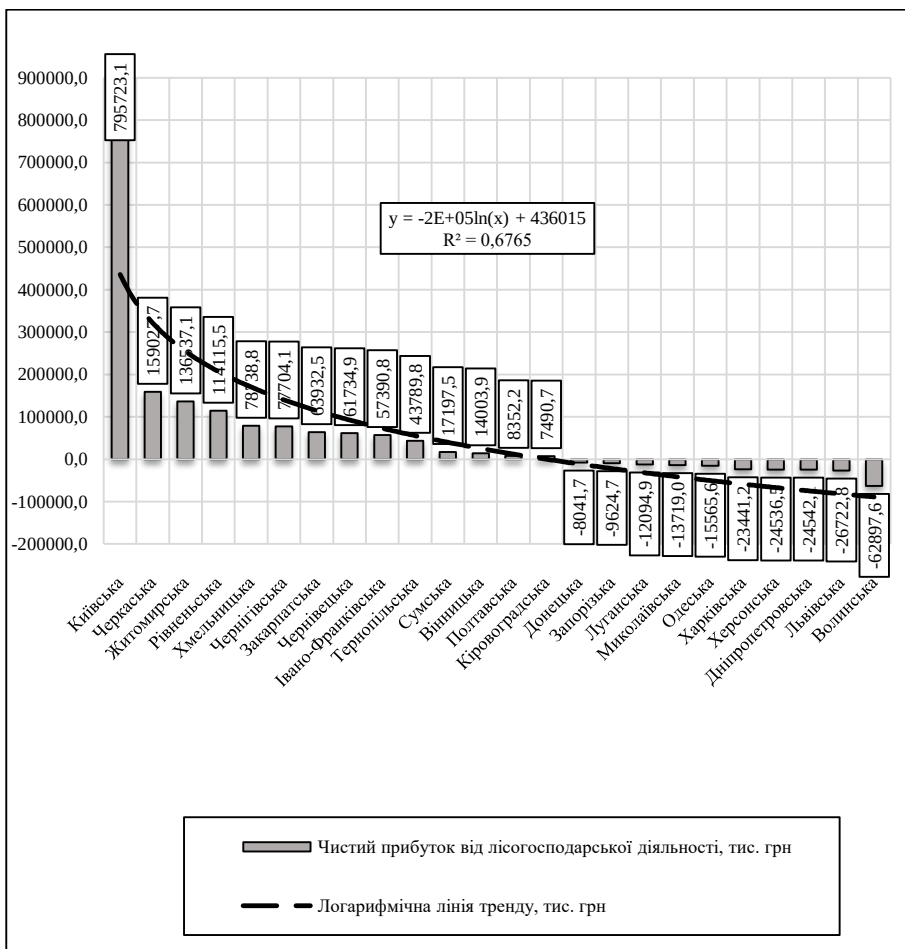

Рис. 2. Діаграма прибутковості лісгосподарського виробництва державними підприємствами в розрізі областей в Україні*

*Примітка: розраховано автором за даними Державного агентства лісових ресурсів України – формою № 10-ЛГ.

Таблиця 1

Розрахунок ефективності лісгосподарського виробництва в
Україні *

Назва адміністративно- територіальної одиниці	Загальні витрати л/г підприємств на одиницю площі лісових земель	Валовий дохід л/г підприємств на одиницю площі лісових земель	Прибуток, отриманий л/г підприємствами у розрахунку на 1 га земель лісгосподарського призначення
	грн/га	грн/га	грн/га
1	2	3	4
Київська	18075,8	19335,2	1259,5
Черкаська	1700,6	2182,5	481,9
Житомирська	1288,1	1415,9	127,8
Рівненська	1240,4	1384,2	143,8
Хмельницька	1835,9	2117,4	281,5
Чернігівська	961,2	1073,6	112,4
Закарпатська	1174,3	1268,7	94,4
Чернівецька	1709,5	1953,5	244,0
Івано-Франківська	1027,2	1121,4	94,2
Тернопільська	935,7	1160,4	224,7
Сумська	1346,1	1384,3	38,2
Вінницька	1513,7	1551,8	38,1
Полтавська	843,4	874,0	30,6
Кіровоградська	1007,8	1049,6	41,8
Донецька	158,7	118,4	-40,3
Запорізька	185,9	104,7	-81,3
Луганська	255,7	219,9	-35,7
Миколаївська	241,4	130,0	-111,4
Одеська	308,2	236,3	-72,0
Харківська	644,7	586,6	-58,2
Херсонська	286,7	123,1	-163,6
Дніпропетровська	288,8	158,8	-130,0
Львівська	995,8	955,5	-40,2
Волинська	1065,9	971,7	-94,1

*Примітка: розраховано автором за даними Державного агентства лісових ресурсів України – формою № 10-ЛГ.

Таким чином за результатами дослідження нами було визначено економічну ефективність лісогосподарського виробництва. Встановлено позитивний рівень використання лісових земель у таких областях, як Київська, Черкаська, Житомирська, Рівненська, Хмельницька, Чернігівська, Закарпатська, Чернівецька, Івано-Франківська, Тернопільська, Сумська, Вінницька, Полтавська, Кіровоградська.

Водночас в таких областях, як Донецька, Запорізька, Луганська, Миколаївська, Одеська, Харківська, Херсонська, Дніпропетровська, Львівська, Волинська лісогосподарського виробництва є неприбутковим, нерентабельним та завдає економічних збитків лісогосподарським підприємствам. Основними причинами таких обставин на нашу думку є несприятливі лісотаксаційні умови вирощування деревини, типи ґрунтів, природно-кліматичні умови регіону тощо.

Список літератури:

1. Опенько І. А. Кореляційний аналіз впливу існуючої системи державного управління на лісогосподарського виробництва в Україні. Економіка та держава, № 7, 2019, С. 55 – 62.
2. OECD. Maintaining the Momentum of Decentralisation in Ukraine, OECD Multi-level Governance Studies, OECD Publishing, Paris, 2018. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://read.oecd-ilibrary.org/urban-rural-and-regional-development/maintaining-the-momentum-of-decentralisation-in-ukraine_9789264301436-en#page69
3. Шевченко О. В., Опенько І. А. Теоретичні передумови раціонального сільськогосподарського землекористування. Збалансоване природокористування. 2017. № 3 С. 126 - 130.
4. Шевченко О. В., Опенько І. А., Цвях О. М. Економічні передумови чергування культур як спосіб запобігання деградації агроландшафту. Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. 2017. № 2. С. 58 - 65.
5. Tsvyakh O., Openko I. Main directions of urban land optimization in Kiev agglomeration. Baltic Surveying International Scientific Journal. 2017. Vol.6_1. P. 60 - 65.

6. Цвях О. М., Опенько І. А. Промислові території, як просторовий базис оптимізації використання земель в місті Києві. Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. 2017. №1. С. 83 - 91.

7. Опенько І. А., Шевченко О. В., Цвях О. М. Аналіз наукових-методичних підходів до грошової оцінки земельних ділянок із полезахисними лісовими насадженнями. Збалансоване природокористування. 2016. № 4. С.137 - 142.

8. Опенько І. А., Євсюков Т. О. Удосконалення обліку кількості та якості земель під полезахисними лісовими насадженнями в кадастрово-реєстраційній системі. Збалансоване природокористування. 2014. № 3. С. 106 - 112

9. Опенько І. А., Євсюков Т. О. Землі під полезахисними лісовими насадженнями: сучасний стан, проблеми, шляхи вирішення. Збалансоване природокористування. 2014. № 1. С.125 - 131.

10. Опенько І. А. Порівняльний аналіз оприлюднення земельно-кадастрових відомостей у зарубіжних країнах та Україні. Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. 2013. № 3. С. 80 - 87.

**ФІНАНСОВА СКЛАДОВА СИСТЕМИ
УПРАВЛІННЯ ЛІСОВИМ ГОСПОДАРСТВОМ УКРАЇНИ**

Попов Р.В., аспірант, ЗВО «Університет «Україна»

Не зважаючи на окрему критику проведеної реформи в лісовій галузі, для об'єктивності відзначимо такі основні її здобутки, зокрема, обґрунтовані О.Місюрою [1]:

1) проведено розподіл адміністративної та господарської функцій між Державним агенством лісових ресурсів України та ДП «Ліси України»;

2) замість більше ста п'ятидесяти суб'єктів господарювання створено єдине державне підприємство «Ліси України»;

3) деревину, а також пиломатеріали та відходи переробки реалізують через відкриті та прозорі аукціони;

4) спостерігається покращення загального рівня виконання угод купівлі-продажу деревини (в середньому - до 90%);

5) задекларовано і вже впроваджено певні цифрові інструменти контролю, зокрема, фотофіксацію деревних колод на лісовозах;

6) повна відмова від переробки лісоматеріалів на виробничих площах філій ДП «Ліси України»;

7) реалізація цілісних майнових комплексів філій ДП «Ліси України», які слугували джерелом корупційних ризиків;

8) замовлення послуг лісозаготівлі через Прозоро, крім послуг та товарів, які вже закуповується централізовано, що призводить до значної економії фінансових ресурсів.

Слід зазначити, що за підсумками 2023 року ДП «Ліси України» отримало 23,59 млрд. грн доходу від реалізації продукції, що на 323 млн. грн більше, ніж в 2022 році. Чистий прибуток підприємства склав 2,89 млрд грн. В динаміці спостерігаємо значний приріст: у 2022 році було отримано 1,19 млрд. грн, у 2021 році – 1,17 млрд. грн [2].

Крім того, за 2023 рік підприємством галузі сплачено до бюджету 9,15 млрд. грн податків та 1,66 млрд. грн єдиного соціального внеску.

Обсяги заготівлі деревини від усіх видів рубок в цілому по галузі зменшилися з довоєнних 18 млн. м³ до 15,7 млн. м³, з яких близько 13,1 млн.м³ заготовлено підприємствами Державного агентства лісових ресурсів України. Рентабельність діяльності збільшилася з 4,9% до 12,3%. За даними Державного агентства лісових ресурсів України, в 2023 році було відтворено лісів на площі 35,2 тис. га, з яких створено нових лісів на площі 5,9 тис. га. Не зважаючи на перераховані позитивні результати проведеної реформи відмітимо і певні проблемні питання, які не знайшли свого вирішення на сьогодні. В процесі ведення господарської діяльності деревообробний та меблевий бізнес відчуває завищену цінову політику на стартові ціни лотів з деревиною, якими торгують на біржах філії ДП «Ліси України», і, відповідно, вимагає зниження цін.

В дореформений період, коли державних лісгоспів (продавців) було багато, деревина реалізовувалась через так звані «прямі» договори (покупець і продавець самостійно визначали ціни), що обумовлювало наявність різноманітних корупційних схем. Деревина «Лісів України» реалізується виключно через біржу, а ціни визначаються попитом. Хоча, слід зауважити, що, орієнтовно, до 30% від усього лісового фонду України штучно залишається в тіні, з суттєвими корупційними ризиками. Це так звані «військові», аграрні та різні комунальні лісгоспи, в яких не було здійснено жодних законодавчих та організаційних змін [3].

Щодо звернень про завищені ціни на лоти з деревиною від ДП «Ліси України», то аргументи деревообробників наступні:

1) рентабельності кінцевої продукції з деревини не вистачає, щоб, навіть, компенсувати витрати на виробництво та збут;

2) наявність проблем з блокуванням польськими та іншими перевізниками пунктів перетину кордонів, що унеможливорює експорт готової продукції та отримання коштів від зарубіжних контрагентів;

3) ціни не понижуються, коли деревообробники не купують деревину, що не є характерним для ринкових відносин.

Керівництво державного лісгосподарського підприємства на запит про зниження цін інформує, що «ручного»

ціноутворення не буде, тобто купівля-продаж деревини будуть відбуватися без прямих договорів, редукацій тощо.

На їх думку, ціни регулюються ринком автоматично і до того ж ДП «Ліси України» виставляє на торги увесь обсяг заготовленого ресурсу без обмежень (окрім тимчасово окупованих територій, де не заготовляється лісовий ресурс і відповідно - не виставляється на торги).

І товар (деревина) завжди знаходить свого покупця, навіть, якщо це процедурно відбувається довше, ніж за «прямими» контрактами. ДП «Ліси України» для можливості пониження ціни передбачило відповідні механізми - голландські аукціони, а скоро запровадять і піврічні контракти.

Відповідно, за такої моделі відносин не уникнути конфлікту інтересів на ринку деревини між приватним бізнесом і державним лісогосподарським підприємством.

Зазвичай такий природний процес в розвинутих економіках завершується ухваленням довгострокових, компромісних та прийнятних для всіх «правил гри», наприклад - ухваленням законодавства «Про ринок деревини», що не зроблено на сьогоднішній день в Україні.

Крім того, не завжди якісно побудована система управління персоналом на підприємстві, оскільки кадровий відбір на керівні посади у ДП «Ліси України» повинен здійснюватися відповідними комісіями за безпосередньої участі міжнародних експертів, що обумовить стовідсоткову відсутність корумпованих залишків старої системи. У філіях державного підприємства працює частина «старої» команди, яка не завжди була прикладом для наступного покоління своєю репутацією та авторитетом.

На сьогоднішній день не відбувається об'єднання всіх інформаційних потоків у єдине цифрове поле – «Лісовий портал», який повинен стати частиною Єдиної екологічної платформи, хоча інформація про його функціонування була задекларована в 2021 році.

Наприкінці, слід відзначити і екологічну складову здійсненої реформи лісового господарства. В першу чергу, відзначимо, що фахівці зазначають, що сертифікація свідчить про відповідність системи ведення лісового господарства

встановленим міжнародним стандартам управління лісами та лісокористування на засадах сталого розвитку.

Площа лісів в Україні, на яких ведення лісогосподарської діяльності відбувається у відповідності до міжнародних стандартів, у 2023 році збільшилася на 14,5% - до 4,65 млн га [4].

Таким чином, проведений аналіз фінансової складової системи управління лісовим господарством України свідчить про таке:

- позитивні фінансово-економічні результати діяльності ДП «Ліси України»;

- наближення практики ведення лісового господарства до європейських стандартів в частині розподілу господарської та адміністративної функцій;

- деревину в повному обсязі реалізують через відкриті та прозорі аукціони;

- спостерігається впровадження сучасних цифрових інструментів якісного обліку деревини, що обумовлює детінізацію ринку та зменшення ризиків лісових пожеж;

- продовжується процес сертифікації лісів у відповідності до міжнародних стандартів;

- відсутність нормативно-правової бази розв'язання суперечностей в аспекті ринкового ціноутворення на деревину між представниками деревообробного і меблевого бізнесу та ДП «Ліси України»;

- не набуло широкого впровадження ведення лісового господарства в контексті наближеного до природи лісівництва;

- не впроваджено «Лісовий портал» як частина Єдиної екологічної платформи.

Список літератури:

1. <https://www.epravda.com.ua/columns/2024/01/2/708317/>
2. <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3835013-pidpriemstva-lisovoi-galuzi-torik-otrimali-u-24-raza-bilse-cistogo-pributku.html>
3. <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/01/9/695786/>
4. <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3830396-v-ukraini-za-miznarodnimi-standartami-sertifikovani-465-miljona-gektariv-lisiv.html>

УДК 330.322:338.124.4(477)

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Поповиченко Г.С., к.е.н., доцент,

доцент кафедри комерційної діяльності і логістики,
Київський національний економічний університет імені
Вадима Гетьмана

Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну стало причиною значних руйнувань інфраструктури, скорочення економічної активності та зниження рівня довіри з боку іноземних і національних інвесторів. За умов війни збереження і залучення інвестицій є критично важливими для забезпечення економічної стійкості та відновлення країни після завершення війни.

Метою дослідження є аналіз сучасного стану інвестиційного клімату України, визначення викликів і перспектив інвестиційного розвитку в умовах війни, а також розробка рекомендацій для стимулювання інвесторів.

До початку війни Україна демонструвала поступове зростання прямих іноземних інвестицій, що було зумовлено реформами, спрямованими на покращення інвестиційного клімату. Проте вже у 2022 році обсяги прямих іноземних інвестицій скоротилися на 32%, а в окремих галузях, таких як будівництво та логістика, падіння перевищило 50%. Основними причинами стали ризики безпеки, пошкодження виробничих потужностей та логістичних шляхів. Деякі іноземні компанії згорнули свою діяльність в Україні, тоді як інші переорієнтувалися на безпечніші регіони. Уряд вимушено запровадив заходи щодо збереження ключових секторів економіки, таких як енергетика та агропромисловий комплекс.

Уряд України реалізував низку програм для залучення інвестицій, серед яких: Закон "Про інвестиційних нянь", який надає пільги великим інвесторам. Створення спеціальних економічних зон у відносно безпечних регіонах.

Війна відкрила можливості для розвитку приватно-державного партнерства, зокрема у сфері відновлення критичної інфраструктури.

В умовах війни інвестиційний клімат України зазнав значних змін, проте деякі сектори економіки продовжують залучати капітал, демонструючи стійкість та потенціал для зростання.

З початку 2024 року українські громадяни та бізнес збільшили обсяг куплених облігацій внутрішньої державної позики на 45,5 млрд грн. Станом на 1 листопада фізичні особи збільшили свій портфель на 17,3 млрд грн до 70,5 млрд грн, а юридичні особи — на 28,2 млрд грн до 167,1 млрд грн. Станом на початок 2024 року за гривневими паперами можна було отримати від 15% до 19% річних, залежно від терміну обігу.

Станом на 15 листопада 2024 року українські аграрії намолотили 71,4 млн. т. нового врожаю зернових та олійних культур, що свідчить про стабільність та потенціал галузі. Зважаючи на стабільні врожаї та попит на українську продукцію, інвестиції в агросектор можуть забезпечити прибутковість на рівні 10-15% річних.

За три квартали 2024 року українські банки отримали 118 млрд грн чистого прибутку, що свідчить про їхню стійкість та ефективність в умовах кризи. Висока рентабельність капіталу банків (45,8% за дев'ять місяців 2024 року) свідчить про потенціал для інвесторів отримувати значні дивіденди.

Глобальні інвестиції у чисту енергетику у 2024 році становитимуть \$2 трильйони, що майже вдвічі більше, ніж у викопні види палива. Ця тенденція відкриває можливості для України залучати інвестиції у відновлювані джерела енергії.

Незважаючи на воєнні виклики, інвестиційний розвиток України має значний потенціал, який базується на її стратегічному розташуванні, природних ресурсах та прагненні до європейської інтеграції. Правильна державна політика та активна участь приватного сектору стануть основою для створення стійкої та конкурентоспроможної економіки.

Очікується подальше зростання попиту на ОВДП завдяки їхній високій прибутковості, особливо серед національних інвесторів. Відновлення аграрного сектору, який залишатиметься однією з ключових точок зростання через високий попит на продовольство у світі. Активізація інвестицій у регіони, що

залишаються відносно безпечними, з акцентом на інфраструктурні та енергетичні проекти.

Інтеграція до європейського ринку через очікуване членство в ЄС відкриє додаткові можливості для інвестування в стандартизацію виробництва, модернізацію підприємств і розвиток експорту. Відновлення транспортної та енергетичної інфраструктури забезпечить стимулювання нових інвестицій у логістику, транспорт і будівельну галузь.

Завершення війни та стабілізація ситуації дозволить Україні реалізувати значний потенціал у сфері зеленої енергетики, зокрема завдяки співпраці з ЄС. Розвиток технологічного сектору, зокрема ІТ і стартапів, стане драйвером інноваційного зростання, сприяючи притоку венчурного капіталу. Україна може стати важливим хабом для міжнародних інвесторів, орієнтованих на доступ до ринків Східної Європи.

Розвиток партнерства з міжнародними фінансовими організаціями, такими як Світовий банк і МВФ, забезпечить потужний імпульс для економічного відновлення.

Список літератури:

1. Мирний Ю. Українці збільшили інвестиції в ОВДП із початку 2024 року – Мінфін. URL: <https://dengi.ua/ua/finance/9750684-ukraintsy-uvelichili-investitsii-v-ovgz-s-nachala-2024-goda-minfin>
2. Жнива-2024: українські аграрії намолотили понад 71 млн тонн врожаю. URL: <https://delo.ua/agro/zniva-2024-ukrayinski-agrariyi-namolotili-ponad-71-mln-tonn-vrozayu-38519/>
3. За три квартали 2024 року українські банки отримали 118 млрд грн чистого прибутку. URL: <https://delo.ua/banks/za-tri-kvartali-2024-roku-ukrayinski-banki-otrimali-118-mlrd-grn-cistogo-pributku-438397/>
4. Глобальні інвестиції у чисту енергетику цьогоріч становитимуть \$2 трильйони – ООН. URL: <https://internetua.com/globalni-investiciyi-u-csistu-energetiku-cogorics-stanovitimut-2-trilioni-onn>

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Решетова І. А., учений секретар, кандидат педагогічних наук,
доцент, Державний вищий навчальний заклад «Донбаський
державний педагогічний університет»

Вплив глобалізації на фінансові системи яскраво характеризується посиленням інтеграційних процесів у рамках глобальних ринків [1]. Оскільки країни стають більш взаємопов'язаними, фінансові ринки стають все більш взаємозалежними, що призводить до більш інтегрованої глобальної економіки. Ця інтеграція полегшує не лише торгівлю, але й потік інформації та капіталу через кордони, надаючи інвесторам доступ до різноманітних ринків і можливостей. Глобалізація фінансових ринків призвела до різних тенденцій, таких як: - Розширення співпраці між фінансовими установами - Збільшення доступності інвестиційних продуктів - Більша волатильність ринку через взаємозв'язок Ці фактори разом сприяють динамічному фінансовому ландшафту, де локальні фінансові системи перебувають під впливом глобальних тенденцій, що демонструє глибокий вплив глобалізації на фінансові системи в усьому світі [2].

Іншим важливим аспектом глобалізації у фінансовій сфері є зростання транскордонних потоків капіталу [3]. Слід зазначити, що ці потоки фінансового капіталу подвоюються приблизно кожні чотири роки, що відображає зростання мобільності капіталу через національні кордони. Це явище не тільки відкриває більше інвестиційних можливостей, але й створює проблеми для нормативно-правової бази, оскільки країни повинні орієнтуватися в складнощах іноземних інвестицій і коливаннях валют. Наслідки цих транснаціональних потоків капіталу включають посилення конкуренції між державами за прямі іноземні інвестиції, можливість економічної нестабільності у випадках раптової втечі капіталу, необхідність ефективних регуляторних заходів для управління ризиками. Оскільки економіка стає все більш залежною від цих транскордонних обмінів, здатність ефективно контролювати та регулювати рух

капіталу стає вирішальною для підтримки фінансової стабільності [4].

Глобалізація також спричинила варті уваги зміни в системі регулювання фінансових систем [5]. Оскільки транскордонні транзакції стають все більш поширеним явищем, виникає нагальна потреба в гармонізації нормативних актів, щоб сприяти безперебійній роботі на світовому фінансовому ринку. Ця еволюція нормативно-правової бази спрямована на вирішення таких проблем, як відмивання грошей, шахрайство та системні ризики, пов'язані з взаємопов'язаними ринками. Основні зміни включають розробку міжнародних нормативних стандартів, розширення співпраці між національними регуляторними органами, запровадження нових технологій для відповідності та моніторингу. Ці адаптації спрямовані не лише на захист інвесторів і підтримку цілісності ринку, але й на сприяння більш стійкому фінансовому середовищу, яке може протистояти тиску глобалізації [6]. Розвиваючи практику регулювання, фінансові системи можуть краще пристосовуватися до складнощів, викликаних глобалізацією, забезпечуючи сталий розвиток фінансового сектора.

Однією з найактуальніших проблем, з якими стикаються фінансові системи в глобалізованому світі, є економічна нестабільність і нестабільність. Взаємозв'язаність глобальних ринків означає, що економічні потрясіння в одному регіоні можуть швидко поширитися на інші, що призведе до широкомасштабних фінансових потрясінь. Наприклад, коливання цін на товари, курсів валют і процентних ставок можуть створити непередбачуване середовище як для підприємств, так і для інвесторів. Фінансові кризи останніх десятиліть яскраво нагадують про цю нестабільність, що призводить до значних економічних спадів, які впливають не лише на окремі країни, а й на світову економіку в цілому. Крім того, ці нестабільності можуть призвести до підвищеної невизначеності для споживачів, негативно вплинувши на їх витрати та інвестиційну поведінку. Така динаміка вимагає рішучих заходів для пом'якшення економік від цих шоків і сприяння більшій стійкості фінансових систем у всьому світі.

Подолання нерівності та забезпечення доступу до фінансових послуг є життєво важливою проблемою для фінансових систем, що працюють у глобалізованому контексті. Незважаючи на прогрес у технології, який має потенціал для демократизації доступу до фінансових послуг, значні розбіжності залишаються. Багато людей у країнах, що розвиваються, наприклад, як і раніше не мають доступу до базових банківських послуг, що перешкоджає їхній участі в економіці та можливостях зростання [5]. Крім того, фінансовий сектор повинен вирішувати проблеми, пов'язані з фінансовою грамотністю та інтеграцією, забезпечуючи маргіналізованим верствам населення можливість ефективно використовувати наявні фінансові ресурси. Такі стратегії, як мікрофінансування, мобільний банкінг і інклюзивна фінансова політика, можуть допомогти подолати ці прогалини. Заохочуючи справедливий доступ до фінансових послуг, фінансові системи можуть сприяти ширшому економічному розвитку та зменшенню глобальної нерівності, сприяючи більш стійкому та інклюзивному економічному ландшафту.

Список літератури

1. Бондар Ю. А. Глобальна корпоратизація фінансових ринків. Економіко-правові дискусії: мат. II Міжнар. наук.-практ. інтернетконф. студентів, аспірантів та молоді, 14 квітня 2021 р., м. Кропивницький : ЛА НАУ, 2021. С. 251–254.
2. Дудинець Л. А. Розвиток фінансових технологій як фактор модернізації фінансової системи. Глобальні та національні проблеми економіки. 2018. Випуск 22. С. 794–798.
3. Михайлина З. Дефіцит бюджету та наслідки його існування. Управління соціальноекономічним розвитком в умовах глобалізації. 2023. С. 62–64.
4. Решетило В. П., Островський І. А. Глобальні виклики структурної модернізації економіки України. Світове господарство і міжнародні економічні відносини. 2018. №23. С. 39–41.

**СИСТЕМА ПРОДАЖУ ТОВАРІВ ВИРОБНИКА В
СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ**

Старєв Д.В., здобувач третього освітнього-наукового
рівня, спеціальності 051 «Економіка» ЗВО Університет
«Україна»

У сучасних умовах розвитку економіки періоду воєнного стану пріоритетною позицією в системі продажу товарів виробника є його орієнтація на забезпечення і збереження бажаної стабільної частки ринку та досягнення переваг над конкурентами за лімітованості кадрів, ризиків втрати товару під час обстрілів та воєнних дій. Проблемним це питанням буде й на етапі післявоєнної відбудови за втрати логістики, неефективності роботи кадрів, порушення процесів виробництва тощо. Прогнозуємо, що саме маркетингова діяльність усіх суб'єктів на ринку продаж сприятиме обміну в системі «гроші-товар», забезпечуючи стабільність діяльності підприємства.

Теоретичні й прикладні проблеми продажу товарів були предметом дослідження багатьох закордонних та вітчизняних науковців (Б. Адамс П. Бернович, Л. Брагіна, В. Бурцев, І. Волохов, Н. Головкіна, О. Дячун, Д. Джоббер, О. Кічук О. Кулижський, Ж. Ламбен, Д. Ланкастер, В. Літвінова, І. Лошенюк, Р. Лукич, М. Окландер, Н. Проскурніна, О. Савенко, О. Скриптунова, Н. Стівенс, Д. Штефаніч та ін.). Незважаючи на підвищену увагу дослідників до проблеми системи продажу, вона залишається недостатньо дослідженою і потребує подальшого вивчення, особливо, в контексті сучасних умов розвитку економіки.

Побудова системи продажу на наукових принципах та з урахуванням конкретних умов є необхідним для встановлення відносин у сфері товарно-грошового обміну між економічно і юридично вільними суб'єктами ринку збуту, які реалізують свої комерційні інтереси, шляхом найефективнішого задоволення запитів споживачів та створення значущих для них цінностей.

Розуміння управління продажем у науці є багатоаспектним та залишає простір для власного твердження. Проблемам управління продажами присвячені роботи багатьох

закордонних авторів, таких як П. Аллен, Дж. Вуттен, Дж. Болт, Ст. Грант, Д. Джоббер, Дж. Ланкастер, Л. Штерн, М. Джонстон, Г. Маршалл. Серед українських досліджень слід виділити праці О. Даннікова, О. Комякова, В. Пилипчука, В. Стадніченка та В. Щербака.

Дослідники впевнюють нас у тому, що система продажу являє собою складний процес, який охоплює також інші види діяльності, зокрема - процес створення ефективних маркетингових рішень щодо просування товарів до кінцевого споживача; дій, згрупованих за основними етапами побудови системи продажів в компанії; організація роботи комерційного підрозділу або діяльності компанії.

У свою чергу, «система маркетингу — це сукупність соціально-економічних суб'єктів (елементів) ринкового середовища, кожен з яких має самостійність і цілісність, знаходиться в безперервній взаємодії з приводу формування і розвитку попиту на товари і послуги з метою одержання прибутку і задоволення потреб партнера в сформованому ланцюжку їхніх комунікацій» [1, с.11].

Функціонування системи маркетингу забезпечують різні елементи, до яких належать: постачальники, конкуренти, посередники, споживачі і підприємство, діяльність якого є предметом дослідження або аналізу. Формування і функціонування маркетингової системи відбувається у певному навколишньому середовищі, на яке впливають різні фактори ринкового простору та соціально-економічні, політичні, культурні, демографічні й екологічні умови. На теперішньому етапі система маркетингу доволі обмежена умовами воєнного стану в Україні. Розвинуте ринкове середовище є необхідною передумовою для ефективного функціонування маркетингової системи, а гармонізація й баланс всіх її елементів – важливою умовою результативності й, навпаки, державне регулювання ринку в умовах війни та форс-мажорні обставини негативно впливають на всю систему економіку.

Дослідження Міжнародного центру Інтернет-торгівлі Allbiz [2] вказують на те, що криза завжди розкриває приховані та явні проблеми в системі продажів, зокрема, пов'язані з розвитком і застосуванням технологій. Бізнес може бути

ефективним у разі постійного моніторингу торговельного середовища й попередження його негативного впливу на організацію процесу продажів. Важливим в цьому сенсі бачиться вивчення чинників впливу, зокрема в останні роки: глобалізації, впровадження інтернет-технологій й клієнтоорієнтованість [2]. Реалії сьогодення чітко вказують на вплив воєнного стану в країні як найвпливовішого чинника з огляду на подальшу стратегію розвитку підприємства.

У процесі формування маркетингової стратегії підприємства важливо врахувати зовнішні та внутрішні умови: політико-економічну ситуацію в країні; життєвий цикл галузі та самого підприємства; структуру галузі й функціональну спроможність підприємства на ринку товарів; наявність конкурентів та масштаби/географія їх діяльності; потужності постачальників найбільш важливих ресурсів та ефективність логістики щодо своєчасного забезпечення ними підприємства; наявність спроможних покупців; ефективність продавців даного товару.

Для обґрунтованої оцінки стану і перспектив ринку та розвитку в цьому контексті підприємства необхідно врахувати низку чинників, зокрема: визначити потребу, яка лежить в основі товару і формує ринок, зробити прогноз попиту на продукцію, дослідити основні чинники, що впливають на попит товару з метою вивчення його стійкості та довготривалості, провести інвентаризацію товарної номенклатури і розробити рекомендації щодо асортиментної політики, оцінити вплив на ринок політики державних та регіональних органів тощо, вивчити можливий вплив загальнополітичних процесів та загальноекономічних тенденцій і досягнень науково-технічного прогресу на стан і перспективи ринку, здійснити так звану локалізацію ринку, оцінити можливі обсяги збуту продукції і зіставити їх з можливостями підприємства. У цьому контексті важливість маркетингових стратегій є безсумнівною, адже дозволяє досягти значних переваг на ринку конкуренції.

Важливим елементом маркетингової системи підприємства є врахування психологічного фактору процесу переговорів у системі продажів, метою якого є придбання споживачем товару, що відповідає основним очікуванням та

створює для споживача найбільшу цінність. У сучасних умовах розвитку ринку, психологія процесу продажу товарів є одним із найважливіших чинників, який впливає на результат комерційної діяльності, особливо в умовах поствоєнного періоду, коли потреби й мотиви покупців особливо загострені.

Не менш важливим сучасним елементом, який потрібно враховувати при формуванні стратегії продажу товарів виробника є діджиталізація економіки. Digital-маркетинг в науці розглядається як комплексний підхід до просування компанії, її продуктів та послуг у цифровому середовищі, що охоплює також офлайн споживачів, що використовує ігри, мобільні телефони та інші цифрові засоби комунікації; як інтеграція більшої кількості різних технологій (соціальні, мобільні, веб, CRM-системи тощо) з продажами та клієнтським сервісом; забезпечення постійного якісного двостороннього зв'язку між рекламодавцем і кінцевим споживачем продукту чи послуги; розумне поєднання технологій і людських ресурсів, дотримуючись правильного балансу, виходячи з потреб цільової аудиторії та властивостей пропонованого продукту; феноменальна динаміка росту та досягнення будь-яких маркетингових цілей; здатність бути релевантним ринку, оцінювати і аналізувати результати просування, швидко реагувати на потреби споживачів та виправляти свій продукт чи послугу [3].

Вступ значної кількості працівників до лав Збройних Сил України, переїзд частини потенційних працівників до інших країн, пошкодження значної кількості матеріальних ресурсів та суттєві зміни потреб галузей економіки України та ринку споживачів, прискорений вступ України до Європейського Союзу та прогнозована орієнтація на європейський ринок споживачів й продажу товарів викликають потребу у врахуванні цих чинників в стратегії післявоєнного відновлення та розвитку кожного підприємства.

Список літератури:

1. Пилипчук В. П., Данніков О. В. Маркетингові стратегії управління продажем. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/197223125.pdf> (дата звернення: 20.01.2024).

2. Погляд у майбутнє: розвиток мікро-, малого та середнього бізнесу в Україні до 2030 року. *Аналітичний звіт*. Київ: Програма розвитку ООН в Україні, 2022. 60 с.

3. Digital marketing in business. URL: <http://kirulanov.com/13-kanalov-prodvijeniya-digital-marketingv-biznese> (дата звернення: 11.01.2024).

ТЕМАТИЧНИЙ НАПРЯМ
«Вітчизняний експортно-імпорتنний потенціал
національної економіки країни»

ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНИЙ ЕКСПОРТ:
ПОНЯТТЯ ТА СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ

Гриджук М.Д., аспірант, ЗВО «Університет «Україна»

У швидко мінливому світі глобалізації розвиток високих технологій стає все більш важливим. Одним із найважливіших напрямів стратегічного розвитку держав є високотехнологічний сектор, що базується на потужному науково-технічному потенціалі. Знання стають найважливішим чинником економічного зростання, а наукомісткі технології надалі визначатимуть рівень конкурентоспроможності країн, які ними володіють. Відповідно, необхідно використовувати ефективні інструменти державного регулювання розвитку високих технологій. Для формування власної економічної політики кожна держава має враховувати сучасні тенденції розвитку даного сектору економіки, аналіз яких стане основою для прийняття адекватних рішень у сфері державного управління. Стратегія розвитку держави в сучасному висококонкурентному суспільстві має базуватися на потужному науково-технічному фундаменті. Одним із його показників є рівень експорту високотехнологічної продукції як найбільш наукомісткої продукції економіки держави.

Високі технології – це продукт із високою інтенсивністю науково-дослідних робіт, наприклад, аерокосмічна промисловість, комп'ютери, фармацевтика, наукові прилади та електрообладнання. Згідно з дослідженнями OECD, було введено чотири категорії: висока, середньо-висока, середньо-низька та низька технології. Таку класифікацію засновано на економічній оцінці обсягу витрат на дослідження і розробки у процесі виробництва продукції та їх питомої ваги у доданій вартості. Таким чином до високих технології відносять виробництво літаків, космічні технології; фармацевтичне виробництво; офісна та інша обчислювальна техніка; телебачення та комунікаційне обладнання; точні та оптичні прилади. А до середньо-високих –

виробництво електричних машин; автотранспортні засоби; хімічна індустрія, за винятком фармацевтичних засобів; залізничне та інше транспортне обладнання [1].

На світовому ринку з експорту високотехнологічної продукції останнім часом країни Азії поступово захоплюють світове лідерство (таблиця 1). Так, серед десятки лідерів лише чотири країни представляють Західний Світ, це Німеччина, США, Франція і Нідерланди. В той час як Схід представляють Китай, Гонконг (Світовий банк виділяє його як окрему країну), Південна Корея, Сінгапур, В'єтнам, Малайзія. Японія посіла в цьому рейтингу 11 позицію. Слід відмітити, що Світовий банк зовсім не дає статистики по Тайваню, який також є досить потужним суб'єктом цього ринку.

У другій десятці країн ще є багато країн Європейського Союзу, але їх поступово наздоганяють Індія, Тайланд, Філіппіни тощо.

Таблиця 1. Динаміка експорту високотехнологічної продукції за 2019-2023 рр., в млрд дол. США

	2019	2020	2021	2022	2023
China	610,13	637,41	736,41	683,24	591,48
Hong Kong SAR, China	274,68	286,22	339,48	299,30	264,65
Germany	177,56	153,48	166,68	180,50	183,30
Korea, Rep.	130,97	137,22	160,42	154,96	155,31*
United States	131,37	119,16	133,13	141,82	149,48
Singapore	127,99	134,59	151,17	158,05	141,51
Viet Nam	77,13	85,44	94,74	100,45	110,21*
Malaysia	74,12	77,50	85,47	101,13	91,07
France	102,86	73,64	76,86	78,37	82,63
Netherlands	74,25	73,40	79,75	72,76	79,54

Побудовано автором на основі даних Світового Банку [2].

*Оціночні дані за 2023 рік по Південній Кореї та В'єтнаму.

Нажаль, Україна поступово втрачає свої світові позиції в цих галузях не тільки через війну, адже погіршення відбувалося не останні 3 роки, а останні 15 років [2], а значить, причинами виступають такі фактори як незабезпечення їх необхідним рівнем фінансування, втратою кадрового потенціалу через старіння старшого покоління вчених, і зменшення притоку молодого. З іншого боку, активно розвивається сектор інформаційних технологій, який, останнім часом, також відносять до високотехнологічного.

Частка високотехнологічного експорту України у світовому становить менше 0,1% і має демонструє тенденцію до зменшення. Це, на нашу думку, вимагає від Уряду України перегляду стратегії розвитку щодо пріоритетів відновлення власної наукомісткої виробництва, розвитку науки і техніки. Адже, саме високотехнологічний вітчизняний розвиток є запорукою успішного відновлення економіки України та забезпечення її довгострокового стійкого зростання.

Список літератури:

's scientific and technical development // Proceedings of the 4th International Conference on Building Innovations / ed. Onyshchenko V. et al. Cham: Springer International Publishing, 2023. P. 845–864.

**ЗМІНИ ВІТЧИЗНЯНОГО ПОТЕНЦІАЛУ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ПІД ЧАС
ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ В УКРАЇНІ**
Динник Є. В., аспірант, ЗВО Університет «Україна»

24 лютого 2022 року росія почала повномасштабну військову агресію проти України. Цей день став точкою відліку, коли концепція еволюційного розвитку економіки нашої держави практично втратила сенс. Повномасштабне військове вторгнення північних сусідів завдало потужного удару по всіх ланках економічної системи нашої держави. Знизилося виробництво основних видів продукції. Зокрема тієї, що становить основу експортного потенціалу України.

Крім того, заблоковані порти, а відтак і лівовий частка зовнішньої торгівлі. Нищиться транспортно-логістична, соціальна, маркетингова та інженерна інфраструктура цілих регіонів. Відбувається відтік кадрів за кордон та їхня часткова передислокація на захід держави. Загальновідомим є той факт, що без надійного економічного тилу досягати воєнних перемог доволі складно, а забезпечити стійке повоєнне зростання – фактично неможливо.

Сьогодні вітчизняна економіка дедалі очевидніше стає одним з пріоритетних фронтів. Він визначатиме й подальший перебіг військових дій, й спроможність нашої держави успішно відбудовуватись після їх закінчення.

Так, протягом першого місяця війни лише 17% великих підприємств продовжували працювати без будь-яких обмежень. Ще 30% змогли перейти на роботу в онлайн. Решта або не працювали зовсім, або призупинили діяльність, якщо не до мирних, то принаймні до спокійніших часів.[2]

Понад 10% орних земель країни виявились недоступними для проведення посівної кампанії. Це суттєво вдарило й по експортному потенціалу країни, й по наповнюваності державного бюджету. Фермери відносно швидко призвичаїлися до важких умов. Вони знаходять варіанти зберігання, транспортування необхідних ресурсів, та забезпечують інші важливі речі, щоб посівна відбувалася. Натомість менш гнучким агрохолдингам складніше адаптуватися до нових реалій.[3]

Загальні втрати від транспортної блокади, зокрема морських торговельних портів, становитимуть орієнтовно 3-5 млрд доларів щомісяця. Ці торговельні порти забезпечували до 65% міжнародної торгівлі України, передусім коштом металургійної та аграрної продукції. А сума збитків наведена без урахування пошкодження об'єктів інфраструктури внаслідок системних бомбардувань.[5]

Повномасштабна російська збройна агресія спричинила скорочення економіки України за підсумками 2022 року на 29,1%, що є найвищим темпом падінням економіки від здобуття Україною незалежності у 1991 році. При цьому, якщо попередні кризи більш-менш рівномірно впливали на економіку усієї території України, то зараз падіння є регіонально диференційованим і визначається основним чином наближеністю до лінії фронту (тобто безпековим чинником).

Падіння ВДВ у транспортній сфері склало 44,3%. Водночас, за оцінками Світового банку, збитки цього сектору економіки становлять 35,7 млрд. дол. США. У Донецькій, Луганській, Запорізькій, Херсонській і Харківській областях пошкоджено 88 залізничних станцій, понад 400 залізничних мостів, 28 мостів у мережі доріг державного значення, 76 мостів на дорогах обласного і селищного значення, а також понад 250 мостів і інших споруд вуличнодорожньої мережі комунальної власності. Сумарно на Донецьку, Луганську, Херсонську і Запорізьку області припадає понад 70% збитків, понесених у транспортній сфері.

У переробній промисловості за підсумками 2022 року падіння ВДВ склало 43,1%. Аграрний сектор в умовах повномасштабної війни став одним з тих, що зазнав найвагоміших втрат. За непрямою оцінкою Мінагрополітики України та Київської школи економіки (KSE), здійсненою на основі методології швидкої оцінки пошкоджень від Світового банку і ФАО, загальна сума втрат на 15 вересня 2022 року, завданих аграрному сектору держави внаслідок російської повномасштабної агресії, сягнула 6 626,8 млн дол. США, що становить 23 % від всієї вартості активів в українському сільському господарстві.

Колосальні економічні та екологічні втрати спричиняються терористичними діями Росії на Каховському водосховищі 6 червня 2023 р. Відтепер, негативні наслідки удару по Каховській ГЕС призведуть до катастрофічних втрат у галузі, і на відновлення підуть роки. Підтоплення та обмеження доступу до води через підрив Каховської ГЕС вкрай негативно вплине на аграрне виробництво на півдні України, особливо зернової та овочевої групи. Терористичний акт на Каховській ГЕС фактично залишив без джерела води 94% зрошувальних систем в Херсонській, 74% – в Запорізькій та 30% – в Дніпропетровській областях. Водною та вітровою ерозією уражені близько 57 відсотків території України, понад 12 відсотків території держави зазнають підтоплення. Винятково загрозливою є прогресуюча деградація та спад родючості ґрунтів-основи біосфери і сільськогосподарського виробництва. Щорічні збитки від основних видів ґрунтової деградації становлять близько 40-50 млрд. гривень, у тому числі за рахунок незбалансованих втрат гумусу і поживних речовин - 23-28 млрд. гривень; від недобору продукції та втрат ґрунту через ерозію - 17-22 млрд. гривень.

Повномасштабна війна Росії проти України не лише суттєво змінила просторову структуру економіки України, але і зумовила процеси переорієнтації транспортно-логістичних маршрутів суб'єктів бізнесу. З цим пов'язані процеси руйнування критичної та виробничої інфраструктури; проблеми з логістикою через обмежені можливості «Укрзалізниці» і закриття портів Чорного моря (насамперед, для промислових підприємств); зростання виробничих і експортних втрат в умовах порушення воєнними діями звичних ланцюгів поставок; нестачі замовлень та попиту на товари (роботи і послуги).

Більшою мірою постраждали області південної України, де у перші місяці війни стало неможливим здійснення морських перевезень внаслідок: окупації низки морських портів, які були флагманами експорту зернових; мінування прибережної смуги; безпосередньої близькості воєнних дій; загрози піратства з боку кораблів Чорноморського флоту Російської Федерації і, відповідно, неможливості забезпечити належного рівня безпеки судноплавства та дотримання міжнародних зобов'язань. Станом на червень 2023 р.: порти мм. Маріуполя, Бердянська та

Скадовська окуповані та сьогодні виконують роль російських військових баз; порт м. Херсона деокуповано, утім він знаходиться у безпосередній близькості до лінії фронту та не функціонує; порти м. Миколаїв, «Ольвія», «Південний», мм. Одеса та Чорноморськ (до серпня 2022 р. частково здійснювали обробку наявного біля причалів флоту та відвантаження залізницею та автотранспортом) працюють із мінімальною потужністю та використовуються лише для експорту українського продовольства у межах «Ініціативи з безпечного транспортування агропродукції через Чорне море» (так званої «зернової угоди»).

Після закінчення війни можливостей для будь-якого бізнесу буде багато. Дуже важливо, щоб наша держава мала орієнтир на розвиток країни через підтримку малого бізнесу. Бо, якщо фокус буде, як завжди, на великі корпорації та монополістів, повернути сюди біженців, що вже перетнули наш кордон, буде вкрай важко».[8]

Список використаних джерел

1. Самаєва Ю. Як працює тил. Дзеркало тижня. 2022. 31 березня. Режим доступу.
2. Через бойові дії неможливо провести посівну на 3,5 млн гектарів сільгоспземель. Agravery. Режим доступу.
3. Даценко В. Транспортна блокада Росії. Light. . Дзеркало тижня. 2022. 8 квітня. Режим доступу.
4. Реун А. Податково-митна реформа 2.0. Дзеркало тижня. Режим доступу.
5. Квіт С. Усе має змінитися: десять кроків з реформування вищої освіти після війни. Дзеркало тижня. 2022. 31 березня. Режим доступу.
6. Болтян О. Як працювати підприємцю, якщо навколо війна? Дзеркало тижня. 2022. 22 березня. Режим доступу.
7. Ukraine: Rapid Damage and Needs Assessment, February 2022 – February 2023. World Bank Group. Retrieved from: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099184503212328877/pdf/P1801740d1177f03c0ab180057556615497.pdf>
8. Огляд збитків від війни в сільському господарстві України. Непряма оцінка пошкоджень. Другий випуск, 10 листопада, 2022. URL: <https://minagro.gov.ua/storage/app/>

БЕНЧМАРКІНГ МІЖНАРОДНИХ КОНКУРЕНТНИХ ПОЗИЦІЙ ЦУКРОВОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ ТА ІНШИХ КРАЇН СВІТУ

**Іоніцой Є.Ю., аспірантка, ННЦ «Інститут аграрної
економіки»**

Серед продовольчих ринків в світі, ринок цукру є одним з найбільш важливих. Основною цукросировиною є цукрова тростина (80%) і цукрові буряки (20%). За даними Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН виробництво цукру охоплює 111 країн, а ще 20 вирощують цукрову тростину або цукровий буряк на експорт.

Виокремлюють три основні регіони виробництва цукру в світі:

- Північна півкуля, до якої входять країни-виробники бурякового цукру у Європі, Північній Америці, Центральній Азії та Північній Африці.

- Екваторіальний регіон, що включає країни-виробники тростинного цукру в Азії, Північній та Центральній Америці, Африці.

- Південна півкуля, де зосереджені країни виробники тростинного цукру у Південній Америці, Південній Африці та Океанії.

Цукрова галузь є стратегічною сферою виробництва у багатьох країнах світу, яка забезпечує у першу чергу продовольчу безпеку країн-виробників. Стрімкий розвиток світової економіки та процесів глобалізації, а також зростання населення у світі зумовлюють збільшення виробництва цукру та перерозподіл обсягів світової торгівлі. Найбільшими виробниками цукру в світі є Бразилія, Індія, країни ЄС, Таїланд та Китай. У Бразилії, Індії, Таїланді і Китаї цукросировиною є цукрова тростина, Європейському Союзу – цукрові буряки.

В 2022/23 МР у Бразилії було зібрано 9,87 млн га цукрової тростини, що становить 37,82% світових посівних площ цукрової тростини. На 5 найбільших країн (інші – Індія, Таїланд, Пакистан і Китай) припадає 73,54% цієї площі. У цьому ж році загальна площа посівів цукрової тростини у світі оцінювалася у 26,1 млн га.

На відміну від України, де обсяги вирощування цукрових буряків постійно зменшуються, в світовому масштабі спостерігається зворотна тенденція. Вона достатньо динамічна і змінюється ледь не кожного року. Щорічний обсяг вирощування цукрових буряків в світі в середньому становить 270 млн т. Незважаючи на постійно змінювану динаміку, їх обсяги за кілька десятиліть зросли на третину. Максимальний обсяг вирощених цукрових буряків в світі був у 2017 році – 314 млн т. Це мало негативні наслідки як для аграріїв, які вирощували цукрові буряки, так і для переробників. Про це мова піде далі.

Найбільшим у світі виробником цукрових буряків і одним із основних споживчих ринків цукру в світі є Європейський Союз. Його частка в світовому виробництві бурякового цукру становить близько 50% від загального. Ринок ЄС є дуже специфічним, оскільки протягом п'ятдесяти років він був одним серед найбільш регульованих ринків у агропродовольчому секторі. Понад три десятиліття Союз підтримував надзвичайно дорогий режим управління поставками на своєму внутрішньому ринку цукру через значну цінову підтримку та імпортні мита. Ця система призвела до того, що внутрішні ціни були втричі вищими за ціни світового ринку та надлишок продукції, який можна було експортувати лише завдяки значним субсидіям.

За останні три десятиліття в країнах ЄС зросла врожайність цукрових буряків і зараз є однією з найвищих у світі. Однак останні десять років підвищувати врожайність було дедалі складніше через зменшення доступності засобів захисту рослин і нестабільні погодні умови.

Посівні площі цукрових буряків в ЄС почали скорочуватися з 2018 року, частково через реакцію на історично низькі ціни на цукор після закінчення дії квот на виробництво у вересні 2017 року. У 2022/23 МР п'ятий рік поспіль поступово скорочувалися посівні площі. Саме це скорочення відіграло основну роль у зменшенні обсягів валового виробництва цукрових буряків, оскільки урожайність цукрових буряків в цей період була відносно стабільною. Більшість цукрових буряків ЄС вирощують на півночі Європи, де клімат є більш сприятливим. Найбільш конкурентоспроможні виробничі райони в Північній Франції, Німеччині, Нідерландах, Бельгії та Польщі.

У 2023/24 МР Франція скоротила найбільше площ: 350 тис. га (13%). У відсотковому співвідношенні Бельгія (-9,6%), Хорватія (-10%), Австрія (9,2%) найбільше скоротили посівні площі порівняно з 2021/22 роком. Навпаки, Німеччина (2,3%), Нідерланди (2,6%), Іспанія (21%) збільшили. Неоптимальні погодні умови та шкідники призвели до того, що врожайність цукрових буряків в ЄС впала до найнижчого рівня за останні десятиліття. Особливо сильно постраждали Німеччина (-12,5 т/га), Іспанія (-10,8 т/га), Швеція (-7,2 т/га).

Про значущість цукрової галузі в країнах ЄС говорить і той факт, що фермери, які вирощують буряки в ЄС, можуть отримати підтримку доходів у формі прямих виплат. Вісімнадцять країн через використання комбінованих виплат у рамках САП (Спільної аграрної політики) ЄС надають стабільну підтримку виробникам цукрових буряків у регіонах в ЄС. Сукупні розміри цих виплат є доволі значними.

Для прикладу, у серпні 2022 року Європейська комісія схвалила Національний стратегічний план спільної сільськогосподарської політики у Польщі на 2023-2027 рр., у якому планується виділити 362,5 млн євро на виплати цукрових буряків. Це найбільший обсяг дотаційних виплат серед європейських країн.

Україна впродовж тривалого часу була серед найбільших виробників цукру в світі. Незважаючи на скорочення його виробництва вона і зараз входить до ТОП-10 за обсягами вирощування цукрових буряків та виробництва цукру на ряду з Францією, Польщею, Італією, Румунією, Словаччиною, Великобританією та Бельгією.

Бразилія є найбільшим світовим виробником цукру з обсягом виробництва 41 млн т. Незважаючи на деяке скорочення, вона залишається провідним світовим виробником цукрової тростини. Бразильський ринок цукру залишається динамічним, що зумовлено його універсальністю у виробництві етанолу та цукру.

З показником виробництва у 34,0 млн тон, зміцнює своє домінування у виробництві цукру також Індія. Завдяки сприятливим кліматичним умовам, величезним сільськогосподарським угіддям та передовим методам ведення

сільського господарства, потужна цукрова промисловість Індії не лише задовольняє внутрішній попит, але й є рушійною силою її економіки. Як один з найбільших виробників цукру, Індія робить значний внесок у світову пропозицію, що підкреслює її значення та вплив на міжнародному ринку цукру, підтверджуючи її статус ключового гравця в галузі 2023/24 МР.

Висновки та пропозиції. Можна зробити висновок, що у майбутньому буде відбуватися скорочення площ під посів цукрових буряків, що спричиняє закриття цукрових заводів через відсутність сировини і до втрати України експортно-орієнтованої галузі. Для того щоб вивести цукрову галузь з кризи, Уряду необхідно врахувати досвід ЄС, а виробникам – конкурентні стратегії провідних виробників цукру у світі.

ВПЛИВ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РФ НА ОЛІЙНО-ЖИРОВУ ГАЛУЗЬ УКРАЇНИ

Осадчук А.В., аспірант, ЗВО «Університет «Україна»

Олійно-жирова галузь України є однією з ключових складових національного аграрно-промислового комплексу, що забезпечує вагомий внесок у формування внутрішнього валового продукту та експортного потенціалу держави. До початку повномасштабної військової агресії російської федерації у 2022 році Україна займала провідні позиції у світі за обсягами виробництва та експорту соняшникової олії.

Початок воєнних дій суттєво трансформували функціонування олійно-жирової галузі, спричинивши блокування логістичних маршрутів, зменшення посівних площ під олійними культурами та порушення експортної діяльності. Такі чинники спричинили зниження обсягів виробництва та експорту, що, своєю чергою, мало негативні наслідки не лише для економіки України, але й для глобального ринку продовольства.

Аналіз впливу військових дій на олійно-жирову галузь України є надзвичайно актуальним у контексті оцінки масштабів економічних втрат, виявлення основних викликів та визначення стратегічних підходів до післявоєнного відновлення галузі. У запропонованих тезах висвітлюються основні аспекти впливу війни на галузь, зокрема економічні, логістичні та інфраструктурні, а також окреслюються перспективи її стабілізації та подальшого розвитку.

Повномасштабна військова агресія російської федерації створила безпрецедентні виклики для олійно-жирової галузі України, яка традиційно виступала важливим драйвером економічного розвитку держави та щороку забезпечувала близько 5 млрд. доларів США валютних надходжень в країну.

Серед ключових проблем, що постали перед галуззю, можна виділити такі аспекти:

- порушення логістичних ланцюгів та пошук нових ринків;
- зниження посівних площ олійних культур;

- дефіцит електроенергії, через намагання агресора знищити критичну інфраструктуру країни.

До початку війни Україна забезпечувала близько 45% світового експорту соняшникової олії, що становило одну з провідних статей зовнішньоекономічних доходів. У 2022 році зниження обсягів склало близько 15%, що спричинило втрату суттєвих валютних надходжень у розмірі близько 1 млрд. доларів США. Порушення традиційних експортних маршрутів, зокрема через чорноморські порти, змусило виробників шукати інші дорожчі логістичні альтернативи та інші ринки збуту. - через Дунайські порти та залізничні коридори до ЄС. Відповідно це призвело до зміни географії експорту. Структура основних покупців української соняшникової олії виглядає наступним чином: 20% – Індія, 12% – Китай, 9% Нідерланди, 8% – Туреччина, 7% – Румунія, а також Іспанія, Італія, Польща, Ірак, Франція, Болгарія та інші. Незважаючи на те, що основними імпортерами української соняшникової олії є Індія та Китай, обидві держави суттєво скоротили власний імпорт протягом 2022–2023 календарних років. Якщо протягом 2020–2021 рр. Індія придбала 3,5 млн. тон, а Китай – 2 млн. тон, то протягом 2022–2023 рр.: Індія – 1 млн. тон, Китай – 840 тис. тон.

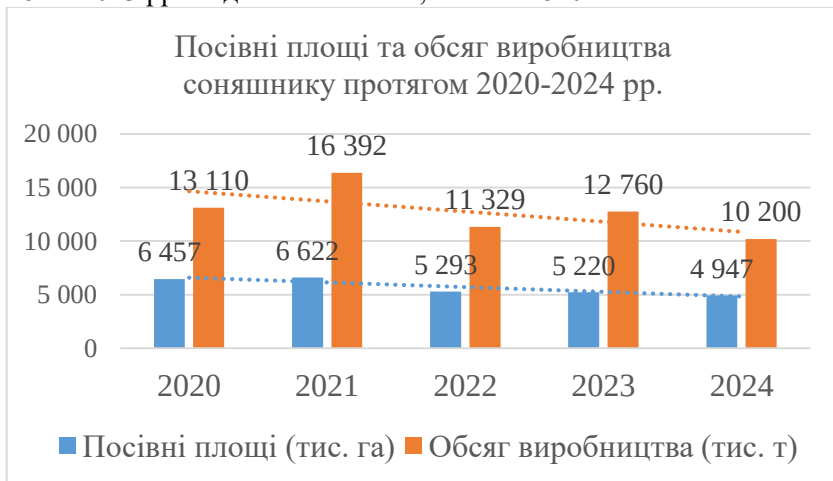

Рис.1 Динаміка посівних площ та обсягу виробництва соняшнику в Україні

Втрати посівних площ соняшнику фактично стосуються лише тих областей, які були повністю або частково окуповані РФ. Інші ж регіони України, навпаки, збільшили площі під соняшником. Окуповані та заміновані території унеможливили проведення посівних і збиральних кампаній на значних площах. Відсутність доступу до необхідних добрив, пестицидів та паливно-мастильних матеріалів негативно вплинула на врожайність олійних культур. Через бойові дії значна частина заводів у південних і східних регіонах зазнала руйнувань або зупинила роботу. Це спричинило зменшення обсягів переробки олійних культур, що знизило економічну ефективність галузі (дані рисунку 1).

В умовах війни в Україні регулярні відключення електроенергії стали значним викликом для промислових підприємств, зокрема для олійно-жирової галузі. Ці перебої в енергопостачанні суттєво впливають на всі етапи виробничого циклу, включаючи зберігання, переробку та транспортування продукції.

Переробка олійних культур і виробництво олії потребують стабільного енергопостачання. Через відсутність електричної енергії підприємства змушені тимчасово зупиняти роботу обладнання, що призводить до зменшення обсягів виробництва та невиконання контрактних зобов'язань перед замовниками. Непередбачуваність графіків відключень ускладнює планування операцій, що збільшує втрати.

Щоб уникнути тривалих зупинок, багато підприємств використовують альтернативні джерела енергії. Це суттєво підвищує собівартість виробництва через високі ціни на такі джерела та ускладнює виробничі процеси через обмежену доступність обладнання.

Відключення електроенергії впливають на роботу складів та елеваторів, де зберігаються олійні культури і готова продукція. Втрата контролю за температурним режимом під час відключень призводить до зниження якості продукції.

Олійно-жирова галузь України, одна з найбільших і найважливіших у країні, має значний потенціал для відновлення навіть після великих втрат, спричинених війною. Однак для ефективного відновлення галузі необхідно впровадити низку

стратегічних кроків, спрямованих на вирішення поточних проблем і використання нових можливостей.

1. Адаптація до нових логістичних умов.

Одним із ключових напрямків відновлення є оптимізація логістичних маршрутів. Переміщення виробленої продукції через Дунайські порти та розширення залізничних коридорів до ЄС можуть стати важливим фактором для поновлення експортного потенціалу. Відновлення портової інфраструктури в Чорному морі та модернізація внутрішніх транспортних систем є першочерговими завданнями. Перехід до нових шляхів доставки продукції може сприяти розширенню ринків збуту і зменшенню витрат на логістику

2. Інвестиції в модернізацію виробничих потужностей.

Для відновлення виробництва необхідно інвестувати в модернізацію та відновлення пошкоджених підприємств. Такі інвестиції допоможуть впроваджувати інноваційні технології переробки та зменшити витрати на виробництво. Модернізація також включає розвиток інфраструктури для зберігання олійних культур, що є важливим для збереження якості продукції та зменшення втрат під час транспортування

3. Розширення експортних ринків і диверсифікація товарних груп.

Після відновлення основних логістичних маршрутів та виробничих потужностей Україна повинна зосередитися на диверсифікації своїх експортних ринків. Для цього важливо не тільки поновити обсяги постачання соняшникової олії, а й розвивати інші продукти, такі як ріпакова олія, соя та інші олійні культури. Створення нових торгових угод із країнами Африки, Азії та Європи дозволить Україні зберегти конкурентоспроможність на глобальному ринку

4. Державна підтримка аграрного бізнесу.

Важливою складовою відновлення галузі є розумна урядова політика щодо аграрного бізнесу. Програми державної підтримки, зокрема надання пільгових кредитів для підприємств, можуть сприяти стабілізації внутрішнього виробництва, підвищенню ефективності та збільшенню зайнятості в галузі. Завдяки державним дотаціям на придбання техніки, обладнання

та добрий учасникам ринку буде легше адаптуватися до змінених умов.

Економічний вплив війни на олійно-жирову галузь є багатовимірним, охоплюючи втрати у виробництві, експорті, логістиці та внутрішньому попиті. Галузь потребує системного підходу, включаючи реінтеграцію у світові ринки, залучення інвестицій та адаптацію до нових умов функціонування. Відновлення олійно-жирової галузі України є складним і довготривалим процесом, що вимагає значних інвестицій, стратегічного планування та міжнародної співпраці. Однак з огляду на високий потенціал галузі, особливо в аграрному секторі, відновлення цієї важливої частини економіки є цілком реальним за умови правильного застосування сучасних технологій і адаптації до нових умов.

ВПЛИВ СТРАТЕГІЇ РЕЛОКАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ НА ЕКСПОРТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КРАЇНИ

Шпак Д.В., здобувач освіти 3-го освітньо-наукового рівня,
спеціальності 051 «Економіка»,
ЗВО «Університет «Україна»

Треба визнати, що з початком повномасштабної війни, релокація є необхідною умовою, адже передбачає відновлення економіки країни за рахунок переміщення підприємств з територій, наближених до зони бойових дій, або таких що знаходяться безпосередньо на ній, в безпечніші регіони України.

Можливість відновлення роботи на нових місцях обумовлюється здатністю підприємства до зміни місця встановлення виробничих потужностей.

Досвід роботи з підприємствами, що знаходяться в процесі релокації або вже змінили адресу, дає змогу узагальнити результати цих дій.

В межах держави існують програми які передбачають допомогу в процесі переїзду та підбору місць, що будуть задовольняти потребам компаній для відновлення або продовження роботи. [1]

Залежно від сфери діяльності, особливості виробничого процесу, ринків збуту та інших факторів можна виділити декілька основних видів релокації:

- повна релокація - — переміщення усіх виробничих засобів, ресурсів підприємства на нове місце.

- часткова релокація - — перенесення частини виробничих потужностей або певних департаментів на нове місце. При цьому частина виробничих потужностей і підрозділів залишаються працювати у місці постійного розташування підприємства.

- змішана релокація – передбачає відкриття нового підрозділу підприємства та переміщення частини персоналу для роботи у місці релокації. При цьому виробничі потужності продовжують функціонувати за попереднім місцем розташування.

На тепер вже можна проаналізувати тенденції зміни розташування підприємств, адже це вже відбувається досить тривалий час.

На 2024 рік зафіксовано 18 944 офіційно завершених переїзди бізнесу з одного регіону до іншого, якщо рахувати від дати повномасштабного вторгнення.

Найчастіше переїжджають компанії у сфері оптової торгівлі. Також високі місця займають компанії з сфери будівництва та нерухомості.

Рис. 1. Сфери діяльності компаній-релокантів [2]

Для аналізу впливу релокації підприємств на експорт країни необхідно скористатись відомостями які надає Державна митна служба України та Державна служба статистики України. Досить великий спектр показників є закритими у порівнянні з періодом до повномасштабного вторгнення, але для аналізу та потенціалу, наявних відомостей має бути достатньо.

Складений графік товарної структури експорту України можна побачити на рис. 2.

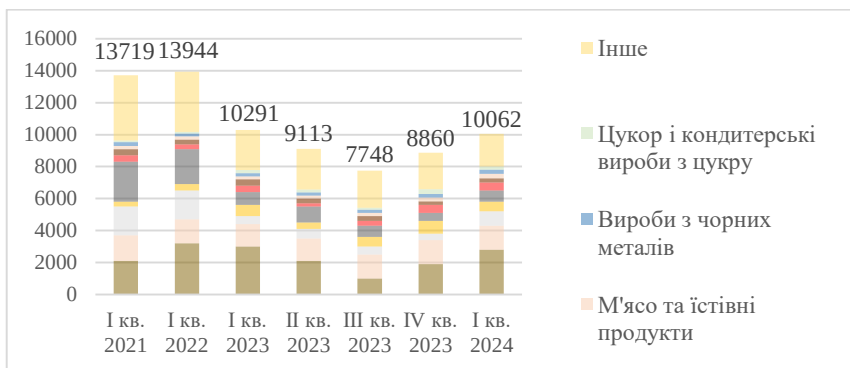

Рис. 2. Квартальні обсяги експорту України, млрд дол. [3, 4]

З приведеної інформації потрібно виділити групу показників які можна віднести до категорії «сільського господарства» та бачимо, що його відсоток в загальному показнику, залишається відносно стабільним. У той самий час, бачимо, що серед релокованих підприємств такі підприємства складають не великий відсоток, що може говорити про вищі темпи відновлення цієї сфери в експортному потенціалі країни, ніж інших. Також потрібно прийняти до уваги, що подібні підприємства потребують великої кількості сировини поруч з виробничими потужностями, тому, в багатьох випадках, релокація може вважатися не ефективною.

У той самий час зменшення експорту підприємств, тісно пов'язаних з видобутком та переробкою металів може пояснюватись як попитом всередині країни, який підвищився, так і з тим, що велика кількість підприємств цієї сфери знаходяться поблизу лінії ведення бойових дій, або на окупованих територіях.

Також потрібно відмітити зростаючу тенденцію експортерів до збільшення ступеня обробки продукції. Вища додана вартість, може компенсувати зменшення кількості маршрутів експорту.

Список літератури

1. Міністерство економіки України. «Програма релокації підприємств». Взято 16 листопада 2024 з

<https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=3e766cf9-f3ca-4121-8679-e4853640a99a&title=ProgramaRelokatsiiPidprimstv;>

2. Опендатабот. (28.01.2024). «Куди найчастіше переїжджає український бізнес?». Взято 16 листопада 2024 з <https://opendatabot.ua/analytics>;

3. Державна митна служба України. «Публічна інформація». Взято 16 листопада 2024 з <https://customs.gov.ua/publiczna-informatsiia>;

4. Державна служба статистики України. «Економічна статистика / Зовнішньоекономічна діяльність». Взято 16 листопада 2024 з https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/zed.htm;

ТЕМАТИЧНИЙ НАПРЯМ
«Інновації, інвестиції та капіталізація мікроекономічних процесів»

БАР'ЄРИ ДЛЯ ЗАЛУЧЕННЯ ФЕРМЕРІВ З ІНВАЛІДНІСТЮ ДО РОБОТИ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Бордусь Б.О., аспірант, ЗВО «Університет «Україна»

Інклюзивний розвиток сільського господарства є важливою складовою стратегії досягнення сталого економічного росту та соціальної справедливості. Посилення проблем соціальної нерівності в умовах нестабільності зумовлює постановку перед науковцями нових наукових задач щодо пошуку нових концепцій збалансованого розвитку. У зв'язку з цим все більшого поширення набуває концепція інклюзивного розвитку, яка змінює пріоритети і в першу чергу спрямована на інтереси всіх членів соціуму [2].

Однак однією з найбільших проблем у цій сфері залишається недостатня участь людей з інвалідністю, зокрема фермерів з обмеженими можливостями, у виробничих процесах [3]. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, близько 15% світового населення має різного роду інвалідність, і велика частина з них проживає в сільських районах, де аграрний сектор є основним джерелом зайнятості [1]. Та попри потенціал цих осіб до участі у сільському господарстві, існує цілий ряд бар'єрів, що обмежують їхню активну залученість у галузь.

Сільське господарство є фундаментальним для суспільства як надійне джерело їжі, необхідної для існування людини. Сільське господарство також забезпечує дохід і роботу для сільських громад і людей по всьому ланцюгу постачання продовольства. Проте прагнення до вищої продуктивності сільського господарства, щоб прогодувати зростаюче та все більш заможне населення світу, супроводжувалося зростаючими екологічними та соціальними компромісами. [4]

Бар'єри для залучення фермерів з інвалідністю можуть бути різноманітними, починаючи від фізичних перешкод та відсутності доступу до спеціалізованої техніки, до соціальних та

економічних проблем, таких як стигматизація, дискримінація та обмежений доступ до ресурсів. Крім того, відсутність належних навчальних програм і можливостей для розвитку професійних навичок значно ускладнює інтеграцію цієї групи людей у сільське господарство. Вивчення цих бар'єрів є важливим для створення ефективних політик і програм, які можуть сприяти більшій інклюзивності агропромислового сектору, а також покращити соціально-економічне становище людей з інвалідністю.

Так, до основних бар'єрів, які перешкоджають залученню осіб з інвалідністю до сільськогосподарської діяльності варто віднести наступні:

1. Системні бар'єри – це процедури, політики і практики, які не враховують потреби фермерів з інвалідністю, що призводить до їх виключення з ефективної та рівноправної участі в сільськогосподарських процесах, які включають в себе такі ключові індикатори:

- протягом всього ланцюга виробництва і постачання сільськогосподарської продукції, системи та політики не включають до своєї діяльності осіб з інвалідністю;

- провадження сільськогосподарської діяльності не визнається джерелом засобів до існування для осіб з інвалідністю;

- особи з інвалідністю, що займаються сільськогосподарською діяльністю стикаються з множинними нерівностями (наприклад, багато фермерів з інвалідністю зіштовхуються із соціальним упередженням та стигматизацією, що обмежує їхні можливості для залучення до сільськогосподарських програм, а також доступ до ринків і фінансових послуг);

- інклюзія осіб з інвалідністю не є частиною сільськогосподарських стратегій;

- інституції та організації не довіряють фермерам з інвалідністю і не мають інклюзивних політик;

- інформаційні та навчальні матеріали є недоступними.

- відсутні стимули та цілі з боку уряду для підтримки сільського господарства, інклюзивного для осіб з інвалідністю.

2. Атитудні бар'єри – це стереотипи, упередження або дії, які дискримінують фермерів з інвалідністю (наприклад

стереотипи про здібності, упередження та недовіра, ставлення до їх участі в сільському господарстві, які не лише впливають на ставлення людей до фермерів з інвалідністю, а й значно ускладнюють їхню інтеграцію у сільськогосподарські ланцюги вартості, створюючи перешкоди для їхнього розвитку та економічної діяльності).

3. Екологічні бар'єри – це обмеження, пов'язані з інфраструктурою (як фізичною, так і цифровою) та інструментами, що ускладнюють доступ осіб з інвалідністю до необхідних ресурсів і послуг.

Варто зазначити, що більшість цих бар'єрів є результатом поєднання кількох факторів, а також можуть бути присутні множинні або загострені форми дискримінації, пов'язані з гендерною нерівністю у деяких регіонах, інвалідністю, расою, релігією та іншими аспектами. Тому фермери з комплексними чи множинними інвалідностями мають ще більший ризик бути виключеними з економічної діяльності.

Отже, інклюзивний розвиток сільського господарства є важливою складовою стратегії сталого економічного розвитку та соціальної справедливості. Однак, як показують результати досліджень, значна частина осіб з інвалідністю, зокрема фермери з обмеженими можливостями, не мають доступу до ефективної участі у сільськогосподарських процесах через численні бар'єри. Системні, атитюдні та екологічні бар'єри обмежують їх можливості, що веде до соціальної та економічної маргіналізації цієї групи.

Для забезпечення більшої інклюзивності агропромислового сектору та підвищення участі осіб з інвалідністю в сільському господарстві необхідно вжити низку заходів, зокрема: включення осіб з інвалідністю до сільськогосподарських програм і політик є першочерговим кроком для подолання системних бар'єрів; підвищення обізнаності серед населення, щоб змінити ставлення до фермерів з інвалідністю; покращення фізичної та цифрової інфраструктури, що забезпечить доступ осіб з інвалідністю до ресурсів та послуг а також створення стимулів для підтримки інклюзивного сільського господарства

Застосування цих заходів не лише допоможе створити рівні можливості для осіб з інвалідністю в сільському господарстві, але й сприятиме соціальній інтеграції та підвищенню економічної активності цієї важливої групи населення. В кінцевому підсумку це може призвести до сталого розвитку сільського господарства, що буде корисним як для економіки, так і для соціальної справедливості.

Список літератури:

1. Стратегічні аспекти сталого та інклюзивного розвитку Економіки України: від теорії до практики. Матеріали наукового колоквиуму 19 вересня 2024 року / кафедра економіки промисловості. Одеса: Одеський національний технологічний університет, 2024. 239 с.

2. Філіпська Н.О. Економічна інклюзія як складова інклюзивного суспільства. Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави : тези доп. Х Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 27-й річниці створення Харків. нац. ун-ту внутр. справ (м. Харків, 19 листоп. 2021 р.) / МВС України, МОН України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Харків : ХНУВС, 2021. С. 241–243.

3. Дідух С.М., Лобоцька Л.Л., Мініна В.О. Інклюзивна економіка як нова парадигма сталого розвитку. Український журнал прикладної економіки. 2020. Том 5. № 3. С. 100–107.

4. Zhang X., Yao G., Vishwakarma S., Musumba M., Heyman A., Davidson E. Quantitative assessment of agricultural sustainability reveals divergent priorities among nations. *One Earth*. 2021. Vol. 4, P. 1262–1277. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.oneear.2021.08.015>

ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Васюренко Л.В., к.е.н., доцент кафедри економіки та права, Харківський гуманітарний університет "НУА"

У сучасних умовах нестабільної економічної ситуації підприємства малого бізнесу стикаються з численними викликами для своєї діяльності та виживання. Невизначеність спричинена змінами у законодавстві, макроекономічною нестабільністю, а також пандемією та іншими непередбачуваними подіями. Необхідно досліджувати основні методи, які можуть підвищити конкурентоспроможність малих підприємств. Запропоновані рекомендації спрямовані на підвищення гнучкості, швидкості адаптації та стійкості бізнесу до зовнішніх ризиків [1, 2].

Малі підприємства є важливою складовою економіки, які не лише сприяють зайнятості, але й підтримують економічне зростання країни. Проте, порівняно з великими корпораціями, вони менш стійкі до змін у ринкових умовах. Умови невизначеності, такі як коливання цін, зміни у законодавстві та нові вимоги споживачів, висувають особливі вимоги до стратегій малих підприємств. Саме тому важливо розробити підходи та методи, які дозволять малим підприємствам адаптуватися та підвищити свою конкурентоспроможність.

Методи підвищення конкурентоспроможності малих підприємств [1, 2]:

1. Адаптація та гнучкість у стратегічному управлінні. Гнучкість у стратегічному управлінні дозволяє оперативно реагувати на зміни. Використання короткострокового планування, прогнозування можливих сценаріїв розвитку ситуації, а також впровадження швидких коригувань до стратегічного курсу є критичними методами підвищення стійкості підприємства. Особливо ефективно діє методика “стратегічного менеджменту сценаріїв” або створення “планів Б”, які дозволяють оперативно змінювати підхід відповідно до нових викликів ринку.

2. Інноваційний підхід до розвитку продукту та послуг. Інновації у продуктах та послугах дозволяють малим підприємствам створювати додаткову цінність для споживачів, що підвищує їх привабливість у порівнянні з конкурентами. Зокрема, використання новітніх технологій, таких як автоматизація процесів, розробка онлайн-платформ для торгівлі, цифровізація обслуговування клієнтів та впровадження штучного інтелекту, допомагають підприємствам скоротити витрати та підвищити ефективність.

3. Підвищення рівня компетенції персоналу. Професійний розвиток персоналу є основним фактором для підвищення конкурентоспроможності. Інвестиції в навчання та розвиток навичок співробітників дозволяють малим підприємствам бути більш гнучкими, продуктивними та інноваційними. Курси з гнучкого управління проектами, цифрових інструментів та програм розвитку лідерства сприяють підвищенню компетентності та здатності адаптуватися до нових умов.

4. Диверсифікація джерел фінансування. У кризові періоди важливо мати надійні фінансові ресурси. Диверсифікація джерел фінансування може включати співпрацю з банками, залучення інвестицій, використання краудфандингу або партнерство з іншими компаніями. Додатково, залучення державних грантів та програм підтримки малого бізнесу може знизити фінансові ризики і стабілізувати діяльність підприємства.

5. Цифровізація бізнес-процесів. Цифровізація дозволяє малому бізнесу автоматизувати рутинні процеси, знизити витрати та оптимізувати роботу. Впровадження CRM-систем для управління відносинами з клієнтами, використання хмарних сервісів, автоматизація обліку та управління запасами дозволяють покращити обслуговування клієнтів, підвищити точність обліку та знизити ймовірність помилок.

6. Розширення ринку та вихід на нові сегменти. Пошук нових ринкових можливостей та розширення цільової аудиторії дозволяє малим підприємствам мінімізувати ризики залежності від однієї ніші або клієнтської групи. Проведення досліджень нових ринків, адаптація продуктів до інших регіонів або потреб

споживачів дозволяє підприємствам залучити більше клієнтів та знизити ризики від падіння попиту на основному ринку.

7. Покращення якості обслуговування клієнтів. Лояльність клієнтів є важливим фактором для малого бізнесу, особливо в умовах конкуренції та невизначеності. Висока якість обслуговування, персоналізований підхід, активне залучення клієнтів через зворотній зв'язок, програми лояльності – усе це сприяє формуванню позитивного іміджу та відмінності підприємства від конкурентів [3, 4].

Малі підприємства повинні бути готові до швидкої адаптації в умовах невизначеності. Запропоновані методи підвищення конкурентоспроможності допомагають посилити позиції підприємства за рахунок адаптації стратегії, впровадження інновацій, підвищення рівня компетенцій персоналу та цифровізації процесів. Важливим аспектом є постійне поліпшення обслуговування клієнтів, що дозволяє сформувати лояльність та покращити репутацію бізнесу. Таким чином, дотримання даних рекомендацій дозволяє малим підприємствам ефективніше функціонувати в умовах невизначеності та досягати стійкого зростання [3, 4].

Список використаних джерел:

1. Гошовська О. В., Тревого О. І. Механізми публічного управління для відновлення військової економіки. Економіка та суспільство. 2022. Вип. 38. URL: <https://cutt.ly/lK8yioi>

2. Красота О. В., Кір'єв І. С. Особливості розвитку малого підприємництва в умовах порушення макроекономічної стабільності. Ефективна економіка. №2. 2021. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2021/100.pdf

3. Васюренко, Л., Манухіна, М., Мельнік, М., Серебряк, К., Тацій, І., & Серікова, О. (2024). Альтернатива моделювання інноваційного потенціалу компаній. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 2(55), 239–256. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.2.55.2024.4319>

4. Клюс, Ю., Васюренко, Л., Манухіна, М., Мельнік, М., Тацій, І., & Співак, С. (2023). Адаптаційне моделювання розміру ресурсного базису як захід управління ефективністю діяльності. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 2(49), 219–227.

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА

Вишневецька О. В., к.е.н, с.н.с., провідна наукова співробітниця відділу інвестиційного та матеріально-технічного забезпечення ННЦ «Інститут аграрної економіки».

Історія сільського господарства була сформована прогресом у техніці. Механізація здійснила революцію у сільському господарстві за допомогою машин і замінила коней тракторами. Історики описали кілька аграрних революцій, які визначають серйозні зміни в сільськогосподарській практиці та продуктивності. Ці революції були тісно пов'язані з технологічними вдосконаленнями. Важливим поворотним пунктом для сільськогосподарської техніки стала промислова революція, яка запровадила сільськогосподарські машини для механізації сільськогосподарських робіт, значно підвищивши продуктивність праці в сільському господарстві.

Завдяки значному прогресу в технологіях у другій половині ХХ-го і на початку ХХІ-го століття у сільському господарстві пожвавилася інноваційна діяльність. Сьогодні ці розробки зростають експоненціально, назавжди змінюючи спосіб роботи фермерів і те, що ми всі можемо досягти за допомогою сільського господарства [1].

Нинішній стан аграрної галузі обумовлюється глобальним впливом технологічної модернізації. Розвиток науково-технічного прогресу та активізація інноваційних процесів в рослинництві відображається у запровадженні нових технологій вирощування агрокультур, систем обробітку ґрунту, технологій зберігання виробленої продукції.

Наразі в сільському господарстві збільшується масштаб застосування технологій інформаційної ери. Типи технологій, які революціонізують сферу сільського господарства – це сільськогосподарські дрони, безпілотні трактори, точне землеробство, супутникова зйомка та датчики, сенсорні мережі на основі ІТ, автоматизований полив, регулювання світла і тепла, інтелектуальне програмне забезпечення для аналізу для прогнозування шкідників і хвороб, управління ґрунтом та інших

аналітичних завдань, біотехнології. Сучасне сільське господарство перебуває на початку чергової революції, в основі якої лежить штучний інтелект, аналітика, підключені датчики та інші новітні технології, які можуть ще більше підвищити врожайність, підвищити ефективність використання води та інших ресурсів, а також створити сталість і стійкість у вирощуванні сільськогосподарських культур.

Концепція сталого розвитку запроваджує нову систему ведення сільського господарства, адаптовану до сучасних умов і вимог. Це стало новою парадигмою, яка конкурує з промисловою моделлю. Теоретично зростання сільськогосподарського виробництва можна пояснити змінами у використанні ресурсів (переважно капіталу та праці) та технічним прогресом. Завдяки цифровізації сільське господарство сьогодні переживає масштабну трансформацію. Нові технології, такі як роботи, дрони та машинне навчання допомагають фермерам підвищити ефективність і максимізувати врожайність. Доведено, що нові технології є ключовим фактором майбутньої стійкості та прибутковості сільськогосподарського виробництва [4].

Основними перевагами технологій для суспільства є: підвищена продуктивність праці (досягнення технологій дозволили створити інструменти, які за останні роки збільшили продуктивність праці. Це було досягнуто завдяки автоматизації нескінченних процесів); покращення комунікацій (перевезення людей та способи спілкування між людьми значно покращилися завдяки технологіям, що забезпечують більшу легкість у спілкуванні); зниження витрат (створення більш ефективних систем або автоматизація здешевили виробничі процеси); доступ до інформації (сьогодні ми маємо доступ до практично необмеженої інформації завдяки технологіям); поява нових бізнес-моделей (технології принесли революцію у бізнесі. Це сприяло появі великої кількості альтернатив у підприємницькому світі); досягнення науки (створення нових машин, призначених для дослідників, принесло значні успіхи та відкриття у таких важливих областях, як медицина).

Найбільш очевидними недоліками інноваційних технологій стали: ізоляція від людей (поява соціальних мереж або платформ потокового контенту призвело до більшої частки

самотності у більшості громадян); втрата конфіденційності (використання технологічних пристроїв збирає інформацію про користувачів і поширює її серед безлічі компаній; психологічні проблеми (постійне викриття та візуалізація «прототипів людей» психологічно дестабілізувало частину суспільства. Породження депресій або інших негативних розладів); малорухливий спосіб життя (суспільство має дуже високі показники малорухливого способу життя завдяки появі таких виробів, як електричні скутери; вплив на навколишнє середовище (технологія дозволяє проводити виробництво вище, ніж може підтримати навколишнє середовище. Ця ситуація тягне за собою збільшення, наприклад, стихійних лих). Майбутнє сільського господарства – розумне землеробство, яке передбачає застосування рішень ІТ. Вони включають використання прогнозової аналітики для прийняття розумніших рішень у сільському господарстві шляхом збору даних у реальному часі про погоду, ґрунт, зрілість урожаю, обладнання та витрати на робочу силу. Розумне фермерство означає впровадження інформаційних і комунікаційних технологій (ІКТ) для вдосконалення та автоматизації сільськогосподарських процесів і операцій. Технології розумного землеробства охоплюють усі ці аспекти точного землеробства. Розумне землеробство замінює неефективні, непослідовні та ненадійні традиційні методи ведення сільського господарства. Воно використовує бездротові сенсорні мережі для постійного визначення властивостей ґрунту та факторів навколишнього середовища, інтелектуальну іригаційну систему для розпилення необхідних поживних речовин відповідно до вимог сільськогосподарських культур [5].

Із «розумним землеробством» часто асоціюють автоматизацію сільськогосподарського виробництва. Все більше компаній працюють над робототехнічними інноваціями для розробки дронів, автономних тракторів, роботів-комбайнів, роботів для автоматичного поливу та посіву. Незважаючи на те, що ці технології є досить новими, у галузі все більше традиційних сільськогосподарських виробників використовують автоматизацію ферм у своїх процесах [2].

Сучасні компанії також впроваджують технології точного землеробства, які дозволяють фермерам максимізувати

врожайність, контролюючи всі параметри вирощування сільськогосподарських культур, такі як рівень вологи, стрес від шкідників, стан ґрунту та мікроклімат. Забезпечуючи більш точні методи посадки та вирощування сільськогосподарських культур, точне землеробство дозволяє фермерам підвищити ефективність і управляти витратами. Практика точного землеробства можлива за допомогою кількох технологій, таких як дрони IT, GPS-наведення, датчики, робототехніка, автономні транспортні засоби та телематика [3].

Зростання цифрового сільського господарства та пов'язаних із ним технологій відкрило безліч нових можливостей для даних. Дистанційні датчики, супутники та БПЛА можуть збирати інформацію 24 години на добу по всьому полю. Вони можуть стежити за здоров'ям рослин, станом ґрунту, температурою, вологістю тощо. Обсяг даних, які можуть генерувати ці датчики, надзвичайно великий, і значення цифр приховано в лавині цих даних. Ідея полягає в тому, щоб дозволити фермерам отримати краще розуміння ситуації на місці за допомогою передових технологій (таких як дистанційне зондування), які можуть розповісти їм про їхню ситуацію більше, ніж вони можуть побачити неозброєним оком. Дистанційні датчики дозволяють алгоритмам інтерпретувати середовище поля як статистичні дані, які можна зрозуміти та бути корисними фермерам для прийняття рішень. Алгоритми обробляють дані, адаптуються та навчаються на основі отриманих даних. Чим більше вхідних даних і статистичної інформації буде зібрано, тим кращим буде алгоритм прогнозування ряду результатів. І мета полягає в тому, щоб фермери могли використовувати цей штучний інтелект для досягнення своєї мети кращого врожаю шляхом прийняття кращих рішень у полі.

Незважаючи на те, що нові та нові технології покращують становище аграріїв, низка економічних, інфраструктурних та регуляторних перешкод ускладнює їх вибір для впровадження нових технологій. Глобалізація принесла сільськогосподарським товаровиробникам більше усвідомлення можливостей та альтернатив для збільшення своїх доходів. Це змушує сільськогосподарську галузь продовжувати розвиватися як динамічний і орієнтований на споживача сектор.

Удосконалення машин розширило масштаби, швидкість і продуктивність сільськогосподарського обладнання, що призвело до ефективнішого обробітку більшої кількості землі. Насіння, зрошення та добрива також значно покращилися, допомагаючи фермерам підвищувати врожайність. Зараз сільське господарство перебуває на початку чергової революції, в основі якої лежить штучний інтелект, аналітика, підключені датчики та інші новітні технології, які можуть ще більше підвищити врожайність, підвищити ефективність використання води та інших ресурсів, а також створити сталість і стійкість у вирощуванні сільськогосподарських культур.

Незважаючи на те, що сільське господарство пройшло довгий шлях, багато найважливіших рішень людства ще не винайдено. Знаходячи нові способи розвитку сільського господарства, знаходимо відповіді на запитання завтрашнього дня та спільно відзначаємо наступні віхи в розгортанні історії інновацій, якими варто пишатися.

Список використаних джерел:

1. How has technology changed farming? URL: <https://www.bayer.com/en/agriculture/article/technology-agriculture-how-has-technology-changed-farming>
2. Linly Ku. New Agriculture Technology in Modern Farming. Plug and Play. Sep. 15, 2022. URL: <https://www.plugandplaytechcenter.com/resources/new-agriculture-technology-modern-farming/>
3. M. N. O. Sadiku, Y. Wang, S. Cui, S. M. Musa, Precision agriculture: An introduction. International Journal of Advanced Engineering and Technology, 2(2), May 2018, pp. 31-32.
4. Matthew N. O. Sadiku, Tolulope J. Ashaolu, and Sarhan M. Musa. Emerging Technologies in Agriculture. International Journal of Scientific Advances. № 1 (1), 2020. URL: https://www.researchgate.net/publication/348641681_Emerging_Technologies_in_Agriculture
5. Walter A. et al. Opinion: Smart farming is key to developing sustainable agriculture. Proceedings of the National Academy of Sciences of the U S A, vol. 114, no. 24, 2017, pp. 6148–615.

СКЛАДОВІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Гуменюк В. І., здобувач освіти 3-го освітньо-наукового рівня, спеціальності 051 «Економіка»,
ЗВО «Університет «Україна»

Фінансова безпека суб'єктів підприємництва є одним із ключових елементів загальної економічної стабільності та сталого розвитку підприємств, адже вона забезпечує не лише їхню здатність ефективно функціонувати у мінливих умовах ринку, але й сприяє збереженню конкурентоспроможності та фінансової стійкості в довгостроковій перспективі. У контексті сучасних економічних викликів, які включають фінансові кризи, нестабільність валютних ринків, зростаючий рівень конкуренції та ризики кібератак, забезпечення фінансової безпеки підприємств вимагає комплексного підходу, що включає різноманітні складові, серед яких стратегічне планування, управління ризиками, впровадження фінансових технологій та дотримання принципів прозорості.

Однією з фундаментальних складових забезпечення фінансової безпеки є ефективне управління фінансовими ресурсами, яке включає раціональне планування, контроль за витратами та доходами, а також оптимізацію фінансових потоків [3]. Підприємства повинні розробляти фінансові стратегії, які враховують як короткострокові, так і довгострокові перспективи, що дозволяє мінімізувати ризики, пов'язані з непередбачуваними змінами у зовнішньому середовищі. Наприклад, формування резервного фонду або диверсифікація джерел фінансування допомагають уникнути дефіциту ліквідності у випадку виникнення кризових ситуацій.

Іншою важливою складовою є система управління ризиками, яка дозволяє ідентифікувати потенційні загрози, оцінювати їх вплив на фінансову стабільність підприємства та впроваджувати заходи для їх мінімізації. Сучасні методи ризик-менеджменту включають використання аналітичних інструментів, таких як моделі стрес-тестування та сценарного

аналізу, які дозволяють передбачати можливі кризи та розробляти відповідні антикризові стратегії [1].

Не менш важливим аспектом забезпечення фінансової безпеки є впровадження фінансових технологій, зокрема автоматизація фінансових операцій, використання хмарних платформ для управління фінансами та впровадження системи блокчейн для зниження ризиків шахрайства та забезпечення прозорості фінансових операцій. Такі технології сприяють підвищенню ефективності управління фінансами, а також дозволяють зменшити витрати на операційні процеси. Водночас для забезпечення фінансової безпеки підприємств важливо дотримуватись правових і регуляторних норм, що включає виконання вимог законодавства щодо звітності, оподаткування та боротьби з відмиванням коштів. Наявність внутрішнього аудиту та зовнішнього фінансового контролю допомагає забезпечити прозорість фінансової діяльності та мінімізувати ризики недобросовісного управління [2]. Складовою, яка має дедалі більше значення в умовах цифровізації економіки, є кібербезпека, оскільки фінансові дані підприємств стають мішенню для кібератак. Захист інформаційних систем, шифрування фінансових транзакцій та навчання персоналу з питань інформаційної безпеки є обов'язковими елементами, що знижують вразливість підприємства до зовнішніх загроз.

Одним із базових принципів фінансової безпеки є принцип системності, який передбачає комплексний підхід до забезпечення стабільності фінансового стану підприємства через інтеграцію різноманітних механізмів, методів та інструментів управління. Цей принцип охоплює взаємопов'язане регулювання всіх аспектів фінансової діяльності, зокрема управління активами та пасивами, аналіз доходів і витрат, а також забезпечення відповідності законодавчим вимогам [4]. Системність означає, що фінансова безпека не може бути ізольованою сферою; вона повинна враховувати вплив зовнішніх факторів, таких як ринкові коливання, економічні кризи чи регуляторні зміни.

Отже, забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва є багатогранним завданням, яке потребує інтеграції стратегічного управління фінансовими ресурсами, системного підходу до управління ризиками, використання

сучасних фінансових технологій та дотримання принципів правової та інформаційної безпеки. Вони спрямовані на інтеграцію системного підходу, адаптивності, мінімізації ризиків, прозорості та економічної ефективності, що разом створюють передумови для стабільності та процвітання підприємств у сучасному економічному середовищі. Саме гармонійне поєднання цих складових дозволяє створити стійку основу для довгострокового успіху та розвитку підприємств в умовах сучасної економічної невизначеності.

Список літератури:

1. Москвін Б. Ю. Економічна безпека фінансових інституцій в умовах воєнного стану в Україні. Економіка і організація управління. 2022. № 2 (46). С.110-119. doi: 10.31558/2307-2318.2022.2.11.

2. Мушеник І. М., Грушецький С. М., Забезпечення фінансової безпеки України в період воєнного часу та в умовах фінансової інклюдії. Modern Economics. 2022. №32. с. 70-74. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V32\(2022\)-09](https://doi.org/10.31521/modecon.V32(2022)-09).

3. Нікольчук Ю. М., Лопатовська О. О. Антикризисний фінансовий менеджмент як основа управління фінансами вітчизняних підприємств. Вісник Хмельницького національного університету. 2021. № 1. С. 99-103.

4. Хацер М. В. Трансформація процесів планування та управління фінансами підприємств як реакція на економічні виклики. Менеджмент та підприємництво: тренди розвитку. 2023. №4(26). С. 106-114. <https://doi.org/10.26661/2522-1566/2023-4/26-09>.

КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Самофалова М.О., к.е.н., доцент кафедри управління та адміністрування, ЗВО Університет «Україна»,

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-8060-7956>

Єремєєв О.С., аспірант,

ЗВО Університет «Україна», ORCID:

<https://orcid.org/0009-0005-9700-0123>

У сучасних умовах глобалізації та дефіциту природних ресурсів забезпечення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання в будь-якій економіці є особливим теоретичним і практичним завданням. Перш за все, важливість оцінки конкурентоспроможності зумовлена тим, що вона значною мірою визначає необхідність оптимального розвитку підприємств на основі визначення конкурентних переваг та встановлення стратегічних пріоритетів.

Особливий внесок у розвиток вітчизняної теорії конкурентоспроможності промислових підприємств та галузей національної економіки зробили наступні дослідники: Д. Лук'яненко, О. Максимець, Н. Попадинець, О. Амоша, П. Пуцентейло та інші. Однак щодо критеріїв оцінки конкурентоспроможності підприємств слід визнати, що вони потребують подальших наукових розробок.

В нашому дослідженні ми використали методику автора Оберемчук В.Ф.[1] та запропонували використовувати наступні критерії та часткові показники для розрахунку інтегральної оцінки рівня конкурентоспроможності підприємств машинобудівної галузі, зокрема:

1. *Критерій ефективності виробничої діяльності підприємства, який розраховується за формулою:*

$$E_v = \frac{ЧД}{ФОП + ОК + ОФ \cdot E_n} \quad (1)$$

де ЧД – чистий дохід від реалізації продукції;

ФОП – кошти, що використовуються на оплату праці (фонд оплати праці);

ОК – оборотні кошти;

ОФ – основні фонди;

E_n – нормативний коефіцієнт ($E_n = 0,15$).

2. *Критерій, що характеризує фінансовий стан підприємства, який включає такі складові:*

Коефіцієнт придатності = Залишкова вартість основних засобів / Первісна вартість основних засобів;

Коефіцієнт автономії = Власний капітал / Загальний капітал;

Коефіцієнт платоспроможності = Оборотно-кредитний капітал / Поточні зобов'язання;

Коефіцієнт оборотності капіталу = Чистий дохід від реалізації продукції / Загальний капітал;

Коефіцієнт рентабельності капіталу = Чистий прибуток / Загальний капітал.

3. *Критерій ефективності використання трудових ресурсів, який розраховується за формулою:*

Ефективність трудової діяльності = Продуктивність праці / Середня заробітна плата.

4. *Критерій, що відображає ефективність організації збуту, який включає такі складові:*

1) Коефіцієнт рентабельності реалізації = Валовий прибуток / Чистий дохід від реалізації продукції;

2) Коефіцієнт рентабельності збутових витрат = Валовий прибуток / Збутові витрати.

5. *Критерій конкурентоспроможності продукції* – коефіцієнт росту чистого доходу від реалізації.

6. *Критерій соціальної ефективності* - коефіцієнт росту середньорічної заробітної плати та частка єдиного соціального внеску в загальній величині чистого доходу від реалізації.

7. *Критерій екологічності виробництва* – для машинобудівних підприємств немає суттєвого значення, оскільки підприємства не сплачують екологічного податку, а тому прийнято за одиницю для всіх категорій.

8. *Критерій іміджу* - для машинобудівних підприємств немає суттєвого значення, оскільки підприємства виробляють оригінальну (неконкурентну на внутрішньому ринку) продукцію в межах певної групи, а тому прийнято за одиницю для всіх категорій.

Для узагальнення проведених розрахунків ефективності діяльності машинобудівних підприємств були згруповані критерії конкурентоспроможності, які розраховуються на основі одного показника, за 2019 та 2023 роки, що відображено в таблицях 1-2.

Таблиця 1

Окремі критерії конкурентоспроможності підприємств, 2019 рік

№ №	Категорія підприємств за КВЕД	Ефектив. виробництва	Конкурентоспроможність продукції	Трудова діяльність
1	Група 1	0,74	1,56	4,7
2	Група 2	1,23	1,43	15,04
3	Група 3	1,37	1,18	5,03
4	Група 4	2,12	1,38	28,62
5	Група 5	0,95	4,69	13,13

В 2019 році спостерігається такий рейтинг груп машинобудівних підприємств від вищого до нижчого;

- а) за критерієм ефективності виробництва:
група 4; група 3; група 2; група 5 та група 1;
- б) за критерієм конкурентоспроможності продукції:
група 5; група 1; група 2; група 4 та група 3;
- в) за критерієм ефективності трудової діяльності:
група 4; група 2; група 5; група 3 та група 1.

Таблиця 2

Окремі критерії конкурентоспроможності підприємств, 2023 рік

№ №	Категорія підприємств за КВЕД	Ефектив. виробництва	Конкурентоспроможність продукції	Трудова діяльність
1	Група 1	0,89	2,97	3,93
2	Група 2	0,90	1,73	19,04
3	Група 3	1,23	1,67	5,60
4	Група 4	2,15	2,11	29,99
5	Група 5	0,92	3,58	48,67

В 2023 році спостерігається такий рейтинг груп машинобудівних підприємств від вищого до нижчого;

а) за критерієм ефективності виробництва:

група 4; група 3; група 5; група 2 та група 1;

б) за критерієм конкурентоспроможності продукції:

група 5; група 1; група 4; група 2 та група 3;

в) за критерієм ефективності трудової діяльності:

група 5; група 4; група 2; група 3 та група 1.

Отже, порівнюючи представлені критерії конкурентоспроможності машинобудівних підприємств, відзначимо на кінець періоду дослідження покращення позицій 5-ої групи, особливо щодо критерію ефективності трудової діяльності (1-ше місце в проведеному рейтингуванні) та погіршення позицій 2-ої групи підприємств машинобудування за всіма наведеними критеріями.

Список літератури

1. Оберемчук В.Ф. Стратегія підприємства / В.Ф. Оберемчук. – К.: МАУП, 2000. – 128 с.

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Загородня А. С., доктор філософії (PhD), доцент
кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу,
ЗВО Університет «Україна»

Економічна безпека підприємства – це здатність підприємства стабільно функціонувати та розвиватися в умовах ризиків та загроз зовнішнього і внутрішнього середовища. Забезпечення економічної безпеки є важливою складовою загальної стратегії підприємства. Основні принципи забезпечення економічної безпеки допомагають організації ефективно захищати свої ресурси, уникати ризиків та забезпечувати свій стійкий розвиток [3].

До основних принципів забезпечення економічної безпеки підприємства можемо віднести: системність, комплексність, безперервність, адаптивність, ефективність, конфіденційність, інноваційність. Розглянемо детальніше визначені принципи [2]:

1. Системність захищає підприємство і усі його підсистеми та процеси. Безпека має розглядатися як система, що об'єднує всі елементи та аспекти діяльності підприємства: фінансовий, виробничий, кадровий, інформаційний, юридичний.

2. Комплексність охоплює всі напрямки діяльності, включаючи фінанси, персонал, інформаційні потоки, технології та матеріальні ресурси, а також передбачає інтеграцію заходів захисту та управління ризиками в усі етапи діяльності підприємства.

3. Безперервність забезпечує безпеку і є постійним процесом, а не разовим заходом. Постійний моніторинг та адаптація до змін у зовнішньому середовищі допомагають зберігати стійкість підприємства.

4. Адаптивність забезпечує гнучкість підприємства і вміння швидко адаптуватися до змін на ринку, в законодавстві чи в економічній галузі. Адаптивність дозволяє оперативно реагувати на нові загрози та використовувати можливості для зміцнення позицій.

5. Ефективність контролює витрати на забезпечення економічної безпеки, що мають бути обґрунтованими та не перевищувати потенційних втрат. Ефективність заходів безпеки оцінюється за показниками зниження ризиків, збільшення прибутковості та зміцнення ринкових позицій.

6. Конфіденційність відповідає за забезпечення захисту комерційної таємниці, запобігання витоку важливої інформації, яка може бути використана конкурентами. Конфіденційність також включає захист даних про клієнтів, партнерів, співробітників та інші активи підприємства.

7. Інноваційність гарантує використання сучасних технологій та інноваційних методів забезпечення безпеки, що дозволяє підприємству бути конкурентоспроможним. Впровадження нових рішень у сфері захисту інформації, автоматизації процесів моніторингу ризиків підвищує рівень безпеки підприємства.

Дотримання цих принципів допомагає підприємству формувати комплексний підхід до управління ризиками, мінімізувати негативний вплив зовнішніх і внутрішніх загроз, а також забезпечити стабільний розвиток у довгостроковій перспективі.

До основних цілей забезпечення економічної безпеки на підприємстві можна віднести:

- забезпечення умов для нормального та повноцінного функціонування підприємства;
- створення умов захисту законних прав підприємства, усіх його підрозділів і персоналу у взаємовідносинах з партнерами, контрагентами, конкурентами і відповідними структурами державної влади;
- забезпечення збереження власності організації, а також її належне раціональне та ефективне використання;
- досягнення внутрішньої і зовнішньої стабільності на підприємстві загалом і в його підрозділах, забезпечення надійності корпоративних зв'язків;
- успішне і своєчасне виконання поставлених завдань, при дотриманні необхідної якості продукції та послуг, а також прагнення до розвитку продуктивних сил підприємства, орієнтованих на передові технології;

- посилення економіко-технологічної конкурентоспроможності, орієнтація на виробництво продукції з урахуванням світових стандартів якості та прагнення до лідерства в розробці, освоєнні, як нового обладнання, так і продукції, що випускається, серед підприємств конкурентів;

- своєчасне й актуальне інформаційне забезпечення всіх сфер діяльності підприємства: економічної, виробничої та науково-технічної, а також збереження комерційної таємниці та захист прав інтелектуальної власності [1].

Отже, економічна безпека підприємства є основою його стабільності та розвитку, особливо в умовах сучасних економічних ризиків і загроз. Вона забезпечується завдяки дотриманню комплексу принципів, таких як системність, комплексність, безперервність, адаптивність, ефективність, конфіденційність та інноваційність. Ці принципи дають змогу підприємству створити надійний захист ресурсів, мінімізувати ризики та забезпечити свій сталий розвиток. До основних цілей економічної безпеки належать підтримка стабільного функціонування підприємства, захист його прав і власності, забезпечення внутрішньої та зовнішньої стабільності, підвищення конкурентоспроможності, а також збереження конфіденційної інформації та інтелектуальної власності. Дотримання цих принципів і цілей формує стійкий фундамент для успішного виконання стратегічних завдань підприємства, що сприяє його стабільності й розвитку в ринкових умовах.

Список використаних джерел

1. Fedorenko T., Zahorodnia A., Koval Ya. Information and analytical activity in the system of economic security of the enterprise.

Intellectualization of logistics and supply chain management. 2024. v.24 pp. 83-88. DOI: <https://doi.org/10.46783/smart-scm/2024-24-9>

2. Гнилицька Л.В. Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємства: монографія. К.: КНЕУ, 2012. 305 с.

3. Загородня А.С. Сутність та еволюція поняття «економічна безпека підприємства». Український журнал прикладної економіки та техніки. 2022. Том 7. № 3. С. 16-22. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2022-3-2>.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Кондратюк В.В., аспірант,

Національний науковий центр «Інститут аграрної
економіки»,

<https://orcid.org/0009-0000-2155-1846>

E-mail: djurin@ukr.net

Для аграрного сектору економіки актуальними є дослідження по конкретних видах виробництва продукції, оскільки усі вони мають особливості формування витрат і доходів та грошових потоків. Методологія оцінок ефективності інвестиційно-інноваційного менеджменту агроформувань, у якій заінтересовані їх власники і менеджмент, недостатньо розроблена. Тому вивченню цих аспектів нами теж приділялася основна увага.

Методичні підходи до інвестиційно-інноваційних рішень у аграрному секторі економіки приймаються по усіх їх конкретних заходах, видах, напрямках, проєктах, видах економічної діяльності, формах господарювання, підприємствах, територіях і регіонах, рівнях управління та інших об'єктах оцінок. Багатоаспектність таких оцінок ефективності інвестицій та інновацій зумовлює різноманіття застосовуваних методів і підходів, які принципово відрізняються за методологією.

На нашу думку найбільш поширені з них є проєктний аналіз, оцінка ефективності інвестиційного менеджменту підприємства, інвестиційної привабливості сільського господарства на різних рівнях управління ним та ефективності макроекономічного й регіонального управління інвестиційними процесами. Вважаємо загальні аспекти методології проєктного аналізу достатньо глибоко опрацьовані. Їх поширюють як інституції Світового банку, Європейського банку реконструкції і розвитку, так й освітні заклади, наукові, консалтингові та інші організації.

Ними розглядалися теоретико-методологічні основи управління інвестиційно-інноваційною діяльністю, методологічні підходи до оцінки ефективності інвестицій та

інновацій, концептуальні положення удосконалення механізму інвестиційно-інноваційної діяльності та формування інвестиційно-інноваційної стратегії розвитку аграрних підприємств.

Більшість дослідників даної проблеми головний критерій вбачала у підвищенні продуктивності праці, інші – у збільшенні обсягів національного доходу. Але в основу пропонувалося брати за головний критерій отриманий прибуток та строки окупності капітальних вкладень. Дискусії вчених-економістів щодо головного критерію, системи показників і методів визначення економічної ефективності використання матеріально-технічної бази ведуться досі.

У методології оцінок інвестиційно-інноваційної привабливості є кілька напрямів досліджень. Так, на макрорівні переважно застосовують експертні методи та рекомендації окремих органів управління й регулювання економікою, хоча практика їх застосування на рівні територій, регіонів та держави недостатньо забезпечена матеріалами теоретичного та методичного характеру.

Методологія узагальнюючих оцінок ефективності інвестицій та інновацій в аграрний сектор економіки в більшості ґрунтується на кейнсіанській моделі інвестиційного мультиплікатора, а також подібних наукових підходах. В Україні ця методологія найглибше опрацьована в Національному науковому центрі «Інститут аграрної економіки» при обґрунтованні методичних підходів до оцінок ефективності інвестицій у сільське господарство на макроекономічному і регіональному рівнях, аграрних підприємствах, в тому числі фермерських і селянських особистих господарствах, а також інвестиційно-інноваційних проектах.

Особливістю і новизною отриманих результатів досліджень є розроблений інституціональний підхід, що характеризується визначенням ефективності вкладу кожного учасника певного інвестиційного процесу – власників капіталу, менеджменту, працюючих, орендодавців земельних ділянок і майна, кредиторів, постачальників матеріальних ресурсів, техніки, обладнання, тварин тощо, покупців продукції, органів місцевого самоврядування і держави. На основі співставлень

рівнів ефективності вкладу кожного учасника в інвестиційний процес обґрунтовуються пропозиції щодо збалансування економічних відносин між усіма учасниками вертикально-інтегрованих аграрних та інших підприємств.

Першочерговими завданнями власників та менеджменту агропідприємства є підготовка, а потім і прийняття, рішень щодо витрачання грошей та примноження капіталу власників з метою отримання комерційного чистого прибутку. При цьому власники вирішують стратегічні питання розвитку підприємства та розподілу доходів, а менеджмент здійснює стратегічне і поточне управління цими процесами.

Використання науково обґрунтованих методів оцінок інвестицій та інновацій є важливим чинником підвищення ефективності аграрного підприємства, оскільки вони дозволяють обрати найкращі варіанти вкладень у основний капітал. Ефективність інвестицій та інновацій є проявом економічних відносин, а отже, вона суб'єктивна, оскільки у цих відносинах беруть участь різні суб'єкти економічної діяльності, окремі з можуть здійснювати переважаючий вплив на розподіл кінцевого результату від інноваційних інвестицій, необґрунтовано привласнювати вигоди інших учасників. Тому в практиці управління інвестиціями та інноваціями доцільно використовувати науково обґрунтовані підходи до збалансування ринкових відносин на основі оцінок ефективності кожного учасника агробізнесу.

Показники ефективності інвестицій та інновацій визначаються зіставленням отриманих вигод (ефекту) від них з витратами на досягнення цих вигод. При визначенні суми ефекту слід урахувати усі прямі, супутні та непрямі вигоди, які одержують сільськогосподарське підприємство, його власники, працівники, інші учасники економічних відносин, місцеві громади та держава від економічної діяльності підприємства.

До складу витрат слід відносити усі, які здійснюють підприємство, інші учасники економічних відносин і держава. Наприклад, від діяльності суб'єктів агробізнесу, крім його вигод, держава одержує податки, податкові збори та різні нарахування, які для агробізнесу є витратами.

З метою стимулювання малого і середнього агробізнесу держава може надавати певні пільги через механізми прямих інвестицій, субсидіювання, оподаткування, кредитування, амортизації, мита тощо. Ці пільги збільшують вигоди підприємства, але у макроекономічному аспекті є витратами суспільства.

Суми витрат і вигод аграрного підприємства через сезонність, перебіг біологічних процесів та інші чинники зазвичай не збігаються в часі. Тому в оцінках ефективності інвестицій та інновацій слід привести, або зіставити витрати і вигоди у часі. З цією метою застосовують методи оцінок минулих, теперішніх і майбутніх витрат і вигод, визначення періоду між витратами та ефектом, а також приведення цих витрат і вигод до теперішньої або майбутньої вартості.

Висновки та пропозиції. Економічний ефект від діяльності сільськогосподарського підприємства тісно пов'язаний із соціальними та екологічними наслідками. Нерідко відмова від ведення бізнесу призводить до негативних соціальних наслідків, подолання яких потребує майбутніх витрат. Подальше ведення бізнесу забезпечує ефект у розмірі економії майбутніх витрат. Тому такі збитки бізнесу можуть бути компенсовані стороною, яка в майбутньому змушена буде понести зазначені витрати.

Ефективність інвестицій та інновацій агропідприємства підвищується там, де добре розвинена соціальна інфраструктура села, шляхова мережа та є кваліфіковані працівники. Інвестиційні та поточні витрати на створення сприятливих умов можуть здійснювати держава, органи місцевого самоврядування та сільські громади, а ефекти від цього отримуватиме сільськогосподарське підприємство.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНВЕСТИВАННЯ В АГРОПРОДОВОЛЬЧУ СФЕРУ ВОЄННОГО СТАНУ

Кравчук О.В., аспірант, ЗВО «Університет «Україна»

Велика кількість посівних площ нині замінована або непридатна до використання через наслідки масових бомбардувань. До частини земель немає доступу, ворог свідомо знищує склади та сільгосптехніку. З лютого 2022-го чотири морські порти – Херсонський, Скадовський, Бердянський та Маріупольський, частка яких у загальній переробці вантажів усіма морськими портами України у 2021 році становила 7,2 %, або 11,1 млн тон на рік, окуповані. Ще шість портів – Білгород-Дністровський, Одеський, Миколаївський, Чорноморськ, Ольвія та Південний працюють не на повну через небезпеку морських перевезень та загрозу обстрілів.

Усі ці чинники впливатимуть на розвиток сільського господарства у найближчому майбутньому.

Крім того, високий ризик пошкодження інфраструктури по всій країні робить прямі інвестиції в АПК навряд чи можливими. Хоча найбільшою проблемою є ліквідність, не менш вагомим стримуючим фактором є обмежений доступ аграріїв до логістики, і, як наслідок, більші витрати.

З огляду на нагальні потреби фермерів та експортерів аграрного сектору у фінансовій допомозі, одним із найдоступніших інструментів є торговельне фінансування, яке забезпечить продовження експорту та імпорту товарів найпершої потреби, зокрема, зерна та палива для сільськогосподарської техніки [1].

У випадку України торговельне фінансування може зіграти ключову роль у підтримці економіки, водночас забезпечуючи стабільне виробництво протягом майбутніх сільськогосподарських сезонів.

На сьогодні уряд України та міжнародна спільнота докладають неабияких зусиль для збереження логістичних маршрутів експорту зерна. Наприклад, Чорноморська зернова ініціатива послабила логістичні обмеження на транспортування

Чорним морем, що сприяло частковому відновленню експорту зерна.

Але є ще одна проблема – міжнародні судновласники бояться заходити в порт країни, що воює, а страхувальники відмовляються страхувати судно в умовах воєнного стану.

Обсяг завданих збитків у результаті російського повномасштабного вторгнення майже дорівнює надходженням інвестицій у найбільш сприятливі роки в аграрний сектор України за п'ять років. Це і надалі негативно впливатиме на забезпечення саме технологічних процесів у сільськогосподарському виробництві.

Водночас, з лютого 2022 року Україна внаслідок пошкодження сільськогосподарських угідь, знищення техніки, обладнання, загибелі худоби зазнала матеріальних збитків на майже на \$11 млрд [2].

Нині понад 90,8% усіх інвестицій в агросекторі — власні кошти підприємств та організацій, 8,5% — кредити банків та позики, а частка держави становить лише 0,4%.

Інвестиційно-інноваційна діяльність агровиробників активізується завдяки різноманітним видам допомоги, зокрема проєктам технічної допомоги, програмам грантової підтримки тощо, які надаються донорськими, гуманітарними та іншими організаціями Європейського Союзу, США, Канади та інших країн.

Крім того, на думку науковців Інституту аграрної економіки, для полегшення доступу аграріїв до кредитів в умовах воєнного стану та програм надання державних гарантій важливою є підтримка аграрного сектору через державну програму «Доступні кредити 5-7-9%».

Протягом 2023 року майже 14 тис. агрогосподарств одержали 78,8 млрд грн банківських кредитів на розвиток своєї діяльності. З них за державною програмою «Доступні кредити 5-7-9%» — 10,9 тис. господарств профінансовано на 44,5 млрд грн.

За програмою «Доступні кредити 5-7-9%» у регіональному розрізі найбільшу підтримку отримали підприємства таких областей:

- Кіровоградська — 4,67 млрд грн виділено для 1 433 господарств;

- Вінницька - 4,5 млрд грн для 1 183 господарств;
- Київська - 4,2 млрд грн для 826 господарств;
- Одеська - 4,18 млрд грн для 952 господарств [2].

На думку науковців Інституту аграрної економіки, пріоритетами інвестиційного та матеріально-технічного забезпечення в умовах воєнного стану мають бути:

- першочерговість інвестиційного розвитку сільського господарства в національній економіці як важливого чинника її зростання;
- першочергова підтримка інвестицій на відновлення матеріально-технічної бази виробників на деокупованих і постраждалих від воєнних дій територіях, на розмінування земель;
- сприяння в реалізації інвестиційних проєктів малих агровиробників;
- відновлення матеріально-технічної бази об'єктів соціальної сфери села, водопостачання тощо;
- усунення екологічного забруднення.

«Під час війни складно привабити в Україну як зовнішні, так і внутрішні інвестиції. Проте у довгостроковій перспективі через необхідність активного відновлення пошкодженої інфраструктури наша держава буде дуже інвестиційно привабливою. Перспектива членства в Європейському Союзі робить Україну привабливою і для виробництва продукції та послуг, які користуватимуться попитом у ЄС.

Ба більше, відповідно до даних соціологічних досліджень, навіть під час війни інвестиції в землю сільськогосподарського призначення вважають надійними понад 16% інвесторів, адже ціни на неї ще не зросли до 70%, як це планувалося після 1 січня 2024 року. Такий актив, на думку багатьох експертів, найменш податливий до кризи дає прибуток від 8% річних.

Отже, в глобальному сенсі перевагами інвестицій в український агросектор є:

- великий аграрний потенціал: Україна має один із найбільших земельних ресурсів у Європі. Загальна площа сільськогосподарських угідь становить близько 42 млн га (дані надано без врахування тимчасово окупованих територій). Це

створює великі можливості для розвитку різних галузей агробізнесу.

- експортний потенціал: Україна є одним із найбільших світових експортерів зерна, соняшникової олії, олійних культур та інших сільськогосподарських продуктів. Навіть у воєнному 2022 році Україна експортувала агропродовольства на суму 23,6 млрд доларів США, що лише на 15% менше рекорду 2021 року.

- інноваційний потенціал: використання сучасних сільськогосподарських технологій, таких як сільськогосподарська автоматика, прецизійне землеробство, розвиток біотехнологій, вирощування органічної продукції, створення енергоефективних та екологічно чистих рішень у виробництві приваблюють інвесторів, які бачать можливість отримати високу врожайність і дохідність із кожного гектара сільськогосподарських угідь.

- підтримка уряду: Уряд України активно підтримує аграрний сектор та залучення інвестицій, зокрема, активно запроваджуються спільні з міжнародними фінансовими організаціями плани післявоєнної відбудови України, провадиться активна робота щодо залучення інвестицій через державні інституції — Урядовий офіс із залучення та підтримки інвестицій, Міністерство закордонних справ.

Законодавча влада також не залишається осторонь у питаннях покращення залучення інвестицій у аграрний сектор. У січні 2023 року Верховна Рада України прийняла за основу законопроекти №8298 та №8299 (зміни до ПКУ та МКУ) щодо додаткової підтримки бізнесу під час воєнного стану [3].

Такі переваги агросектору в Україні та розуміння його потенціалу в глобальному значенні забезпечують стійкий інтерес інвесторів до цієї сфери економіки.

Однак поряд із перевагами потенційних інвесторів лякають також і локальні проблеми інвестування в агросектор, характерні як для регіону, так і для воєнного стану. Серед основних проблем можна виділити такі:

1. Недостатня правова охорона прав інвесторів в аграрному секторі. Несприятливе інвестиційне середовище, нестабільність законодавства та низький рівень захисту прав власності викликають великий ризик для інвесторів. Брак

прозорих і недубльованих правових механізмів, недосконалість української судової системи та корупція створюють перешкоди для приваблення іноземних інвесторів і зменшують інтерес внутрішніх інвесторів.

2. Застаріла інфраструктура і технологічне устаткування. Багато аграрних підприємств в Україні стикаються з проблемами старіння та застарілості інфраструктури, а також відсутності необхідного технологічного устаткування.

3. Відсутність доступу до фінансування та високі відсоткові ставки за кредитами. Більшість аграрних підприємств мають обмежений доступ до фінансових ресурсів і залежать від кредитів. Державна програма «Доступні кредити 5-7-9» спрямована на допомогу в доступі мікро- та малого бізнесу до банківського кредитування, але не вирішує питання залучення дешевих коштів великими агропромисловими корпораціями.

4. Недостатній рівень знань і кваліфікації працівників аграрного сектору. Низька кваліфікація та недостатність сучасних знань з питань виробництва, використання технологій та управління можуть обмежувати потенціал розвитку сільського господарства.

5. Запровадження II-го етапу земельної реформи. Попри середнє зростання на 30% вартості ціни за гектар землі під час війни (за даними Міністерства аграрної політики), наразі досить дискусійним є надання доступу до ринку землі юридичних осіб, а також доцільності продажу сільськогосподарських угідь іноземним інвесторам.

6. Вартість логістики. З початком великої війни через блокування морських портів і збільшення вартості залізничних перевезень вартість логістики зросла у 5-6 разів. Фактично витрати на доставку агропродукції для забезпечення експорту в багатьох випадках становлять близько 2/3 від його ціни.

7. Страхування воєнних ризиків. Через постійні обстріли та ракетні атаки з боку сусідів потенційний інвестор не бажає інвестувати значні кошти в агросектор. Згідно з даними звіту «Швидка оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення» (RDNA-2), який підготовлений Світовим банком спільно з Урядом України та Єврокомісією, станом на лютий прямі збитки в сільському господарстві становлять 8 млрд доларів. З них 4,2

млрд доларів - знищена сільськогосподарська техніка й обладнання, які треба буде відновлювати. Загалом збитки становлять приблизно 40 млрд доларів.

У такому випадку страхування воєнних ризиків є однією з основних передумов залучення прямих іноземних інвестицій і мобілізації всієї екосистеми фінансових інструментів, доступних для України.

Водночас, незважаючи на ризики, спричинені війною та наявність проблем у агроінвестуванні, родючі українські землі мають високу інвестиційну привабливість серед вітчизняних та іноземних інвесторів.

Список літератури:

1. Існюк О. Реалії сільського господарства під час війни: як бізнесу залучити торговельне фінансування. URL: <https://interfax.com.ua/news/blog/971654.html>
2. Стрижеус А. Війна знищила п'ятирічні інвестиції в агросектор. Що далі? AgroPortal.ua. URL: <https://agroportal.ua/publishing/lichnyi-vzglyad/viyna-znishchila-p-yatirichni-investiciji-v-agrosektor-shcho-dali>
3. Роїк О. Агроінвестиції: глобальне бачення, локальні проблеми. Юридична газета online. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/zemelne-agrarne-pravo/agroinvesticiyi-globalne-bachennya-lokalni-problemi.html>

ЕФЕКТИВНІСТЬ УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМИ РЕСУРСАМИ В ІТ-КОМПАНІЯХ В УМОВАХ ВІЙНИ

Любонько В. П., здобувач освітньої програми 051
«Економіка», ЗВО Університет «Україна»

На зміну COVID-19-періодові в Україні прийшов етап повномасштабної війни з росією, який спричинив низку викликів для бізнесу, створення безпечного середовища для працівників.

В умовах бурхливого розвитку цифрових технологій та поширення діджиталізації усіх сторін життя суспільства, особливого значення набуває діяльність фахівців, які створюють цифрові технології, тобто ІТ-спеціалісти. У будь-якій сфері діяльності персонал являє собою ключовий ресурс, особливо у ІТ сфері. Головний ресурс ІТ-компанії як виробників та творців діджиталізації, їх головна конкурентна перевага – це кваліфікований персонал. Майже 60-80% собівартості послуг ІТ-компаній складає оплата послуг програмістів та розробників, тому їх професійна підготовленість напряду впливає на якість проекту та імідж компанії. Незважаючи на розвиток ІТ-сектору, в ІТ-сфері гостро стоїть питання підбору кваліфікованого персоналу з необхідними знаннями, рівнем кваліфікації та досвідом. Це обумовлює питання зниження плинності кадрів, різноманітність підходів до організації праці, дотримання принципів та норм соціально відповідального бізнесу з позицій оплати праці, соціальних гарантій, кар'єрного росту спеціалістів. Для кожної конкретної ІТ-компанії важливо поєднання матеріальної й нематеріальної мотивації співробітників.

У ІТ-сфері відбувається постійне залучення нового персоналу, а також є значна плинність кадрів з різних причин. Середня тривалість роботи ІТ-спеціаліста на одному місці складає півтора-два роки. Це означає, що щорічно певна частина кадрового складу компанії поновлюється. В умовах такої динамічності кадрового складу розглядають ресурсний пул як сукупність спеціалістів різних напрямків і рівнів кваліфікації, необхідних для виконання всіх проектів компанії [3]. Проте, збереження персоналу в ІТ-галузі є суттєвою проблемою, оскільки витрати на звільнення та заміну працівника складають до третини його річної зарплати, і додатково виникають витрати

на організаційні заходи для адаптації нового працівника. Це може призвести до втрати досвіду, коли колишній працівник не передає ключові знання наступникам, що спричиняє затримки в розробці та необхідність переробки продукту. Тому зниження рівня текучості персоналу є однією з найважливіших та найскладніших задач, яку не може вирішити лише відділ кадрів.

У звіті Work Institute Retention Report [2] відзначено, що 75% випадків відходу працівників можна уникнути, вчасно виявивши проблеми та провівши роботу з працівником. Управління персоналом є головним пріоритетом в ІТ-компаніях, що вимагає проведення численних особистих зустрічей для моніторингу стану працівників, обміну ідеями, а також забезпечення постійного процесу розвитку. Більшість ІТ-компаній встановлюють компетентних лідерів для нових працівників, які стимулюють їх особистий розвиток, визначаючи цілі, досягнення яких призводить до збільшення зарплати, та надають підтримку в досягненні цих цілей. Однією з сучасних тенденцій, що тісно пов'язана з управлінням персоналом є популяризація неформальної освіти, особливо в сфері ІТ. ІТ-підприємства активно взаємодіють з освітніми та науковими установами в Україні, враховуючи недостатню кількість випускників, що задовольняють потреби ринку.

Отже, щодо особливостей управління персоналом на підприємствах ІТ-сфери, необхідно проводити цифровізацію функцій управління персоналом, тобто цифровізацію процесів управління людськими ресурсами, зокрема використання соціальних, мобільних, аналітичних та хмарних технологій для підвищення ефективності та взаємозв'язку персоналу. В сучасних умовах це дозволить значно підвищити ефективність усіх процесів та виключити людський фактор.

Також доцільно надавати перевагу організації роботи на командній основі, з акцентом на розробку технологій, які підтримують взаємодію та співпрацю в межах ІТ-компаній. Враховуючи умови війни в Україні та загальний світовий тенденції необхідно розвивати технології для дистанційної роботи, яка створює комфортні умови для дистанційної або змішаної роботи в ІТ-сфері, що відображає адаптацію галузі до трендів дистанційної роботи. Розробка стратегій впровадження

методів управління персоналом та технологій у крос-культурному середовищі є доцільною, особливо з урахуванням роботи віддалених команд, які складаються з працівників різних мовних, культурних та ментальних аспектів.

Для ефективної роботи персоналу, отримання запланованих результатів, керівники слугують наступним методам адаптації та комунікації:

Ділова оцінка персоналу слугує переважно мотиваційним цілям, а саме орієнтації працівників на покращення трудової діяльності в потрібному для організації напрямку [3]. В ІТ-компаніях діловій оцінці та розвитку персоналу приділяється особлива увага. Головна ціль такої діяльності – мотивувати самоусвідомлення та особистий професійний розвиток кожного працівника, а також покращити командну комунікацію і співпрацю для ефективнішого розвитку продуктів.

Онбординг – це двосторонній процес. З одного боку, за фактом, що людина приступила до роботи у новому підприємстві, стоїть її свідомий вибір, заснований на певній мотивації прийнятого рішення, і відповідальність за це рішення. З іншого боку, і підприємство приймає на себе певні зобов'язання, наймаючи працівника [1]. В ІТ-компаніях адаптація персоналу проходить досить швидко, оскільки компанія зацікавлена в тому, щоб створити максимально комфортні умови для кожного працівника, що сприятиме, в свою чергу, виконанню поставлених цілей.

Аутплейсмент – особливий процес в ІТ-компаніях. Для збереження репутації, компанії прагнуть мінімізувати будь-якими способами виникнення конфліктів. Тому сприяють подальшому працевлаштуванню спеціалістів, або ж виплачують додаткові компенсаційні кошти.

HR у сфері ІТ активно використовують інноваційні мережеві програми, чат-боти та ШІ для швидкого написання вакансій. Багато кадрових менеджерів висловлюють занепокоєння, чи можуть інноваційні технології замінити їхню роботу, але якщо посилатися на дослідження Н. Данилевич, С. Рудакова, Л. Щетініна, Я. Касяненко, яке показало, що: «62,55% респондентів вважають, що автоматизація та диджиталізація не зможе замінити HR-фахівців у компанії, 23,91% – що можуть,

4,35% – вагаються при відповіді на це запитання, а решта – передбачає, що наступні 20–30 років професії HR-а нічого не загрожує» [3, с. 152–153].

Наразі інноваційні технології точково закривають потреби управління персоналом. ІТ-компанії переважно використовують онлайн-співбесіду по скайпу для первинної розмови з кандидатом, і лише 18% респондентів практикують інтерв'ю в офісі компанії. Цифри живої комунікації збільшуються на етапі онбордингу, коли є потреба у видачі професійної техніки працівникам, які обрали дистанційну форму зайнятості.

За даними дослідження WORK.UA [7], ринок праці в розділі «ІТ, комп'ютери, інтернет» відновився на 57% станом на серпень 2023 року, а 36% вакансій (у цьому розділі) пропонують працювати дистанційно. Згідно з даними дослідженням, віддалена форма зайнятості на цей момент лідирує на ринку ІТ (рис. 1) [4, 6, 8, 9, 10].

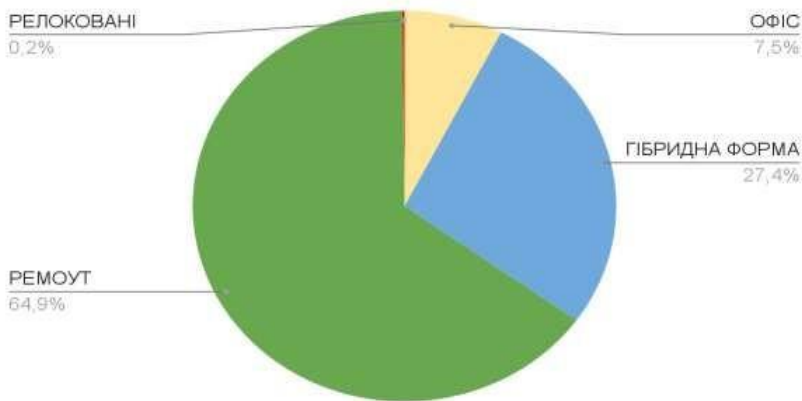

Рис. 1. Питома вага дистанційних форм зайнятості на ринку праці

Факт можливості працювати віддалено або гібридно дедалі більше приваблює українців. Нагода працювати дистанційно, не повною мірою, закриває безпекові питання,

пов'язані зі швидким доступом до укриття, можливість триматися поруч з сім'єю у разі ракетної небезпеки й оптимізувати ризики з пересуванням в офіс.

Під час блекауту IT- підприємства закривали потреби в облаштуванні домашнього офісу дистанційних працівників, компенсували кошти на коворкінг або інше місце, яке забезпечить їм оптимальні умови праці. Часто для технічних спеціалістів, були надані eflow, генератори, старлінки, які дозволили працювати безперебійно й дали можливість зосередитися на високо деталізованих завданнях і підвищити продуктивність.

Продумані стратегії дозволяють ефективно керувати практично будь-яким процесом в управлінні дистанційними командами, незважаючи на непросту операційну та стратегічну діяльність у нових воєнних та економічних реаліях. Перехід до віддаленої і гібридної роботи спричиняє складнощі у підтримці ефективного зв'язку та комунікації, які були характерні для традиційних офісних умов. Це може призвести до відчуття віддаленості й відсутності підтримки серед дистанційних працівників, а також до труднощів у визначенні проблем та наданні необхідної підтримки з боку менеджерів. Щоб зосередитися на залученості працівників у віддаленому середовищі, HR-менеджерам слід упроваджувати нові методи комунікації та співпраці, працювати над створенням культури емпатії та розуміння, а також надавати пріоритет благополуччю і психологічній безпеці співробітників. Необхідно створювати цілеспрямовані структуровані програми наставництва, які сприятимуть розвитку корпоративної культури і співпраці між працівниками. Варто зазначити, що серед базових методів з'явилися нові, які стосуються підтримки мобілізованих працівників резервація робочого місця зі збереженням зарплати, допомога сім'ям, певна оплата витрат на лікування в разі поранення і активна волонтерська позиція в компанії, що сприяє розвитку дорослого й соціально відповідального колективу, незважаючи на його генераційне різноманіття. Щодо проведення щорічних корпоративів, то рекреаційний варіант проведення свят у компанії замінили благодійні аукціони на збір для ЗСУ, під час яких IT-компанії залучають військових, благодійників,

волонтерів, чим сприяють відповідальній і патріотичній атмосфері взаємопідтримки і духу однієї сім'ї.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алярова А. Розвиток технологій менеджменту персоналу в ІТ-сфері. Економіка і організація управління. 2022. № 3(47). С. 135–145. DOI: <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2022.3.14>

2. Аналітика: Ринок праці в ІТ відновився на 57%, а конкуренція серед шукачів б'є всі рекорди : веб-сайт. URL: <https://www.work.ua/articles/analytics/3149/>

3. Бондаренко О. М., Гардаскіна Т. М., Богатирьова Л. Д. Дослідження розвитку віддаленої роботи в умовах пандемії COVID-19. *Бізнес Інформ*. 2021. № 2. С. 190–197.

4. Джеджула В.В., Колесников Ю. С. Аналіз особливостей управління персоналом підприємств ІТ-галузі. URL: <https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/42080/19766.pdf?sequence=3&isAllowed=y>

5. Данилевич Н., Рудакова С., Щетініна Л., Касяненко. Діджиталізація HR-процесів у сучасних реаліях. *Галицький економічний вісник*. Т. : ТНТУ. 2020. Том 64. № 3. С. 147–156. URL:<http://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/32485>

6. Козак Л. М., Дорош С. Ю. Формування ефективної системи управління персоналом підприємств ІТ-галузі. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, червень 2023. № 29(57). С. 19–24.

7. Могильна Л. М., Орехова А. І., Хромушина Л. А. Використання інноваційних ІТ технологій для HR-менеджменту. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-56>

8. Work Institute Retention Report. 2017. С. 17–20
URL:<https://cdn2.hubspot.net/hubfs/478187/2017%20Retention%20Report%20Campaign/Work%20Institute%202017%20Retention%20Report.pdf>

9. Bureau of Labor Statistics. Job Openings and Labor Turnover Survey (JOLTS). 2023. URL:

<https://www.bls.gov/opub/mlr/2023/article/job-openings-reach-record-highs-in-2022-as-the-labor-market-recoverycontinues.htm#top> (дата звернення: 14.04.2024).

10. Work Institute. 2017 Retention Report. URL: <https://cdn2.hubspot.net/hubfs/478187/2017%20Retention%20Report%20Campaign/Work%20Institute%202017%20Retention%20Report.pdf> (дата звернення: 12.04.2024).

ОЦІНКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ГАЛУЗІ ТА ПІДПРИЄМСТВА: СУТНІСТЬ І МЕТОДОЛОГІЯ

Манейло Д.С., аспірант, ЗВО «Університет «Україна»

Конкурентоспроможність підприємства можна розглядати з різних позицій залежно від суб'єктів її оцінювання, яких можна виділити у чотири групи:

- підприємство-виробник продукції (власники, акціонери, менеджери, персонал);
- підприємства - конкуренти;
- підприємства - споживачі (переробники сировини);
- інвестори;
- держава.

У кожного з них свої інтереси, мета та завдання щодо оцінки конкурентоспроможності підприємства.

Аналіз наявних методичних підходів до оцінки конкурентоспроможності галузі дозволяє диференціювати їх на такі групи: матричні методи; методи оцінки конкурентоспроможності за ринковою часткою; методи, засновані на теорії ефективної конкуренції; методи, засновані на теорії фірми і галузі; методи, засновані на теорії якості товару (зокрема на теорії маркетингу); методи, засновані на аналізі порівняльних переваг; інтегральні методи.

Шевченко М.М. [1] запропонувала методику комплексної оцінки конкурентоспроможності галузей промисловості України, що ґрунтується на використанні концепції життєвого циклу галузі, портфельного аналізу та експертного методу оцінювання і враховують турбулентний вплив економічної інтернаціоналізації.

Перший етап оцінки конкурентоспроможності галузей промисловості країни включає використання матричного методу визначення портфеля галузей, які демонструють високий експортний потенціал відповідно до етапів життєвого циклу галузі промисловості. Другим етапом оцінки запропоновано визначення поточного рівня конкурентоспроможності галузей промисловості шляхом опитування експертів – керівників ключових промислових підприємств України певної галузі, які експортують свою продукцію на закордонний ринок. Отримані

опитуванням представників промислових галузей України дані використовуються для визначення результативного показника шляхом обчислення запропонованого індексу поточної конкурентоспроможності галузей промисловості України.

Матричний метод, розроблений Бостонською консалтинговою групою, має в основі аналіз конкурентоспроможності з урахуванням життєвого циклу товару (послуги). Сутність оцінки полягає в аналізі матриці, побудованої за принципом системи координат: по горизонталі – темпи зростання/ скорочення кількості продажів у лінійному масштабі; по вертикалі – відносна частка товару/послуги на ринку. Найбільш конкурентоспроможними вважаються підприємства, які займають значну частку на швидкозростаючому ринку [2].

А. Остапенко [3] стверджує, що на конкурентоспроможність галузі впливають три основні чинники: підприємства (товаровиробники) в різних сегментах ринку, що представляють відповідну країну; продукція підприємств галузі, що задовольняє потреби певного кола споживачів; частка ринку, яку займає сукупність товаровиробників однорідної продукції.

Моделі М. Портера щодо методики визначення конкурентоспроможності галузі за експортною квотою, індексом «умов торгів-лі», індексом RCA базуються на розрахунку питомої ваги продукції галузі, що експортується в інші країни, і тому характеризують конкурентоспроможність галузі тільки на зовнішніх ринках.

Окремі науковці пропонують здійснити кількісну оцінку конкурентоспроможності вітчизняного лісопромислового комплексу, ґрунтуючись на статистичних даних України та країн світу і дослідженнях вчених [4-6]. Згідно з їх рекомендаціями, пропонується такий перелік часткових показників для оцінки конкурентоспроможності лісопромислового комплексу, що відображено в таблиці 1.

Таким чином, на основі аналізу наявних методичних підходів можна зробити висновок, що найбільш коректною і комплексною є оцінка конкурентоспроможності галузі за інтегральною конкурентоспроможністю підприємств, які формують галузь.

Таким чином, в економічній літературі відсутній єдиний підхід до вимірювання рівня конкурентоспроможності підприємства та галузі.

Таблиця 1

**Перелік часткових показників оцінки
конкурентоспроможності лісопромислового комплексу
(ЛПК)**

Показник	Складові
Рівень валової доданої вартості виробництва	Валова додана вартість ЛПК Обсяг виробництва ЛПК
Матеріалоемність виробництва	Проміжне споживання (без урахування енергетичних ресурсів) ЛПК
Енергоемність виробництва	Витрати енергетичних ресурсів у ЛПК
Імпортозалежність виробництва	Проміжне споживання імпорту ЛПК

* Сформовано за [7]

Провівши дослідження методологічних і методичних підходів до оцінки конкурентоспроможності, можна узагальнити такі висновки:

1. Конкурентоспроможність продукції інтегрується в конкурентоспроможність підприємства-виробника, тобто його здатність зберігати і розширювати ринки збуту за рахунок цілеспрямованої діяльності як відносно якісних характеристик продукції, так і відносно виробників-конкурентів.

2. Конкурентоспроможність підприємства можна розглядати з різних позицій залежно від суб'єктів її оцінювання: підприємство-виробник продукції (власники, акціонери, менеджери, персонал); підприємства- конкуренти; підприємства-споживачі; інвестори; держава.

3. Слід відзначити відсутність єдиного підходу до оцінки рівня конкурентоспроможності підприємства, тобто існує група різноманітних методів в залежності від цілей і суб'єктів оцінки.

4. Для експорто-орієнтованих галузей доцільним методичним підходом є визначення конкурентоспроможності галузі за експортною квотою, індексом «умов торгів-лі»,

індексом RCA, які базуються на розрахунку питомої ваги продукції галузі, що експортується в інші країни, і тому характеризують конкурентоспроможність галузі на зовнішніх ринках.

5. В інших випадках найбільш коректною і комплексною є оцінка конкурентоспроможності галузі за інтегральною конкурентоспроможністю підприємств, які формують галузь.

Список використаної літератури

1. Шевченко М. М. Методи оцінки конкурентоспроможності галузей промисловості в умовах інтернаціоналізації : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.07.01. Харків, 2006. 16 с.

2. Шаркаді М. М. Методологічні основи оцінки конкурентоспроможності підприємств. URL: <http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/7505/1/МЕТОДОЛОГІЧНІ%20ОСНОВИ%20ОЦІНКИ%20КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ%20ПІДПРИЄМСТВ.pdf>

3. Остапенко А. В. Визначення сутності поняття «конкурентоспроможність галузі». Бізнес Інформ. 2016. № 5. С. 15–23.

4. Концепція державної промислової політики України / О. І. Амоша, М. Г. Чумаченко, Ю. В. Макогон та ін. Донецьк : ІЕП НАН України, 2000. 424 с.

5. Кіндзерський Ю. В. Промисловість України: стратегія і політика структурно-технологічної модернізації : монографія. Київ : НАН України, Ін-т екон. та прогнозув, 2013. 536 с.

6. Хаустова В. Є. Промислова політика в Україні: формування та прогнозування : монографія. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2015. 384 с.

7. Формування стратегічних пріоритетів розвитку лісопромислового комплексу України : монографія / М. О. Кизим, І. В. Ярошенко, В. Є. Хаустова, І. О. Губарева. Харків : ФОП Лібуркіна Л. М., 2019. 476 с.

**ПРОБЛЕМИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО
ДОКУМЕНТООБІГУ ДИСТРИБУЦІЙНИМИ
КОМПАНІЯМИ В АСПЕКТІ МІЖОРГАНІЗАЦІЙНОЇ
ВЗАЄМОДІЇ**

Несен В. В., здобувач освіти 3-го освітньо-наукового
рівня, спеціальності 073 «Менеджмент»,
ЗВО «Вінницький національний технічний університет»
Мельник Л. А., юрист дистрибуційної компанії «ВНВ-
group»

Організаційна поведінка – окрема сфера менеджменту, яка виникла наприкінці 1950-х р.р. як реакція наукової та освітньої сфери на критику та претензії до бізнес-шкіл з боку підприємницьких структур щодо недостатньої практичної підготовки випускників цих шкіл.

Організаційна поведінка – це наука про те, як люди поведуться в організації, і яким чином їх поведінка впливає на її роботу (продуктивність, дисципліну, плинність кадрів) [1, с. 6].

На сьогодні визначені та визнані світовою наукою такі чотири ключові компоненти організаційної поведінки: індивідуальна поведінка; групова поведінка; організаційна структура та культура; організаційні процеси та управління змінами [2]. Однак, внаслідок постійних техніко-технологічних та організаційно-соціальних змін, генезис вказаних напрямків є невичерпною тематикою для науково-дослідницьких вишукувань та управлінсько-практичних напрацювань.

Метою даного дослідження є виявлення проблем диджиталізації організаційних та міжорганізаційних процесів, а саме запровадження електронного документообігу в практику міжорганізаційної взаємодії.

Останні роки держава широко популяризує впровадження електронного документообігу у різних сферах, в тому числі і у бізнес-середовищі. При цьому застосовується широкомасштабна реклама в мас-медіа та залучаються розробники систем та провайдери електронного документообігу, такі як ВЧАСНО, EDIN, COMARCH і т.п.

Основними причинами такої активної популяризації є:

- інтеграція українського бізнесу в світовий;
- складнощі підключення світового бізнесу до численних додатків, систем і платформ, щоб забезпечити стабільну роботу та безперебійний потік даних;
- проблеми, обумовлені російсько-українською війною, а саме: топ-менеджери ключових транснаціональних та світових компаній, що мали представництва в Україні, були змушені перенести свої центральні офіси за кордон, що в свою чергу, призвело до унеможливлення супроводу ряду процесів паперовими носіями;
- курс держави на «освітлення» тіньової економіки.

EDI (англ. Electronic Data Interchange) – електронний документообіг, основною ідеєю якого є обмін даними: торговими, фінансовими, логістичними документами між бізнес-партнерами в електронному вигляді за допомогою комунікаційного програмного забезпечення і комунікаційної мережі.

Основна мета використання EDI-технології полягає у швидкому, безпечному і належному обміні відповідними даними; у зменшенні впливу людського фактору на процес обробки документів; в оптимізації документообігу та бізнес-процесів компаній.

Роль провайдера EDI-послуг полягає у забезпеченні інфраструктури та усіх необхідних інструментів для обміну електронними документами між партнерами. Основний функціонал – це забезпечення коректної і своєчасної доставки електронних документів від одного партнера до іншого, з гарантією безпеки, конфіденційності та цілісності інформації.

Розглянемо пропозиції відомих платформ електронного документообігу ВЧАСНО та COMARCH, проаналізувавши ключові можливості та переваги для бізнесу, які декларують дані провайдери [3, 4]:

- доступ до документів з будь-яких пристроїв в режимі 24 на 7;
- скорочення витрат;
- швидкий доступ до хмарного архіву, інтуїтивно зрозумілий інтерфейс;

- необмежена кількість співробітників, які можуть працювати на сервісі автономно;
- захист конфіденційності інформації;
- інтеграція різної складності та автоматизація процесів через сценарії;
- автоматизація процесів через сценарії.

Сьогодні у світі використовують величезну кількість різних типів електронних документів. До того ж існують спеціальні організації, які, для покращення взаємодії між партнерами, провели стандартизацію найбільш поширених типів документів. Однією з таких організацій є EANCOM, яка визначила стандарти для близько 50 різних типів документів. А саме:

PRICAT – Каталог товарів: перелік товарів і їх детальний опис.

ORDERS – Замовлення: містить перелік замовлених товарів (послуг), їх кількість, ціни, дати і адреси доставки.

ORDRSP – Відповідь на замовлення/підтвердження замовлення: постачальник підтверджує або не підтверджує постачання тієї чи іншої товарної позиції.

DESADV – Повідомлення про відвантаження: містить точні дані про вміст партії продукції, що відправляється; електронний документ передають торговельному партнерові одночасно з вантажем або до його фактичної відправки.

RECADV – Повідомлення про прийом: автоматично сформоване на підставі приймання товару.

DELNOT – Накладна про відвантажену продукцію: аналог «паперового» документу Торг-12.

RETANN – Повідомлення про повернення від мережі в разі повернення товару з будь-яких причин.

INSDDES – Інструкція пакування з інформацією про параметри поставки: точки, кількість товару, дата тощо.

INVOIC – Рахунок-фактура на оплату: відправляє постачальник товарів або послуг для остаточного узгодження цін; містить реквізити бізнес-партнерів, номери і дати замовлення, а також найменування товару, його ціну, загальну суму без і з ПДВ та ін.

COMDIS – Комерційна дискусія: використовується у випадку, якщо в присланому постачальником документі «Рахунок»

(INVOIC) допущені помилки; наприклад, помилково вказана ставка ПДВ, ціна товару тощо.

COACSU – Акт звірки взаєморозрахунків між бухгалтеріями бізнес партнерів, а також між бухгалтеріями торгівельної мережі і постачальників.

NVRPT – Звіт про інвентаризацію: містить інформацію про залишки певного товару в даному магазині, на даному складі. Цей документ дозволяє контролювати стан складу і відстежувати рух товару усередині компанії і на складах.

SLSRPT – Звіт про продаж: містить інформацію про продаж товару в певній торговій точці; дозволяє відстежувати рівень реалізації товару, контролювати товарний запас, передавати можливість планування поставок постачальникові товару (VMI), своєчасно оптимізувати асортимент.

PARTIN – Інформація про учасника містить детальну інформацію про бізнес-партнера, а це: індивідуальний ідентифікаційний номер, фізична і юридична адреси, ОКПО, ІНН, КПП, телефонні номери, прізвище керівника, інформацію про ліцензії та багато іншого.

Більш повний перелік EDI-документів викладено в інструкції щодо електронного обміну даними міжнародної асоціації EAN.UCC (GS1) – EANCOM 2002 S3 [3].

EDI був впроваджений в США в II половині XX століття. Згодом цією технологією стали користуватися в Європі й в усьому світі. Через це виникла потреба у стандартизації документів (зокрема, їхнього формату, переліку обов'язкових даних тощо). Особливо гостро це питання постало з розвитком облікових систем. Компаніям потрібно було не лише дотримуватись правил торгівлі, а й знайти спільні технічні рішення, щоб спростити обмін даними. EDI базується на ряді міжнародних стандартів, розроблених для торговельної галузі. Найголовніші з них [4]:

UN/EDIFACT — правила ООН щодо електронного обміну документами для державного управління, торгівлі і транспорту;

UN/CEFACT — стандарт Центру ООН зі спрощення процедур міжнародної торгівлі й електронного бізнесу;

GS1 — міжнародна система стандартів, що охоплює понад 100 країн;

GS1 EANCOM — міжнародний стандарт для роздрібної торгівлі; GS1 XML — стандарт EDI-повідомлень в ланцюгах постачання в системі GS1 .

Коли великі дистрибуційні компанії розпочали процес цифровізації документообігу, вони зіштовхнулись з тим, що в дійсності оптимізація, здешевлення і спрощення не досягається майже ні в чому. Більше того, генеруються нові ризики.

Кожен бізнес партнер має власні, унікальні, зручні саме для нього процеси створення, одержання, обробки, редагування, узгодження, підписання, надсилання документів. Більшість контрагентів створюють свої унікальні форми та типи таких первинних документів, враховуючи, що держава не встановлює обов'язкових форм первинних документів. Тобто, залежно від виду, типу документу, налаштованих бізнес-процесів в контрагента, налагодження обміну електронними документами між партнерами потребує додаткових програмних рішень. Адже, обмін електронними документами між партнерами можливий виключно за умов технічної сумісності електронних документів. Окремої уваги заслуговує питання залежності від провайдерів електронного документообороту. На ринку України працює декілька великих провайдерів, конкуруючих між собою, процеси обміну в яких відрізняються. Тобто, якщо партнери обирають різних провайдерів, потрібно додатково дбати про інтеграцію даних, що призводить до залучення додаткових ресурсів та уповільнення процесів.

Крім того, створюється ситуація, коли первинні документи, договори та угоди зберігаються на серверах декількох провайдерів, — сторонніх осіб, а це створює ризик витоку конфіденційної комерційної інформації. Хоч провайдери і гарантують збереження конфіденційності, але інформація, зокрема про те, чи користується їх послугами той чи інший контрагент та які типи документів використовує, стає повсякчас розголошена.

Варто пам'ятати, що в час кібер-війни інформаційний простір неодноразово піддавався кібератакам. Як наслідок, відбувається витік інформації, зараження вірусами, втрата інформації та документів, зупинка виробничих процесів. На додачу, багаточасові блекаути уповільнюють роботу, адже, в

такому випадку, під час здійснення господарської операції паперовий примірник відсутній, а доступу до електронного немає.

Тобто, по-факту створюється ситуація, коли замість оптимізації робочих процесів доводиться на додачу до існуючих впроваджувати нові процеси, створювати додаткові робочі місця, дбати про інтеграцію даних з різних платформ та баз даних, задля збереження інформації створювати та зберігати копії електронних документів, адже відповідно до ЗУ «Про електронні документи та електронний документообіг» строк зберігання електронних документів на електронних носіях інформації повинен бути не меншим від строку, встановленого законодавством для відповідних документів на папері, а на вимогу контролюючих органів необхідно надати копії запитуваних електронних документів. Це прояв парадоксу Солоу в кількох гіпотезах його виникнення одночасно [5, с. 88].

Більше того, держава розрекламувала, але не забезпечила можливості оптимізації витрат на папір. Адже, у відповідності до «Правил перевезення вантажів автомобільним транспортом в Україні» у разі використання е-ТТН вантажовідправник друкує, підписує і надає водію в одному примірнику паперову копію е-ТТН для пред'явлення особам, уповноваженим здійснювати контроль на автомобільному транспорті та у сфері безпеки дорожнього руху. Тими ж правилами встановлено вимогу додавати до ТТН, як товарний розділ, документ у паперовій формі з повним переліком товарно-матеріальних цінностей. Тобто скорочення витрат на папір також не можливе.

ВИСНОВКИ: На нашу думку, курс на тотальний перехід в електронний документообіг потребує переосмислення та перегляду. Очевидно, слід посилити «державний дирижизм» через централізацію та більш ретельну стандартизацію: як у формуванні комерційно-логістичних документів, так і в системі їх цифровізації. Варто детальніше вивчити досвід інших країн.

Проведене дослідження, на перший погляд, має виключно практично прикладний характер. Однак, варто звернути увагу і на фундаментальну пропозицію: вважаємо за доцільне включити до складу класичних чотирьох компонент організаційної поведінки (див. вище) міжорганізаційну взаємодію. Тобто, нами

пропонується розширити первинну візію організаційної поведінки, як сферу управління виключно людськими ресурсами, додавши і комунікаційну складову, а саме управління інформаційними ресурсами. В умовах диджиталізації (революційної зміни технічного забезпечення комунікацій) і глобалізації (масштабування та, відповідно, ускладнення організаційних систем) така пропозиція, на наш погляд, може бути доречною.

Однозначно, ця складова організаційної поведінки має суттєвий вплив на якість трудового життя і, відповідно, на продуктивність, що є основним положенням «організаційної поведінки», як науково-освітньої та управлінсько-прикладної сфери менеджменту.

Список літератури:

1. Організаційна поведінка. Аспекти ефективного підприємництва / П. Д. Дудкін, О. Б. Мосій, О. М. Владимир та ін. – Тернопіль: ФОП Паляниця В.А., 2015. 252 с. URL: <https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/17707/1/%D0%9E%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D0%B7%D0%B0%D1%86%D0%B9%D0%BD%D0%B0%20%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D0%B4%D0%BD%D0%BA%D0%B02015..pdf> .
2. Несен В. В., Несен Л. М. Рольовий підхід у формуванні команд як фактор розвитку організаційної поведінки : матеріали ЛІІІ науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ, Вінниця, 20-22 березня 2024 р. URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/42085/20720.pdf?sequence=3&isAllowed=y>
3. Про EDI. Що варто знати. *ComarchEDI* : веб-сайт. URL: <https://www.comarchedi.com.ua/pro-edi/> .
4. EDI – що це і як працює в бізнесі? *Вчасно ЕДО* : веб-сайт. URL: <https://vchasno.ua/shcho-take-edi/> .
5. Стороженко О. В., Ануфрієв В. В. Парадокс Солоу та гіпотези його виникнення : зб. матеріалів. Харківський національний університет радіоелектроніки, 2022. С. 88-90. URL: <https://openarchive.nure.ua/server/api/core/bitstreams/cbd247a2-1c9b-4350-8fa4-d10e6805408d/content>

ІННОВАЦІЇ ЯК ШЛЯХ ДО СТІЙКОГО ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ УКРАЇНИ

Оліх Г.І., старший викладач

кафедри економіки та управління Хмельницького
інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

Російсько-українська війна створила безпрецедентні виклики для економіки України, завдаючи шкоди виробництву, інфраструктурі та людському капіталу. Однак, в цих складних умовах інновації стають не лише важливим фактором відновлення, але й запорукою стійкого економічного розвитку. Стимулювання інновацій, навіть під час війни, може допомогти адаптувати економіку до сучасних викликів, підвищити ефективність ресурсів та забезпечити більш стійку економічну основу для майбутнього відновлення країни.

Інновації під час війни набувають нових функцій. Вони не лише сприяють економічному зростанню, а й можуть бути ключовими для зміцнення обороноздатності, відновлення критичної інфраструктури, а також розвитку нових технологій, що підвищують стійкість економіки. У воєнний час новітні рішення дозволяють Україні швидше адаптуватися до викликів, підтримувати внутрішню економічну стабільність та бути гнучкою до змін у зовнішньому середовищі.

Воєнні дії в Україні призвели до значного зниження інвестицій через високі ризики, інфраструктурні руйнування та економічну нестабільність. У 2022 році економіка України скоротилася на 29%, що стало одним із найбільших спадів в історії країни. Хоча в 2023 році було зафіксоване зростання ВВП на 5%, цей показник все ще значно нижчий від довоєнного рівня. На тлі цих умов загальна вартість відновлення та реконструкції оцінюється у 486 млрд. дол. США на найближче десятиліття, що вимагає масштабних інвестицій, зокрема у ключові галузі, як-от транспорт, енергетику, сільське господарство та житловий сектор [1].

Обмежений доступ до приватного капіталу посилює залежність від міжнародної допомоги: у 2023 році близько 71% дефіциту державного бюджету покривали за рахунок іноземної

підтримки [2]. Уряд також активно використовує облігації військових запозичень для фінансування критичних витрат. Проте через високі ризики інвестори утримуються від значних вкладень, що особливо відчутно у сферах інновацій і технологічного розвитку. Багато іноземних компаній, хоча й висловлюють готовність підтримати економіку України, обережно підходять до довгострокових інвестицій, поки не стабілізується ситуація.

Для стимулювання інновацій у таких умовах український уряд та міжнародні партнери, як Світовий банк і ЄС, розробляють нові стратегії, орієнтовані на залучення приватних інвестицій та вдосконалення інвестиційного клімату, зокрема через законодавчі реформи та спеціальні інструменти фінансування. Це може створити нові можливості для підтримки малих і середніх підприємств та залучення інновацій у процес відновлення.

Відтік інтелектуального капіталу, або «brain drain», став серйозною проблемою для України в умовах війни, що зумовлено як безпековими ризиками, так і економічною нестабільністю. Зокрема, після початку повномасштабного вторгнення, велика кількість кваліфікованих працівників, включаючи науковців, IT-фахівців та інженерів, виїхала до країн ЄС і США. За даними Міжнародної організації з міграції, у 2023 році з України емігрувало близько 8 мільйонів осіб, з яких 4,9 мільйона отримали тимчасовий захист у європейських країнах, особливо в Польщі та Німеччині [3]. Це створює значний дефіцит кваліфікованих фахівців в Україні, що гальмує інноваційний розвиток і відновлення економіки.

Через російське вторгнення Україна зазнала масштабних руйнувань виробничих потужностей та інфраструктури, що серйозно перешкоджає впровадженню інноваційних технологій та економічному відновленню. За даними Світового банку, загальна вартість відновлення країни вже перевищила 411 мільярдів дол. США, включаючи втрати в енергетиці, транспортуванні та інших критично важливих секторах. Зокрема, знищено або пошкоджено приблизно 50% потужностей енергетичної інфраструктури, що змушує країну працювати в умовах значного енергетичного дефіциту. Також зруйновано об'єкти житлової та промислової інфраструктури на суму 56 і 16

мільярдів дол. США відповідно, що значно ускладнює відновлення економічної активності в цих секторах [4].

В умовах війни значну частину державного фінансування Україна спрямовує на оборону та безпеку, що суттєво знижує можливості для підтримки інноваційних проєктів у цивільному секторі. За даними Ради національної безпеки і оборони України, на 2024 рік на оборону передбачено понад 1,5 трильйона гривень, що становить приблизно 22% ВВП країни [5]. Основна частина цих коштів покриває потреби Міністерства оборони, закупівлю озброєнь, техніки та будівництво інфраструктури для військових, тоді як фінансування для цивільних інновацій є обмеженим.

Крім того, великий обсяг допомоги спрямовується на гуманітарні потреби, що охоплюють підтримку внутрішньо переміщених осіб, відновлення зруйнованої інфраструктури, а також допомогу населенню в прифронтових зонах. У 2023 році на гуманітарну підтримку, зокрема, було виділено 3,9 мільярда дол. США, що частково компенсує витрати на найнеобхідніші потреби, але обмежує ресурси для довгострокового інноваційного розвитку країни [6].

Таким чином, пріоритети фінансування спрямовані на першочергові безпекові та гуманітарні завдання, через що підтримка інновацій у цивільному секторі тимчасово відходить на другий план.

У підсумку, українська економіка стикається з безпрецедентними труднощами в умовах російсько-української війни, проте саме інновації можуть стати ключовим фактором для її відновлення та стійкості. Необхідність адаптації до нових реалій вимагає стимулювання розвитку сучасних технологій у різних сферах, таких як оборонна промисловість, енергетика, логістика та цифровізація. Неприятлива ситуація з інвестиціями та відтік кваліфікованих кадрів, безумовно, ускладнюють цей процес, але завдяки новим стратегіям держави та міжнародних партнерів є можливість створення сприятливого інвестиційного клімату. Це, в свою чергу, дозволить залучити необхідні ресурси для підтримки інноваційних проєктів, які допоможуть Україні не лише відновитись, але й закласти основу для стійкого економічного розвитку в майбутньому.

Попри всі виклики, Україна має великі шанси відновити свою економіку, якщо зуміє включити інноваційний підхід у своє відновлення. Це вимагає колективних зусиль держави, бізнесу та міжнародних партнерів, адже в умовах війни інновації стають не лише інструментом зростання, а й необхідністю для виживання та розвитку країни.

Список літератури:

1. Світовий банк. Ukraine Overview: Development news, research, data. World Bank Group. URL: <https://www.worldbank.org/en/country/ukraine/overview>
2. United Nations Development Programme (UNDP). New innovative investments report shows ways to bridge Ukraine's recovery gaps. 2023. URL: <https://www.undp.org/ukraine/press-releases/new-innovative-investments-report-shows-ways-bridge-ukraines-recovery-gaps>
3. Міжнародна організація з міграції (IOM). Key Figures: Mobility within and from Ukraine, 2020-2024. Migration Data Portal. URL: <https://www.migrationdataportal.org/ukraine>
4. Statista. Infrastructure War Damage in Ukraine 2022-2023, by Sector. Statista Research Department, травень 2024. URL: <https://www.statista.com/statistics/ukraine-infrastructure-damage>
5. Міністерство оборони України. Бюджет 2024: уряд збільшив видатки на оборону майже на 500 млрд грн. Міністерство оборони України. 2024. URL: <https://www.mil.gov.ua/special/news.html?article=71501>
6. Центр економічної стратегії. Потреби України та джерела їх фінансування: бюджетний огляд 2023. Центр економічної стратегії. 2023. URL: <https://ces.org.ua/ua/ukraine-budget-overview-2023>

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЛІСОВИМ ГОСПОДАРСТВОМ УКРАЇНИ

**Петрученко Р.М., аспірант, ЗВО «Університет
«Україна»**

Важливо відмітити, що цифровізація є однією із складових частин євроінтеграційного руху України, що дуже значимо для подальшого розвитку як окремих галузей, так і національної економіки в цілому. Це стосується і такої важливої галузі як лісове господарство.

Державне агентство лісових ресурсів України та Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України намагаються створити прозоре та комфортне цифрове середовище у лісовій сфері та впроваджують сучасні рішення в роботу агентства. Також даному процесу сприяє підписаний меморандум з UNDP Ukraine (Програмою розвитку Організації Об'єднаних Націй), відповідно до якого Україні обіцяна значна підтримка у диджиталізації лісової галузі. А це відкриває можливості для залучення масштабних інвестицій також в інші перспективні напрямки розвитку, що в умовах війни є вкрай необхідним.

Варто зазначити, що протягом 2020-2023 років Державне агентство лісових ресурсів України запровадило низку інноваційних проєктів з диджиталізації, які дійсно своєчасні та необхідні, оскільки цифровізація – це не просто якісний облік та детінізація ринку, це також безпека і зменшення ризиків лісових пожеж, що є питанням глобального масштабу.

Так, наприкінці 2019 року уряд розпочав експериментальний проєкт із впровадження відкритих електронних аукціонів в лісовій сфері. Для цього Кабінетом міністрів України була прийнята Постанова від 04.12.2019 р. «Про реалізацію експериментального проєкту щодо проведення електронних аукціонів з продажу необробленої деревини» [1], що зобов'язувала великі лісгоспи продавати щонайменше 25% від обсягу своєї заготівлі за допомогою електронної торгової системи Prozorro.Продажі. Постанова Кабінету міністрів впроваджувала експериментальні правила продажу необробленої

деревини на період з 1 лютого 2020-го по 1 квітня 2021 року. На думку лісокористувачів, ринок продажу необробленої деревини України давно потребував реформування саме в цьому напрямку. Адже, впровадження щоквартального загального аукціону з продажу необробленої деревини, дає можливість оптимізувати торгові процеси та знизити витрати покупців. Також перевагами впровадження продажу необробленої деревини в електронному форматі на відміну від класичних голосових торгів є формування прозорості ціноутворення, можливість брати участь у торгах з будь-якої точки України в on-line режимі та підвищити рівень здорової конкуренції між покупцями. Крім того, електронні торги унеможливають появу змови щодо ціни та розподілу лотів. Отже, електронний аукціон з продажу необробленої деревини – це перспективний напрям, який на сьогоднішній день достатньо успішно функціонує.

Наступним кроком на шляху цифровізації лісової галузі є зміни щодо можливості збору інформації про ліс. Наприкінці 2021 року Державне агентство лісових ресурсів України розпочало проводити аналіз різноспектральних космічних знімків, які визначають «маску» лісу. Так, запроваджене програмне забезпечення визначає межі територій, вкритих деревами, формує контури лісових насаджень. Космічна зйомка дає можливість визначити площу та стан самозаліснених ділянок, яких лише у Житомирській області знайдено 180 тис. га. Верховна Рада України ухвалила чергові законодавчі зміни, які дають можливість переведення таких масивів у землі лісового фонду з подальшим веденням лісового господарства на цих територіях. В найближчій перспективі є завершення створення повної електронної карти українських лісів із постійним оновленням даних, а також можливістю автоматично перевіряти законність заготівлі деревини на тій чи іншій ділянці, доєднавши дані досліджень до системи електронного обліку деревини (ЕОД).

Наступний проєкт Державного агентства лісових ресурсів України, який підтриманий UNDP Ukraine, – створення 3D-карти лісів, яка дасть змогу автоматично збирати дані про деревину (породний склад, діаметр та висоту) [2]. Проєкт дозволить з дуже високою точністю розрахувати, скільки на тій чи іншій ділянці

може буде заготовлено деревини. Як і електронна карта лісів, дані дистанційного зондування землі також будуть інтегровані до системи електронного обліку деревини.

Також на сьогоднішній день відбувається цифровізація системи обліку деревини. Електронний облік деревини – програма для моніторингу деревини, яка була заготовлена і реалізована. І сьогодні не лише філії державного підприємства, а й всі інші користувачі повинні вносити у систему інформацію про обсяги заготівлі деревини. Це значний прогрес, але цього не достатньо. Тому у Держлісагентства в планах побудувати якісно нову систему обліку, в яку буде включений великий модуль, якій базується на матеріалах лісовпорядкування та 3D-зображеннях, зібраних ще до початку заготівлі лісу. Елементами системи обліку стануть пов'язані між собою електронний лісорубний квиток, товарно-транспортна накладна, фотофіксація деревини та сертифікат походження деревини. Тобто, повинна бути сформована система, коли кожна операція з деревиною буде декларуватись учасниками ринку через особистий електронний кабінет. Історію кожної партії можна буде прослідкувати навіть до лісництва, де відбувалась заготівля. Для лісової галузі в умовах війни прозорість – це один із способів не втратити доступ до ринку Європейського Союзу.

Ще одним кроком на шляху цифровізації лісової галузі є створення Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України та Державним агентством лісових ресурсів першого Telegram-боту лісової галузі, за допомогою якого громадяни отримали змогу інформувати державні органи про лісові пожежі чи незаконні полювання. Таким чином, бот лісової галузі – це інструмент комунікації, який покликаний з однієї сторони спростити та зробити швидшим, ефективнішим спілкування між громадськістю й Державним агентством лісових ресурсів, а з іншої – стати інструментом і майданчиком для отримання інформації про те, що відбувається в українських лісах.

В 2022 році Державне агентство лісових ресурсів України відкрило офіційний інтернет-магазин «ДроваЄ», в якому можна придбати дрова онлайн. Для цього користувачу інтернет-магазину необхідно виконати кілька простих кроків: авторизуватися на онлайн-ресурсі, обрати філію, вибрати

необхідний тип дров'яної продукції та її об'єм, визначитися із типом доставки та здійснити оплату. Це зручно та швидко, а отже в майбутньому це зможе принести більше доходів.

В той же час, нині не відбулося об'єднання всіх інформаційних потоків у єдине цифрове поле – «Лісовий портал», який повинен стати частиною Єдиної екологічної платформи, хоча інформація про його функціонування була задекларована в 2021 році.

Висновки. Таким чином, проведений аналіз цифровізаційних процесів в системі управління лісовим господарством України свідчить про таке:

- деревину в повному обсязі реалізують через відкриті та прозорі аукціони;
- спостерігається впровадження сучасних цифрових інструментів якісного обліку деревини, що обумовлює детінізацію ринку та зменшення ризиків лісових пожеж;
- не впроваджено «Лісовий портал» як частини Єдиної екологічної платформи;
- започатковано офіційний інтернет-магазин «ДроваЄ», в якому можна придбати дрова онлайн.

Список літератури:

1. Постанова КМУ від 04.12.2019р. №1178 «Про реалізацію експериментального проєкту щодо проведення електронних аукціонів з продажу необробленої деревини».
2. <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/01/9/695786/>

КІБЕРБЕЗПЕКА ТА ЗАХИСТ ДАНИХ У ПРОЦЕСІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ БІЗНЕСУ

Писаренко М.С., аспірант, ЗВО «Університет «Україна»
Науковий керівник: **Пшенична М.В.**, к.е.н., доцент кафедри
фінансів та обліку

Цифровізація бізнесу є визначальним трендом сучасної економіки, що радикально змінює традиційні моделі ведення бізнесу. Подібна трансформація характеризується інтеграцією цифрових технологій у всі аспекти діяльності компанії, що може виражатись у вигляді модернізації процесів чи продуктів, зміні способу ведення операцій та засад створення технологічного стеку для сприяння подальшим швидким інноваціям.

Ключовими перевагами цифровізації бізнесу, окрім стандартних уявлень про економію трудових ресурсів чи зростання швидкості роботи, є наступні:

- можливість збору та аналізу раніше недоступних/неструктурованих даних через технологію BigData;
- здатність забезпечити представленість на нових ринках, навіть без фізичної присутності, завдяки платформам електронної комерції, хмарним сервісам і дистанційному обслуговуванню;
- набуття спроможності персоналізувати продукти чи сервіси відповідно до очікувань клієнтів на основі цифровізації процесу збору даних;
- забезпечення прозорості і довіри партнерів щодо ланцюгів поставок і фінансових транзакцій після імплементації block-chain;
- отримання можливості сформувати конкурентоспроможну ремоут-команду, члени якої працюють без географічних обмежень з усіх куточків світу;
- превентивна адаптивність до змін на основі прогнозів ризиків, ринкових трендів тощо завдяки інтеграції інструментів генеративного штучного інтелекту.

Окреслені фактори беззаперечно актуалізують необхідність цифровізації бізнес-процесів вітчизняними бізнес-

структурами заради забезпечення конкурентоспроможності на ринку.

Проте, незважаючи на очевидні переваги, масштабна цифровізація формує сприятливе середовище для кіберзагроз і ризиків діджиталізації. Так, однією з ключових форм недобросовісної конкуренції в XXI столітті є несанкціонований доступ до комп'ютерних систем і мереж та продукування кібератак [1].

Акумуляція і зберігання дедалі більшого обсягу конфіденційної інформації про клієнтів, бізнес-моделі, операційний процесинг та нематеріальні активи перетворюють комп'ютерні мережі продуцентів на основі мішені для нападу. Зокрема, основними методами проведення кібератак є: використання вразливостей програмного забезпечення; фішинг; компрометація офіційних веб-сайтів; викрадення акаунту та перепароліювання [2, с. 84].

Наслідками несанкціонованого доступу до цифрових продуктів з боку зловмисників можуть бути критичні для бізнесу. Зокрема втрати бізнесу можуть стосуватися простоїв і зменшення продуктивності господарської системи, втрати доходу і бізнес-можливостей, падіння довіри клієнтів та шкода діловій репутації, знищення критично важливих даних та поява витрат на вирішення юридичних питань.

Зважаючи на зазначені ризики, створення надійної стратегії кібербезпеки, заснованої на імплементації багаторівневого підходу до захисту даних, є надважливим елементом під час проведення цифровізації бізнесу. В цьому контексті рекомендуємо здійснити реалізацію наступних кроків:

- 1) використовувати можливості технічних заходів безпеки мережевого рівня (брандмауери, антивірусне програмне забезпечення, шифрування даних);

- 2) застосовувати ШІ в процесах автоматичного виявлення аномалій в поведінці користувачів і систем на операційному рівні із подальшим забезпеченням релевантного реагування на загрози;

- 3) проводити багатоетапне шифрування даних як засоби протидії втрати персональних даних навіть за умови

витоку інформації або фізичного викрадення пристроїв на користувацькому (інсайдерському) рівні;

4) здійснювати процедурні заходи безпеки через підвищення цифрової грамотності персоналу, підрядників, партнерів на комунікаційному рівні [3].

Залежно від ступеню та масштабу обраної системи захисту даних підприємства від кібер-атак, фахівці виділяють 4 рівні готовності кіберзахисту підприємств: Ad hoc рівень (застосування окремих процедур без регламентованої практики і стратегії захисту), базовий (впроваджені основні механізми кіберзахисту, але без чіткої стратегії і оцінки ефективності); плановий (використання розробленої стратегії з документованими процесами та регулярним тестуванням); оптимізований (динамічний моніторинг ефективності механізмів захисту, технологічне прогнозування, впровадження інновацій для протидії майбутнім загрозам).

Таким чином, стає зрозуміло, що зацікавленість у забезпеченні максимального захисту даних від кіберзагроз в сучасних умовах має стати синхронним рішенням на рівні з погодженням стратегії цифровізації бізнес-процесів. Саме формування надійної архітектури кібербезпеки та захисту даних є пріоритетним завданням для вітчизняних бізнес-структур та невід'ємним елементом цифрової трансформації.

Список літератури:

1. Maheswari, U.S., Devi, S.N & C. Lakshmi. DIGITAL TRANSFORMATION AND DATA PROTECTION. *INTERANTIONAL JOURNAL OF SCIENTIFIC RESEARCH IN ENGINEERING AND MANAGEMENT*, 2024. Т. 08 №10, С. 1–5. URL: <https://doi.org/10.55041/ijsrem37987> (дата звернення 15.11.2024)

2. Завражний, К. Ю., Кулик, А. К. (2024). СУЧАСНІ ВИКЛИКИ КІБЕРБЕЗПЕКИ БІЗНЕСУ ТА РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ в ПРОТИСТОЯННІ ЗАГРОЗАМ. *Економічний Вісник Національного Технічного Університету України «Київський Політехнічний Інститут»*, 2024. №30, С. 81–86. URL: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.30.2024.313042> (дата звернення 15.11.2024)

3. Saeed, S., Altamimi, S. A., Alkayyal, N. A., Alshehri, E., & Alabbad, D. A. Digital Transformation and Cybersecurity Challenges for businesses Resilience: Issues and recommendations. *Sensors*, 2023. Т. 23 №15, С. 6666. URL: <https://doi.org/10.3390/s23156666> (дата звернення 15.11.2024)

**БІЗНЕС – АНАЛІЗ ЯК НОВИЙ НАПРЯМОК
АНАЛІТИЧНОЇ РОБОТИ СУБ'ЄКТІВ ЕКОНОМІЧНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ**

Прокопенко О.В., к.філос.н, доцент,

Співак С.І., к.е.н, доцент,

Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля

Функціонування компанії на ринку залежить від здатності адекватно реагувати на зміни як в зовнішньому, так і у внутрішньому середовищі. Прискорення інформаційних потоків викликало необхідність впровадження системи управління змінами і розвиток нового напрямку діяльності – бізнес-аналіз. Саме безпосередньо ВІ (Business Intelligence) дозволяє управляти змінами, які ґрунтуються на виявлених потребах компанії з урахуванням вимог всіх суб'єктів ринкових відносин[1].

Бізнес-аналітика дає керівництву компанії можливість розуміти теперішній стан справ бізнесу, а також на основі отриманих результатів аналізу визначати, що необхідно для подальшої максимізації прибутку. Практика показує, що найчастіше бізнес-аналітику проводять для того, щоб визначити та перевірити ефективність рішень, які стосуються потреб, цілей і задач бізнес-діяльності, що вже здійснює компанія та тієї, яка планується.

Також, фахівці компанії IDC виділяють три ключові фактори, що впливають на темпи розвитку процесів бізнес-аналітики:

- бізнес-розвідка, яка останнім часом все частіше використовується у практичній діяльності компанії;
- керівники різних рівнів стимулюють розвиток аналітичних процесів;
- компаній частіше використовують сучасні комплексні формати бізнес - аналітики.

Бізнес-аналітика – це процес аналізу інформації та тенденцій розвитку аналітичних технологій, що направлений на оптимізацію бізнес-процесів господарської діяльності суб'єктів

економічних відносин. Бізнес-аналітика складається з розуміння того, як діють компанії для досягнення поставлених цілей, а також визначення можливосте, що необхідні для забезпечення процесу надання товарів і послуг споживачеві. Бізнес-аналітика включає визначення цілей, співвідношення цих цілей і задач, розробку плану дій, які компанія повинна реалізувати у своїй практичній діяльності (для досягнення поставлених цілей), а також встановлення форми взаємодії різних підрозділів і зацікавлених осіб як у рамках цієї компанії, так і за її межами [3].

Сьогодні бізнес-аналітика має змогу посідати ключове місце у розробці стратегії підприємства, акумулюючи ідеї (маркетинг) та їх реалізацію (інформаційні системи, технології) [4]. У результаті бізнес-аналітики в практичній діяльності суб'єкта економічних відносин поєднуються:

- ❖ маркетингові дослідження;
- ❖ технічні можливості;
- ❖ інвестиції та фінансові ризики;
- ❖ конкурентні позиції компанії та її конкурентів;
- ❖ нові інформаційні й маркетингові рішення;
- ❖ соціально-економічне та політичне середовище.

Основні задачі бізнес-аналітики включають:

- ❖ забезпечення правдивої та необхідної інформації для прийняття управлінських рішень;
- ❖ визначення необхідності та своєчасності здійснення бізнес-процесів;
- ❖ оцінка поточних і стратегічних вимог компанії щодо ефективності організації бізнес-аналізу;
- ❖ формування загальної стратегії організації;
- ❖ визначення шляхів досягнення поставлених цілей;
- ❖ координування діяльності всіх підрозділів;
- ❖ оцінка та контроль наявних і можливих ризиків;
- ❖ оцінка необхідності корегування дій компанії для того, щоб мати змогу швидко пристосуватися до змін на цільовому ринку[4].

Наразі в бізнес-аналітиці сформувалися основні тенденції, які визначають розвиток цього сегменту ринку в середньостроковій перспективі, а саме:

1. В область ВІ все частіше проникають ідеї SaaS

(Software as a Service), які включають аналітичні застосування, інструментарій інтеграції даних та інформаційні сервіси. Аналогічні програмні продукти пропонують практично всіма провідними постачальниками корпоративного програмного забезпечення.

2. Збільшується активність рішень з відкритим кодом. У майбутньому це може привести до того, що компанії використовуватимуть суміш із комерційних рішень і програм із відкритим кодом.

3. Процес ухвалення рішень все частіше починає ґрунтуватися на неструктурованій або слабо-структурованій інформації, що в подальшому робить затребуваними засоби її пошуку і перетворення у форму, доступну аналітичному інструментарію.

4. Формується нова інноваційна хвиля в області візуального представлення інформації в аналітичних системах, яка дає змогу зменшити обсяг робіт з ними кінцевих користувачів.

В області бізнес-аналітики сформувалися також і гострі питання. Як свідчать дослідження, здійснені Bloomberg Businessweek, кількість компаній, які в практичній діяльності (для максимізації своїх прибутків) використовують бізнес-аналітику, стрімко збільшилась. Загалом, 97% компаній, дохід яких перевищує 100 млн. дол. США, використовують один і той самий шаблон бізнес-аналізу. Проте, незважаючи навіть на такі вагомні показники, керівництво лише однієї з чотирьох компаній вважає, що бізнес-аналітика є ефективною в прийнятті об'єктивних рішень. Експерти вважають, що на дану ситуацію впливають такі причини:

1. Якість отриманих результатів. Результати, отримані при бізнес-аналізі, достовірні настільки, наскільки достовірні данні, які зібрані для аналізу. Враховуючи, що потік інформаційних даних з кожним роком збільшується, можна дійти висновку, що дана проблема буде лише ускладнюватись. Фахівці схиляються до думки, що вирішити дану проблему неможливо без розробки належної стратегії управління даними.

2. Невпорядкованість даних. У більшості компаній не налагоджений своєчасний обмін (або наявний частковий обмін) даними між підрозділами, що так само призводить до можливості

неотримання доступу або недоотримання інформації аналітиками.

Недостатність кваліфікованих працівників. Сьогодні в компаніях збільшується попит на аналітиків, однак наявний дефіцит на даних спеціалістів. Деякі компанії для вирішення даної проблеми виплачують працівникам, що мають аналітичні здібності, премії для того, щоб стимулювати їх розвиток.

Комерційний сектор, великі корпорації та підприємства державного сектора, середній малі компанії, але враховуючи навіть те, що ці суб'єкти можуть працювати в одній і тій же галузі, їх потреби в аналізі дещо відрізняються. Так, для комерційного сектора ВІ є звичним інструментом аналізу їх діяльності. Однак, за прогнозами спеціалістів, в найближчий час компанії до аналізу стандартних областей будуть включати аналітику нестандартних даних, які дозволять їм отримувати більш об'єктивні результати. Аналіз випадкових показників, вимір індексу задоволеності співробітників на підставі змін заробітних плат, валютних курсів і подібних показників дадуть в комплексі інформацію, яка дозволить прогнозувати зростання і розвиток компанії в плані управління людськими ресурсами. При цьому підвищується і рівень застосування бізнес-аналітики для вивчення роботи підрозділів, які напряму не приносять компаніям прибуток, але потребують значних витрат на їх утримання – наприклад, юридичні, адміністративні, HR-відділи. Наразі вітчизняні компанії не мають в своїх активах достатньої кількості даних для повноцінного аналізу і звітів, отриманих на даних цього аналізу. Проте в найближчі роки ВІ-системи зможуть накопичити необхідний обсяг інформаційних даних, і їх використання дасть потужний інструмент для ухвалення ефективних управлінських рішень.

Якщо взяти до уваги ВІ-системи в державному секторі та великих корпораціях, то слід відзначити, що в цій сфері вони мають зовсім інший ракурс. Оскільки ці компанії зазвичай існують вже давно, в них зібрана велика кількість даних, а отже, і формуються рішення для якісного управління і автоматизованого механізму ухвалення рішень і моніторингу діяльності компаній. Також тут формується і тенденція моделювання ситуацій за допомогою ВІ-систем. Вона пов'язана з

прогнозним аналізом, який дає змогу визначити, як ці зміни вплинуть на роботу організації[3].

Дрібний бізнес намагається використовувати різні варіанти аналізу, щоб зрозуміти, як їм ефективно розвиватися. Саме ці компанії розробляють пілотні проекти для пошуку непрямих зв'язків, вони у результаті створюють певні підходи до аналітики та нові економічні моделі.

У малому бізнесі хмарні рішення у ВІ є досить популярними. Однак, незважаючи на значну кількість інсталяцій ВІ-систем у замовників, варіанти рішень по бізнес-аналізу продовжать набирати популярність, надаючи можливість використати цей інструмент без інвестицій в інфраструктуру. При цьому важливим питанням стане організація легкого масштабування систем, оскільки кількість даних швидко зростає. Сьогодні на вітчизняному ринку застосовуються в основному іноземні ВІ-системи, однак вітчизняні фахівці розробляють власні ВІ-системи, які стимулюють зростання рівня популярності українських рішень. Вітчизняний ринок розвивається на основі світового ВІ-ринку і тенденції, які характерні для розвитку систем бізнес-аналізу на міжнародному ринку, дублюються з певними особливостями і в Україні.

Проведені дослідження дозволили зробити висновок, що за сучасних умов економічного розвитку компанії не можуть приймати ефективні рішення без впровадження в практичній діяльності бізнес-аналітичних процесів. Однак складність реалізації ВІ-систем у діяльності суб'єктів економічних відносин полягає також і в наявності великої кількості різноманітних концептуальних підходів до тлумачення їх сутності, які потребують обов'язкової систематизації. Сьогодні успіх компаній у конкурентній боротьбі та утримання лідируючих позицій на цільових ринках залежить від можливості ефективно застосовувати бізнес-аналітику, а в подальшому на основі отриманих результатів приймати стратегічні рішення.

Список літератури

1. Батюк Л.А. Транснаціоналізація національних економічних систем в умовах глобалізації. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства: Економічні науки*. 2018. Вип. 200. С. 95-103.
2. Гафіяк А.М. ІТ-технології та бізнес-аналітика. *Економіка і суспільство*. 2018. Випуск 15. С. 933-937.
3. Калініченко С.М., Микитась А.В., Харчевнікова Л.С. Маркетингове управління: особливості імплементації в систему менеджменту аграрних підприємств. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства: Економічні науки*. 2019. Вип. 202. С. 299-307.
4. Рижикова Н.І. Генезис теорій конкуренції та прикладні засади їх імплементації в інноваційно-інвестиційному розвитку соціально-економічних систем. *Актуальні проблеми інноваційної економіки*. 2017. № 4. С. 45-54.

ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД

Терещенко В.Е.,

здобувач освіти 3-го освітньо-наукового рівня,
спеціальності 073 «Менеджмент»,
Вінницький національний технічний університет

Сучасний розвиток бізнесу перебуває в зоні значних викликів та загроз. Адже з 24 лютого 2022 року бізнес знаходиться в стані перманентно нестабільності, господарюючі суб'єкти були неготові до воєнних подій, про що свідчить фактична відсутність достатніх обсягів резервів. Зазначимо, що лише 5% господарюючих суб'єктів мали фінансові резерви, обсяг яких достатні для підтримки активності більше, ніж на рік [1].

Бізнес України пережив декілька еволюційних етапів адаптації до умов воєнного стану. Пріоритетним завданням стало збереження господарюючого суб'єкта, виведення його із шокового стану, пошук методів та шляхів відновлення активності. Однією із можливостей, наданих державою, була пропозиція механізму релокації бізнесу, що дозволило зберегти певний відсоток господарюючих суб'єктів. Станом на квітень 2022 року лише 61% підприємств не мали потреби у зміні юридичного та/або фактичного місця розташування [2], решта учасників ринку розуміли необхідність такого кроку, адже значна частка підприємств розташовувалась на територіях, де з початку війни велись активні наземні бойові дії.

Незважаючи на потужні виклики війни в Україні бізнес висловлює помірний оптимізм. Зокрема про це свідчать також результати опитування «Ведення бізнесу після двох років повномасштабної війни росії в Україні», проведеного Американською торговельною палатою в Україні. 86% компаній-членів повністю функціонують після двох років повномасштабної війни росії в Україні. 12% продовжують працювати частково. 30% респондентів вказали, що заводи/фабрики/потужності/склади/офіси їх компаній були пошкоджені: 75% з них мають незначні ушкодження, 25% –

невиправні ушкодження. 58% компаній-членів не зазнали жодних ушкоджень після двох років війни. У 7% компаній є активи, що знаходяться під окупацією [2, 3].

Ключовими викликами для компаній у наступні шість місяців є безпека та захист співробітників (85%), здоров'я та психічний стан співробітників (70%), ракетні атаки росії на критичну інфраструктуру та бізнес-активи (61%), залучення та збереження топ-кадрів (56%), економічна та споживча рецесія (54%). Як зазначає Мельник Т. [1] топ-3 кроки, які має зробити Уряд України, щоб суттєво допомогти бізнесу на місцях: проведення реальної та ефективної судової реформи (22%), забезпечення чіткої та прозорої процедури бронювання (22%), посилення національної безпеки та оборони та розмінування території України (21%).

За опитуванням НБУ у лютому бізнес пом'якшив негативні оцінки поточних результатів та перспектив своєї діяльності. Про це свідчить індекс очікувань ділової активності, який у лютому 2024 року зріс до 4,5 з 41,0 у січні. Підприємства торгівлі єдині серед опитаних секторів позитивно оцінили свою ділову активність завдяки зниженню інфляційного тиску, збереженню стійкості валютного ринку та сталому споживчому попиту: секторальний індекс у лютому зріс до 50,1 з 38,9 у січні [4]. Натомість підприємства промисловості, хоч і пом'якшили, проте зберегли песимістичні очікування щодо результатів своєї економічної діяльності, зважаючи на високі безпекові ризики та логістичні проблеми через блокування західного кордону.

Зазначимо, що досить суттєву фінансову підтримку діяльності малого та мікро бізнесу надає держава. Так, 462 українці визнані переможцями третьої у 2024 році хвилі грантової програми «Власна справа» та отримають від держави 111 млн гривень на започаткування або розширення свого бізнесу. Загалом від старту програми її переможцями стали понад 14 600 українців, у бізнес яких держава інвестує 3,5 млрд грн. Найпопулярнішими сферами, в яких працюватимуть переможці третьої хвилі, є оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів – 167 осіб; тимчасове розміщування й організація харчування – 79 осіб; переробна промисловість – 56 осіб. Переважна більшість

грантоотримувачів планують витратити кошти мікрогранту на придбання обладнання, необхідного для ведення бізнесу [5].

У січні-лютому 2024 року до загального фонду Державного бюджету України надійшло близько \$1,2 млрд зовнішнього фінансування. Грантові кошти, які надаються на безповоротних умовах, склали майже 75% із загального обсягу фінансової допомоги. Серед донорів:

- Японія – \$901 млн (пільгове фінансування та гранти);
- Норвегія – \$295 млн (грант);
- Іспанія – \$3 млн (пільгове фінансування) [3].

Усі кошти за перші два місяці 2024 року надійшли до держбюджету через проекти Світового банку. Очікується, що у березні 2024 року до Державного бюджету України надійде фінансова допомога від Європейського Союзу, Японії та Великобританії, а також від МВФ за умови успішного третього перегляду програми співпраці, що має бути затверджено Виконавчою радою Фонду.

Станом на 1 березня 2024 року міжнародні резерви України, за попередніми даними, становили \$37,1 млрд. У лютому вони знизилися на 3,8%. Така динаміка зумовлена валютними інтервенціями НБУ для збереження курсової стійкості та борговими виплатами країни в іноземній валюті, які частково були компенсовані надходженнями від міжнародних партнерів [2].

Протягом тижня у межах Державної програми «Доступні кредити 5-7-9%» підприємці отримують від уповноважених банків 584 пільгових кредити на загальну суму 2,3 млрд грн, зокрема від банків державного сектору економіки – 488 кредитів на 1,5 млрд гривень [4].

Відтак, загалом умови для розвитку сучасного бізнесу є надзвичайно важкими з позиції безпеки та фінансового забезпечення. Проте досить позитивним є грантова допомога та допомога держави щодо відновлення українського бізнесу.

Список літератури:

1. Мельник Т. Український бізнес в умовах війни: сучасний стан, проблеми та шляхи їх вирішення. *Journal of Innovations and*

Sustainability. 2023. 7(3), №7.
<https://doi.org/10.51599/is.2023.07.03.07>.

2. Данилишин Б. Бізнес в умовах війни: виклики та оптимізм. 2024. URL:
https://glavcom.ua/columns/b_danilishyn/biznes-v-umovakh-vijni-vikliki-ta-optimizm-989816.html

3. Мурована Т. О. Вітчизняне підприємництво в умовах воєнного стану: основні тенденції та методи підтримки. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 47.
<https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-49>.

4. Більовська О., Майстро Р. Особливості підприємницької діяльності в умовах воєнного стану в Україні. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»*. Економічні науки. 2023. № 2. С. 50–54.
<https://doi.org/10.20998/2519-4461.2023.2.50>.

5. Казак О. О., Сулима М. О. Трансформація бізнесу в Україні за рік війни. *Європейський науковий журнал економічних та фінансових інновацій*. 2023. № 1(11). С. 140–150.
<https://doi.org/10.32750/2023-0111>.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ СКЛАД ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Талапов Т. К., старший викладач кафедри
інформаційних систем і технологій
Українського гуманітарного інституту

Економічна безпека є однією з ключових складових національної безпеки, адже стабільна економіка створює основу для розвитку держави, захисту її громадян та гарантування незалежності. Одним із важливих елементів економічної безпеки є її інформаційний склад, що включає захист даних, інформаційних ресурсів, забезпечення кібербезпеки, а також мінімізацію впливу дезінформації на економічні процеси. У сучасному світі, де інформація стала стратегічним ресурсом, здатність захищати її та використовувати для прийняття рішень має вирішальне значення.

Сутність інформаційного складу економічної безпеки.

Інформаційний склад економічної безпеки охоплює сукупність заходів, ресурсів та інструментів, спрямованих на захист економіки від внутрішніх і зовнішніх інформаційних загроз. До таких загроз належать:

- витік конфіденційної інформації, що може бути використана конкурентами або злочинними організаціями;
- інформаційні атаки, спрямовані на порушення роботи економічних систем;
- маніпуляції з економічними даними, які впливають на прийняття рішень у державному та приватному секторах.

Головна мета інформаційного складу економічної безпеки полягає у забезпеченні надійності інформації, її доступності лише для тих, хто має відповідні права, та захисту від зовнішнього втручання. У сучасному світі інформація не просто ресурс, а стратегічний актив, від якого залежить здатність держав і підприємств адаптуватися до викликів глобалізації та цифровізації. Інформаційні потоки формують базу для аналізу, планування і прогнозування економічних процесів, що є основою конкурентоспроможності[1].

Роль інформації в забезпеченні економічної безпеки.

Інформація є важливим ресурсом, без якого неможливо забезпечити ефективне функціонування економіки. Вона використовується для:

- моніторингу економічних процесів і прогнозування ризиків;
- розробки стратегій розвитку бізнесу та державної політики;
- прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Однак вразливість інформації може стати критичним фактором. Наприклад, витік даних про фінансові операції держави чи підприємства може призвести до серйозних економічних втрат, підриву репутації або навіть економічної нестабільності.

Основні загрози інформаційному складу економічної безпеки у сучасному цифровому світі основними загрозами є:

1. Кіберзлочинність. Хакерські атаки на банки, корпорації чи державні установи можуть паралізувати їхню діяльність.

2. Дезінформація. Цілеспрямоване поширення неправдивої інформації для впливу на фінансові ринки чи громадську думку.

3. Шпигунство. Незаконний збір конфіденційної інформації конкурентами чи іноземними розвідками.

4. Внутрішні ризики. Ненавмисні дії працівників або свідомі порушення, які призводять до витоку даних.

Механізми захисту інформаційної складової економічної безпеки. Для забезпечення інформаційного захисту необхідно впроваджувати наступні механізми:

1. Розробка політик кібербезпеки. Включає створення нормативно-правових актів, які регулюють обробку та збереження інформації.

2. Використання сучасних технологій захисту. Наприклад, шифрування даних, брандмауери, системи виявлення вторгнень.

3. Освіта та підвищення кваліфікації персоналу. Це допомагає запобігати помилкам і захищати внутрішні ресурси.

4. Моніторинг інформаційних потоків. Регулярний контроль за інформаційною інфраструктурою дозволяє виявляти загрози на ранніх етапах.

5. Міжнародна співпраця. Держави та корпорації повинні обмінюватися досвідом і спільно протидіяти загрозам.

Україна, як держава з розвиненим цифровим сектором і складною геополітичною ситуацією, стикається зі значними викликами в інформаційному аспекті економічної безпеки. Основні проблеми включають:

- кібератаки на стратегічно важливі підприємства та інституції;
- недостатнє фінансування систем захисту інформації;
- слабка інтеграція міжнародних стандартів у сфері кібербезпеки [2].

Водночас впровадження закону про інформаційну безпеку та національної стратегії кіберзахисту стали важливими кроками для посилення економічної стійкості. Інформаційний склад економічної безпеки є важливим елементом захисту національної економіки. У сучасному світі, де інформація є основою для прийняття рішень, забезпечення її захисту вимагає системного підходу.

Україні необхідно посилювати правове регулювання, впроваджувати сучасні технології та формувати культуру інформаційної безпеки на всіх рівнях. Це дозволить мінімізувати загрози та забезпечити стабільний розвиток економіки. Особливості геополітичного становища України зумовлюють необхідність особливої уваги до інформаційної безпеки. Досвід провідних країн світу демонструє, що інтеграція міжнародних стандартів кібербезпеки є ключовим фактором успіху. Наприклад, європейські країни активно використовують регуляції, такі як GDPR, для захисту персональних даних, що сприяє загальній економічній безпеці.

Успішна інтеграція світових стандартів та локалізація новітніх технологій дозволять Україні зміцнити економічну стабільність та покращити свою конкурентну позицію

Список літератури

1. Економічна безпека підприємства: підручник / за ред. А. М. Дідик. Львів: ТзОВ «Видавнича група «Бухгалтер України», 2019. 624 с.
2. Тульчинська С.О., Солосіч О.С. Концептуальні засади забезпечення економічної безпеки підприємництва в умовах воєнного стану. Науковий погляд: економіка та управління. № 3 (79)/ 2022. С. 97– 102. DOI: <https://doi.org/10.32782/2521-666X/2022-79-14>. <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/handle/123456789/5075> (дата звернення: 20.11.2023 р.).

ПЕРЕДУМОВИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ ДЕРЖАВИ

Федьків М.Л., здобувач освітньої програми 051
«Економіка», третього (освітньо-наукового) рівня,
ЗВО Університет «Україна»

Україна демонструє значний прогрес, незважаючи на російську агресію, що триває у подоланні наслідків повномасштабного вторгнення, демонструючи позитивні ознаки економічного зростання. Разом з фінансовою підтримкою від міжнародних партнерів, стабілізацією енергетичного сектору, ефективним розв'язанням проблеми блокади морських кордонів маємо надію, швидкого подолання перешкод на сухопутних кордонах з країнами ЄС.

Проаналізувавши потреби в залучені інвестицій по секторам, бачимо наступне:

- в оборонно-промисловому комплексі уряд вбачає можливості для інвестицій в понад 10 великих проектів на 43 млрд гривень;
 - в металургії та металообробці – понад 20 потенційних проектів для інвестицій на 26 млрд гривень;
 - в агропромисловому комплексі, на думку урядовців, існують можливості для вкладення 34 млрд гривень в більш ніж 300 проектів;
 - в енергетиці – більше 50 проектів на 177 млрд гривень інвестиційного потенціалу;
 - 19 млрд гривень можна вкласти в понад 30 проектів у галузі фармацевтики;
 - розробку природних ресурсів держава пропонує вкладатися на 5,6 млрд гривень в більш ніж 10 проектів;
 - в логістику та розбудову інфраструктури можна вкладатися на 123 млрд гривень у понад 30 проектів;
 - меблева та деревообробна промисловість чекають на інвестиції 5 млрд гривень у понад 40 проектів.
- Понад 2 тисячі інноваційних технологічних стартапів потребують інвестування близько 11 млрд гривень.

Понад 20 проектів промислового виробництва вимагають інвестицій на 16 млрд гривень.

В Україні під час війни особливо гостро постає проблема залучення іноземних інвестицій. Збільшення обсягів іноземних інвестицій сприятимуть збільшенню валютного фонду надходжень до державного бюджету, створенню нових робочих місць та стимулюватимуть передачу сучасних технологій та обладнання. Іноземне інвестування допоможе активізувати процес інтеграції національної економіки у світову.

Війна в Україні – це постійна небезпека та руйнування, адже під час війни руйнуються інфраструктура, підприємства, соціально-економічні моделі, а також змінюється бачення та мислення. Україна може стати одним з експериментальних майданчиків, на якому світ почне моделювати нову реальність, етику та нову раціональність, де створюватиметься один із трендів нової цивілізації [1]

«Наразі активно залучаються інвестиційні кошти у сектор воєнних технологій», - розказує директор з інвестицій, голова офісу R&D інвесткомпанії Capital Times Артем Щербина.

Крім того, бізнес активізував інвестиції в агропереробну галузь, машинобудування, деревообробку. Умови всередині країни спонукають до пошуку можливостей виробляти продукцію з вищою доданою вартістю, яка до того ж має бути експортно конкурентною.

За версією Артема Щербини, ТОП-3 інвестиційно привабливих секторів наразі виглядають так: переробна промисловість, FMCG та торгівля, логістика.

Після війни трійка лідерів може виглядати наступним чином: сектор ІТ, будівництво, агротех.

На сьогодні оптимальна характеристика бізнесу, привабливого для інвестицій, має включати такі складові: очевидний експортний потенціал, наявний стабільний попит на локальному ринку, впроваджена фінансова модель зростання бізнесу, розумний стратегічний менеджмент.

Як зазначає виконавчий директор центру соціально-економічних досліджень "CASE Україна" Дмитро Боярчук, Україна на сьогодні цікава інвесторам, які працюють з так званими distressed assets. Мова про інвесторів, що готові

скупувати дуже дешево навіть надзвичайно ризикові активи в очікуванні, що якщо щось з того "вистрелить", то вони матимуть прибуток, навіть якщо більшість таких вкладень "згорять". Замовники не дуже хочуть мати справу з Україною, бо це ризики обстрілів інфраструктури та мобілізації персоналу виконавців.

Під час війни складно привабити в Україну як західні, так і внутрішні інвестиції. Проте в довгостроковій перспективі Україна буде дуже інвестиційно привабливою країною через необхідність активного відновлення пошкодженої інфраструктури. Це створює перспективи не лише для будівельного сектора, але й для всіх постачальників будівельних матеріалів, послуг архітекторів тощо.

Отже, підводячи підсумки, можна сказати, що в Україні є досить сприятливі передумови залучення іноземних інвестицій в економіку держави в найближчому майбутньому, адже єдність українського народу та відповідні кроки керівництва країни формують позитивний імідж України на світовій арені. Проте слід відмітити низку факторів та напрямів, що є ключовими у активізації процесу залучення іноземного капіталу в економіку країни, але потребують свого доопрацювання, зокрема:

- зміцнення правового поля;
- відновлення зруйнованих потужностей та розбудова потужної інноваційної інфраструктури (бізнес-інкубаторів, індустриальних парків, кластерів);
- сприяння розвитку ВПК України спираючись на стандарти НАТО та інноваційні тренди;
- активний пошук сучасних платформ та інноваційних інструментів для залучення іноземних інвестицій [2];
- підтримка національного виробництва.
- співпраця з міжнародними організаціями може допомогти залучити інвестиції та підвищити довіру інвесторів;
- проведення структурних реформ дасть змогу підвищити довіру інвесторів під час війни, сформуванню позитивний імідж країни, що намагається побудувати демократичне та правове суспільство.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Панкова Л. І. Аналіз тенденцій та перспектив залучення іноземних інвестицій в умовах економіки війни. URL: <https://reicst.com.ua/pmt/article/view/2022-6-0302>
2. Україна потребує інвестицій для перемоги і відновлення (колаж: РБК-Україна) URL: <https://https://www.rbc.ua/rus/news/investitsiyi-pid-chas-viyni-hto-kudi-i-chomu-1710245929.html>
3. Інвестування в Україну під час війни. URL: <https://trans.info/ua/investuvannya-v-ukrayinu-pid-chas-viyny-327240>
4. Visa information. Міністерство закордонних справ України: вебсайт. URL: <https://mfa.gov.ua/en/consular-affairs/entry-and-stay-foreigners-ukraine/visainformation>
5. Брайлян Є. (2022). Топ-10 перемог зовнішньої політики України URL: <https://armyinform.com.ua/2022/08/24/top-10-peremog-zovnishnoyi-polityky-ukrayiny/>
6. Європарламент визнав Росію державою-спонсором тероризму. Що це значить. BBC NEWS Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-63730807>
7. Інвестиції в Україну та відновлення економіки. Міністерство економіки України. Відділ зв'язків з громадськістю та засобами масової інформації, Державні сайти України. URL: <https://me.gov.ua/>.

КОРПОРАТИВНЕ УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Чікалкін С.М., аспірант кафедри фінансів та обліку,
ЗВО Університет «Україна»

Науковий керівник: Думанська К.С., доктор
економічних наук, професор, ЗВО Університет «Україна»

У сучасному бізнес-середовищі цифровізація відіграє вирішальну роль у трансформації корпоративного управління. З розвитком новітніх технологій, таких як штучний інтелект, блокчейн, великі дані та інтернет речей, підприємства стикаються з новими викликами та можливостями. Насамперед потрібно адаптувати традиційні моделі управління до умов, що змінюються, забезпечуючи більшу ефективність, прозорість та відповідальність у прийнятті стратегічних рішень.

В умовах глобалізації та конкуренції, які посилюються цифровими технологіями, корпоративне управління стає критично важливим для успішної діяльності підприємств. У XX столітті вся увага приділялась саме менеджменту, але у XXI столітті дедалі більше уваги приділяється контролю, підзвітності, аудиту та стратегії. Зокрема, ключова роль відводиться саме раді директорів, яка контролює сам процес менеджменту, тому що менеджмент здійснює управління чужими фінансами – фінансами акціонерів, платників податків, приватних інвесторів.

Застосування цифрових технологій у корпоративному управлінні дозволяє підприємствам оптимізувати внутрішні процеси, знижувати витрати та підвищувати продуктивність. Завдяки автоматизації, аналізу великих обсягів даних та новим формам комунікації управлінські команди можуть швидше реагувати на зміни ринку та потреби споживачів. Такі технологічні інновації відкривають нові горизонти для стратегічного планування, управління ризиками та фінансового контролю, що, в свою чергу, підвищує конкурентоспроможність компаній [2].

Прозорість та відповідальність є двома основними принципами сучасного корпоративного управління, які мають особливе значення в умовах цифровізації. Відкритість інформації та доступ до фінансових даних дозволяють акціонерам, інвесторам та суспільству контролювати діяльність компаній, що

стимулює управлінські команди дотримуватись етичних норм і стандартів. Таким чином, корпоративна соціальна відповідальність стає невід'ємною частиною управлінської стратегії, формуючи позитивний імідж компанії на ринку [1].

Розглянемо перший принцип сучасного корпоративного управління –прозорість: завдяки технологіям компанії можуть надавати акціонерам, інвесторам та громадськості доступ до фінансових звітів, даних про корпоративну діяльність, стратегії розвитку та іншої важливої інформації в реальному часі, адже це допомагає підвищити довіру до компанії; соціальні медіа та спеціалізовані платформи забезпечують зворотний зв'язок між компанією та її зацікавленими сторонами, що дозволяє отримувати відгуки, пропозиції та критику, що може бути використано для вдосконалення бізнес-процесів; у багатьох країнах зростає вимога до компаній щодо дотримання стандартів прозорості, сюди можна віднести звітування про фінансові результати, ESG (екологічні, соціальні та управлінські) показники, а також управлінські практики.

Другим принципом сучасного корпоративного управління є відповідальність: корпоративне управління вимагає від управлінської команди врахування інтересів всіх зацікавлених сторін — акціонерів, працівників, клієнтів, постачальників та суспільства в цілому, задля підвищення відповідальності компанії за свої дії; корпоративна соціальна відповідальність (CSR), говорить про те, що сучасні компанії все більше усвідомлюють свою соціальну відповідальність, що може проявлятися в ініціативах зі сталого розвитку, підтримки місцевих спільнот, захисту прав людини та забезпечення етичних стандартів у бізнесі; в умовах цифрового середовища важливо розробити стратегії управління ризиками, що пов'язані з інформаційною безпекою, правовими зобов'язаннями та іміджем компанії. Прозорість в управлінні ризиками може допомогти зменшити негативні наслідки.

Компанії, які активно демонструють прозорість і відповідальність, зазвичай отримують кращу репутацію на ринку, що може призводити до збільшення довіри з боку інвесторів та споживачів. Інвестори все частіше обирають компанії, які мають прозорі практики управління і

відповідальність перед суспільством, оскільки це знижує ризики та підвищує потенційний прибуток. Прозорість та відповідальність можуть стати важливими конкурентними перевагами, оскільки сучасні споживачі все більше цінують етичні стандарти і соціальну відповідальність компаній.

Крім вищезазначеного, цифровізація вимагає нових підходів до управління ризиками, оскільки компанії стикаються з новими загрозами, пов'язаними з кібербезпекою та захистом даних. Стратегії, які враховують ці ризики, є необхідними для збереження стабільності та довіри з боку зацікавлених сторін. У цьому контексті корпоративне управління має забезпечити баланс між інноваціями та безпекою, що є особливо важливим для підтримки довгострокового успіху компаній.

Таким чином, корпоративне управління в цифровому світі є складним і багатограним явищем, що потребує постійного вдосконалення. Основними аспектами, що впливають на формування ефективних управлінських практик в умовах цифровізації, зокрема є вплив технологій на прийняття рішень, роль прозорості та відповідальності, а також нові виклики, що постають перед компаніями.

Список використаних джерел

1. Зянько В. В., Тесьолкіна А.О. Роль внутрішнього контролю в процесі управління підприємством. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2016. № 1. С. 39-43.
2. Кузьміна О., Яремко С. Управління корпоративними бізнес-процесами в умовах цифрової економіки. *Підприємництво та інновації*. 2022. №23. С. 144-148. DOI: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/23.24>

РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Ярмолюк А.В., аспірант кафедри адміністративного менеджменту та зовнішньоекономічної діяльності,
ЗВО Національний університет біоресурсів і природокористування України

Науковий керівник: Остапчук А.Д.,
кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри адміністративного менеджменту та зовнішньоекономічної діяльності, ЗВО Національний університет біоресурсів і природокористування України

Конкурентоспроможність будь-якого підприємства проявляється у здатності успішно функціонувати і розвиватися на конкретному ринку. Тому процес управління та збереження його конкурентності на високому рівні є необхідністю. Не менш важливим є і постійний моніторинг та облік різних зовнішніх та внутрішніх факторів.

В управлінні ризиками існують різні методи управління зовнішніми та внутрішніми джерелами ризику. Важлива умова для функціонування підприємства в умовах жорсткої конкуренції є здатність його керівництва формулювати дієву систему управління ризиками. Основним завданням для управління ризиками є розробка дій, що потрібно виконувати під час кризи і це дало б змогу подолати всі труднощі з мінімальними втратами. Об'єктами для ризик-менеджменту у фінансових відносинах є ризикові вкладення капіталу тощо. Основними функціями суб'єктів ризик-менеджменту є:

- планування;
- організація;
- мотивація;
- контроль.

Планування – це прогноз імовірних втрат при здійсненні фінансово-господарських операцій.

Функція організації полягає у створенні підрозділів, чи груп, для управління фінансовими ризиками.

Мотивація – це стимулювання зацікавленості у моніторингу ризикованості окремих операцій.

Контроль – перевірка стану зменшення ризиків та оцінка ефективності заходів з мінімізації ризиків [1].

Ризик-менеджмент — це процес ідентифікації, оцінки, аналізу та управління ризиками з метою зменшення їх впливу на діяльність організації чи досягнення конкретних цілей. Його завданням є розробка стратегій і дій для мінімізації негативного впливу ризиків або використання потенційних можливостей, які можуть виникнути внаслідок ризиків [2].

Основною метою ризик-менеджменту є пошук рішення задля мінімізації ризику.

Основними елементами ризик-менеджменту є:

- ідентифікація ризиків – виявлення потенційних ризиків, які можуть вплинути на підприємство.
- оцінка ризиків – визначення ймовірності виникнення ризику та оцінка можливих наслідків.
- аналіз ризиків – встановлення причин ризиків і визначення способів їх впливу.
- розробка стратегій управління ризиками – вибір способів уникнення, пом'якшення, передання або прийняття ризиків.
- моніторинг і контроль ризиків – постійне відстеження стану ризиків і ефективності заходів управління.

Розглянемо детальніше, які бувають види ризиків у ризик-менеджменті:

- фінансові (наприклад, зниження доходів, валютні ризики).
- операційні (несправності обладнання, збої в процесах).
- правові (порушення нормативно-правових актів).
- стратегічні (невдалі інвестиції, зміна ринкових умов).
- репутаційні (зниження довіри клієнтів чи партнерів).

Основними підходами до управління ризиками є:

1. Уникнення ризику. Повна відмова від дій, які можуть призвести до ризику.

2. Зменшення ризику. Впровадження заходів для зниження ймовірності чи впливу ризику.

3. Передача ризику. Наприклад, страхування або передання ризику іншій стороні (аутсорсинг).

4. Прийняття ризику. Усвідомлене прийняття ризику, якщо його вплив мінімальний чи вартість запобіжних заходів перевищує можливі втрати.

Отже, ризик-менеджмент є невід’ємною складовою сучасного управління підприємством, особливо в умовах динамічного та нестабільного середовища. Його основна мета — мінімізувати негативні наслідки ризиків та максимально ефективно використовувати можливості, які вони можуть створити. Таким чином, ефективний ризик-менеджмент є запорукою стабільного функціонування підприємства, збереження його репутації та стійкого розвитку в умовах жорсткої конкуренції.

Список використаних джерел

1. Михайленко О.В., Ніколаєнко С. М., Насіканова О. О. Управління ризиками діяльності підприємства. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2017. Вип. 6. С. 144–147.

2. Скопенко Н. С., Андреюк Н. В. Організація системи ризик-менеджменту на підприємстві. *Теоретичні та прикладні питання економіки*. 2015. Вип. 2 (31). С. 29–42.

ТЕМАТИЧНИЙ НАПРЯМ
«Економічний розвиток та екологічна стабільність у
контексті цілей сталого розвитку»

УДК: 006:65

СЕРТИФІКАЦІЯ ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ ТА ПОСЛУГ

Білоцький В.Л., аспірант, ЗВО «Університет «Україна»

В сучасних умовах економіки для підприємств важливим є запровадження дієвого комплексний підходу до забезпечення якості товарів та послуг. Найбільш важливими і ефективними способами підвищення якості товарів і послуг обґрунтовано вважають проведення їхньої сертифікації, яку слід розглядати як один з головних інструментів забезпечення відповідного рівня якості. [3]

Сертифікація є процедура, під час якої уповноважений Державним комітетом України зі стандартизації, метрології та сертифікації орган документально засвідчує, що продукція, послуга, процес або система відповідають установленим вимогам.

До основних цілей сертифікації відносять наступні: захист людини та навколишнього середовища від потенційно безпечної продукції; підтримку споживачів у компетентному виборі товарів і послуг; створення умов для діяльності господарюючих суб'єктів на єдиному національному або міжнародному ринках.

Об'єктами сертифікації є: продукція (споживчого та виробничо-технічного призначення); роботи та послуги; системи якості. Кожний пропонуванний на ринку вид товару чи послуг має бути сертифікованим, тобто мати документ, що засвідчує високий рівень його якості, відповідність вимогам міжнародних стандартів ISO серії 9000.

Сертифікація відповідності являє собою дію третьої сторони, яка доводить, що забезпечується необхідна впевненість у тому, що належним чином ідентифікована продукція, процес або послуга відповідає конкретному стандарту чи іншому нормативному документу.

Сертифікація здійснюється спеціалізованими центрами, які є незалежними, і розрізняється за сферами застосування: сертифікація якості продукції, пожежна сертифікація, гігієнічна, сертифікація персоналу, системи менеджменту якості тощо.

Основою нормативної бази сертифікації продукції та послуг є чинні Закони України, міжнародні, регіональні і національні стандарти, затверджені санітарно-гігієнічні норми і правила.

Сертифікація є найважливішим механізмом управління якістю, забезпечує відповідність продукції вимогам екологічної чистоти, гарантує безпеку виробництва продукції для людини і навколишнього середовища, сприяє підвищенню конкурентоздатності продукції.

Докорінне підвищення якості продукції у сучасних умовах є одним із завдань ключового економічного та політичного напрямів. Саме на його вирішення спрямована сертифікація продукції та послуг, яку розглядають як важливий засіб забезпечення торгових позицій у конкурентній боротьбі між окремими виробниками продукції. У сертифікації, як чиннику забезпечення якості, зацікавлені і виробники і споживачі, і суспільні та приватні виробничі науково-технічні організації, і уряди більшості країн, і міжурядові організації.

Визначаючи роль сертифікації у забезпечення якості продукції та послуг необхідно розглянути окремі аспекти якості.

Якість продукції та послуг є сукупністю характеристик продукції (процесу, послуги) щодо її здатності задовольняти встановлені та передбачені потреби. Під час укладання контракту потреби чітко встановлюють, тоді як за інших умов передбачені потреби повинні бути виявлені та визначені. На якість продукції та послуг впливають такі взаємопов'язані види діяльності, як проектування, виробництво та процес обслуговування чи ремонту.

Якість є гарантом успішного функціонування підприємства на ринку, і саме через її основні характеристики оцінюється рівень конкурентоспроможності продукції та послуг, оскільки саме вона виступає тим важливим інструментом, що забезпечує оптимальні витрати ресурсів, зниження витрат в процесі виробництва, підвищення продуктивності діяльності

підприємств, дотримання вимог споживачів до продукції та послуг тощо.

Якість продукції та послуг визначається як поняття, що характеризує параметричні, експлуатаційні, споживчі, технологічні, дизайнерські властивості виробів, рівень їхньої стандартизації та уніфікації, надійність та довговічність.

Якість визнана найбільш ефективним засобом задоволення потреб споживачів, що вимагає принципово нових вимог до якості продукції, яка виготовляється [1].

Виникнення потреби в оцінці якості продукції та послуг історично зумовлено розподілом праці та появою масового виробництва. Тут можна виділити 3 етапи: перший - етап безпосереднього поєднання людини із засобами виробництва, коли якість продукції залежала від майстерності робітника, його фізичної досконалості, органів його чуття. Виготовлення і споживання продукції не було поділено ні у просторі, ні в часі, тому потреба в оцінці була відсутня. На другому етапі - етапі машинного виробництва, з посиленням розподілу праці, розвитком товарних відносин, коли продукція виробляється для невідомого споживача і масово, виникає потреба в отриманні об'єктивної оцінки якості продукції; ця оцінка повинна нести інформацію про потреби у тій чи іншій продукції.

Оцінка якості тут вже важлива, але особлива необхідність в ній постає на третьому етапі автоматизованого виробництва, через те, що продукція все більше ускладнюється, одночасно пропонується до декількох десятків різновидів товарів одного й того ж призначення, різко скорочується період між змінами моделей, зростає серйозність наслідків, до яких може призвести неточна чи помилкова оцінка.

До недавнього часу існувало багато видів оцінок для визначення якості продукції:

- відповідність якості продукції чинній нормативній документації (стандартам, технічним умовам, договорам);

- оцінка на виробничій стадії при прийнятті рішення про постановку продукції на виробництво або значно раніше, коли приймається рішення про розробку продукції та її параметри заносяться в карту технічного рівня і якості (продукцію на цій

стадії порівнюють з аналогом, який вже до цього задовольняв конкретну потребу);

- атестація продукції за категоріями якості;
- розбивка продукції за сортами;
- сертифікація продукції за результатами випробувань дослідних зразків;
- оцінка економічності продукції з точки зору витрат ресурсів за собівартістю, цінами, сумарними витратами (виготовлення і експлуатації);
- оцінки якості продукції торговими органами для експорту і внутрішніх потреб;
- оцінка держприйманням.

Наявність великої кількості видів оцінок свідчить про два моменти:

- по-перше, проблема оцінки вважалася складним завданням,
- по-друге, визнавалось, що в цей час були відсутні достатньо об'єктивні методи по кількісній оцінці якості, які приймалися би усіма споживачами.

У наявній економічній ситуації, якість є передумовою та базовою складовою підвищення рівня життя населення, чинник позитивного результату його відтворення та необхідна умова довгострокового зростання макроекономічних показників, що змінюється та визначається під впливом складних чинників багаторівневої природи. [2]

Забезпечення високої якості продукції та послуг перетворилось у напрямок соціально-економічного розвитку більшості країн світу.

Актуальним для України є прагнення до європейської і світової економіки, яка вимагає засвоєння нових положень ринкової економіки на основі найсучасніших технологій, що забезпечує підвищення якості продукції чи послуг з орієнтацією на інтереси споживачів.

Список літератури:

1. Биба В.В., Теницька Н.Б. Якість продукції як чинник конкурентоспроможності підприємства. Економіка та суспільство. Вип. 4, 2022. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/12_ukr/27.pdf

2. Посто́ва В.В. Якість продукції та послуг як об'єкт управління на підприємствах ресторанного господарства. Економіка та суспільство. Вип. 4, 2022. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1580>

3. Вербівська, Л. (2023). ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ЗНАЧЕННЯ СЕРТИФІКАЦІЇ, СТАНДАРТИЗАЦІЇ ТА УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПРОДУКЦІЇ В СУЧАСНИХ БІЗНЕС-ПРОЦЕСАХ. *Економіка та суспільство*, (54). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-78>

РОЛЬ МАРКЕТИНГУ В РЕАЛІЗАЦІЇ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Герлян Я.С., аспірант, ЗВО «Університет «Україна»

Сталий розвиток набуває все більшого значення для сучасного бізнесу, оскільки впливає на всі сфери діяльності підприємств. Концепція сталого розвитку охоплює екологічний, соціальний та економічний аспекти, оскільки маркетинг є однією з важливих складових економічної сфери, у світовій практиці за останні десятиліття все більше усвідомлюють необхідність інтеграції принципів сталого розвитку у маркетингову діяльність. Основним питанням стає інтеграція принципів сталого розвитку в маркетингову діяльність підприємства, що потребує не тільки трансформації виробничих процесів, а й переорієнтації всього маркетингового комплексу на засади сталості.

Розуміння та оцінка сталого розвитку вимагають комплексного підходу та ретельного аналізу на різних рівнях, включаючи глобальний, національний, регіональний та локальний рівні. Функціональний підхід та індекси оцінки рівня сталого розвитку слугують для обґрунтування ефективних локальних механізмів, які сприяють соціально-економічним процесам, зокрема у сфері маркетингу. Розробка та адаптація механізмів для кожної галузі дозволяє більш точно інтегрувати принципи сталого розвитку в маркетингову діяльність підприємства, завдяки цьому підходу підприємства можуть більш ефективно спрямовувати свої ресурси та зусилля на досягнення не лише економічного зростання, але й позитивного соціального та екологічного впливу. Таким чином, комплексний підхід до оцінки сталого розвитку та впровадження орієнтованого на сталість маркетингу створюють основу для довгострокового зростання й адаптації до сучасних екологічних і соціальних вимог.

Сталий маркетинг – це процес створення, комунікації та надання цінності клієнтам таким чином, щоб як природний, так і людський капітал зберігався або збільшувався. Маркетинг має здійснюватися екологічно безпечним способом, щоб усі маркетингові процеси були безпечними для навколишнього

середовища та суспільства, а також сприяли створенню суспільства, у якому прагнення до сталого розвитку є нормою [4].

Підприємства в умовах сталого маркетингу зосереджуються не лише на досягненні високих економічних показників, але й на ваговому внеску в соціальний добробут та екологічну стійкість, вибудовуючи лояльність до бренду та забезпечуючи довгостроковий успіх.

Відслідковується тенденція, що межі між економічною, соціальною та екологічною сферами у сталому розвитку стають менш чіткими. Для досягнення цілей сталого розвитку у кожному напрямі необхідні нестандартні підходи, інновації, фінансові ресурси та сучасні технології.

Цілі сталого розвитку ухвалені до 2030 року і включають 17 Глобальних цілей та згруповані щодо сталого економічного зростання та зайнятості, справедливого соціального розвитку, ефективного, підзвітнього та всеохоплюючого управління і справедливості для всіх, екологічної рівноваги та розбудови стійкості [5].

На нашу думку, існують два основних концептуальних підходи, які впливають на методологічні підходи до оцінки сталого розвитку маркетингу.

Перший підхід, який можна умовно назвати «балансовим», визначає сталий розвиток маркетингової діяльності підприємства як досягнення певної рівноваги між економікою, екологією та соціумом. Для кількісної оцінки цього підходу потрібні математичні моделі для визначення балансу між різними показниками.

Другий підхід, який можна умовно назвати «індикативним», розглядає сталий розвиток маркетингової діяльності як сукупність конкретних цілей, показників та індикаторів результативності діяльності. Для кількісної оцінки цього підходу може достатньо моделі інтегрального показника.

Підходи використовують певні показники діяльності підприємства, але, на відміну від балансового підходу, аналіз показників у індикативному підході є проміжним етапом в оцінці сталого розвитку маркетингової діяльності підприємства. В кінцевому результаті визначається рівень та структура сталого

маркетингу замість пошуку балансу між економічними, соціальними та екологічними аспектами.

Сталий маркетинг відкриває для підприємств нові перспективи, дозволяючи виходити на спеціалізовані ринки, наприклад, органічних продуктів чи товарів справедливої торгівлі, які часто мають вищу прибутковість і нижчий рівень конкуренції (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 - Інтеграція цілей сталого розвитку в маркетингову діяльність підприємства

Ціль сталого розвитку	Характеристика маркетингу
подолання бідності	орієнтований на соціальні програми, спрямовані на підтримку малозабезпечених споживачів. Підприємства, як приклад, можуть просувати доступні продукти та інформувати про благодійні ініціативи
подолання голоду	орієнтований на підтримку продовольчої безпеки та просування доступних продуктів харчування. Підприємства, як приклад, можуть підвищувати обізнаність щодо важливості здорового харчування впроваджуючи ініціативи з наданням продуктів для незахищених груп населення
міцне здоров'я і благополуччя	орієнтований на здоровий спосіб життя через інформування про безпечну продукцію та підтримку здоров'я. Підприємства, як приклад, можуть просувати товари для здоров'я та спорту, а також підтримувати заходи з підтримки здоров'я
якісна освіта	орієнтований на здобуття якісної освіти через оволодіння затребуваними навичками. Підприємства, як приклад, можуть просувати освітні продукти і послуги, враховуючи особливо інтереси дітей, потреби інвалідів та гендерні аспекти
гендерна рівність	орієнтований на ліквідацію дискримінації щодо дівчаток та жінок, ліквідовуючи всі форми насильства. Підприємства, як приклад, можуть просувати гендерну рівність, включаючи зображення жінок і

	чоловіків у рівних ролях, удосконалювати розумні стратегії
чиста вода та належні санітарні умови	орієнтований на доступі до безпечної і недорогої питної води, охороні і відновленні пов'язаних з водою екосистем через підтримку ініціатив, спрямованих на збереження водних ресурсів та доступу до чистої води. Підприємства, як приклад, можуть виробляти та просувати екологічно чисті товари, які мінімізують використання води
доступна та чиста енергія	орієнтований на недороге, надійне і сучасне енергопостачання через просування товарів, які споживають менше енергії або працюють на альтернативних джерелах. Підприємства, як приклад, можуть підтримувати та впроваджувати програми сонячної, вітрової та іншої відновлюваної енергетики
гідна праця та економічне зростання	орієнтований на підтримку економічного зростання на одну особу населення відповідно до національних умов через відкритий маркетинг підприємств, що забезпечують гідні умови праці та соціальні стандарти. Підприємства, як приклад, можуть висвітлювати політику щодо гідних, чесних умов праці
промисловість, інновації та інфраструктура	орієнтований на розвиток якісної, надійної, стійкої та сталої інфраструктури через маркетинг товарів і послуг, що сприяють розвитку інноваційних рішень. Підприємства, як приклад, можуть активно підтримувати наукові дослідження, програми розвитку інновацій та партнерство
скорочення нерівності	орієнтований на активній участі людей у соціальному, економічному і політичному житті через підтримку соціальних ініціатив. Підприємства, як приклад, можуть використовувати інклюзивний маркетинг для просування рівності та толерантності
сталий розвиток міст і громад	орієнтований на економічні, соціальні та екологічні зв'язки між міськими,

		приміськими і сільськими районами через створення інтегрованих рішень для збереження ресурсів, підвищення якості життя та економічної активності у всіх регіонах. Підприємства, як приклад, можуть підтримувати ініціативи з озеленення та облаштування рекреаційних зон, розвитку туристичного потенціалу, збереження культурної спадщини, підтримки місцевих виробників та популяризації «зелених» технологій
відповідальне споживання та виробництво		орієнтований на ефективне використання природних ресурсів через просування продуктів, створених з урахуванням мінімального впливу на довкілля, а також на інформування споживачів про важливість екологічної відповідальності. Підприємства, як приклад, можуть акцентувати увагу на екологічних перевагах товарів, підвищувати обізнаність про принципи «зеленого споживання», використовувати екологічне пакування
пом'якшення наслідків зміни клімату		орієнтований на зміну клімату в політиці, стратегії та плануванні через створення механізмів пов'язаних зі зміною клімату. Підприємства, як приклад, можуть просувати екологічно безпечні товари, інформувати про екологічні ініціативи, підтримувати програми із скорочення вуглецевого сліду
збереження морських ресурсів		орієнтований на скорочення забруднення морського середовища через підвищення стійкості екосистем. Підприємства, як приклад, можуть запроваджувати ініціативи щодо збереження морського середовища, а також зменшення використання пластику
захист та відновлення екосистем суші		орієнтований на збереження, відновлення та раціональне використання наземних і внутрішніх прісноводних екосистем через раціональне використання. Підприємства, як приклад, можуть підтримувати ініціативи із захисту лісів, біорізноманіття та

	збереження земельних ресурсів, просуваючи продукцію, що не шкодить природі
мир, справедливість та сильні інститути	орієнтований на скорочення всіх форм насильства та зменшення показників смертності через недискримінаційні закони та політику в інтересах сталого розвитку. Підприємства, як приклад, можуть використовувати прозорий та етичний підхід в повідомленнях, підтримувати ініціативи за права людини та соціальної справедливості
партнерство заради сталого розвитку	орієнтований на зміцнення засобів здійснення й активізації роботи в рамках Глобального партнерства в інтересах сталого розвитку через залучення партнерів із різних секторів для досягнення спільних цілей, обміну ресурсами та знаннями, а також впровадження інноваційних рішень. Підприємства, як приклад, можуть відображати комунікаційні кампанії, які висвітлюють партнерства з неурядовими організаціями, державними органами та міжнародними інституціями для досягнення сталого розвитку

Джерело: розроблено автором на основі [1], [2], [3], [5].

Інтеграція цілей сталого розвитку в маркетинг вимагає комплексного підходу охоплюючи всі аспекти маркетингової діяльності, що дозволяє підприємству не лише отримувати економічні вигоди, а й брати участь у глобальних зусиллях із захисту довкілля. Завдяки такому підходу маркетинг стає потужним інструментом, здатним сприяти соціальним змінам і підвищувати екологічну свідомість серед споживачів.

Маркетинг відіграє ключову роль у реалізації цілей сталого розвитку, виступаючи як інструмент для формування екологічної, соціальної та економічної відповідальності підприємств. Інтегруючи принципи сталості в усі аспекти маркетингової діяльності, підприємства можуть не лише покращити свою конкурентоспроможність та імідж, але й

зробити вагомий внесок у глобальні зусилля з охорони довкілля, підтримки справедливої торгівлі та соціальної рівності. Використання інструментів сталого маркетингу допомагає підвищувати обізнаність споживачів, заохочує свідоме споживання та сприяє розбудові довготривалих партнерств. Таким чином, маркетинг стає стратегічною платформою для сталого розвитку, створюючи додану цінність для бізнесу та суспільства.

Список літератури:

1. Довгань Ю. В., Середницька Л. П. МАРКЕТИНГ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ДОСВІД ЄС. Економіка та суспільство, (49). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-49>
2. Кузьмак О. І. Сталий маркетинг як ключова конкурентна стратегія бізнесу. Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць. Одеса: Одеський національний економічний університет. 2023. 3-4 (86-87). С. 161-175.
3. Лищенко М., Петренко О. Вплив сталого розвитку на маркетингову діяльність аграрних підприємств. Економіка та суспільство. 2024. (65). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-124>
4. Marketing, S. (2014). Schouten (International Edition). Sustainable Marketing. D. M. J. Pearson New
5. Програма розвитку ООН в Україні. Режим доступу: <https://www.undp.org/uk/ukraine/tsili-staloho-rozvytku> (дата звернення: 07.11.2024).

СТАЛИЙ РОЗВИТОК ЯК СКЛАДОВА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ДЕРЕВООБРОБНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Зобов А.Ю., аспірант, ЗВО «Університет «Україна»

Науковий керівник: **Шафранова К.В.**, к.е.н., доцент,
ЗВО «Університет «Україна»

Сталий розвиток є основою сучасних стратегій інноваційного зростання підприємств, особливо у деревообробній галузі, яка безпосередньо впливає на стан природного середовища. Інтеграція принципів сталого розвитку в інноваційні стратегії деревообробних підприємств України дозволяє досягати економічної ефективності, екологічної збалансованості та соціальної відповідальності підприємств деревообробної галузі України.

Основні можливості інтеграції принципів сталого розвитку в інноваційні стратегії включають:

- Розробку та впровадження екологічно чистих технологій, які сприяють зменшенню впливу на довкілля.
- Оптимізацію використання ресурсів через рециклінг, енергоефективність та зменшення відходів.
- Розширення співпраці із зацікавленими сторонами, включаючи інвесторів, громади та органи влади, для створення стійких бізнес-моделей.
- Підвищення стандартів якості та безпеки продукції, орієнтованих на глобальні ринки.

Аналіз вітчизняного досвіду свідчить, що деревообробні підприємства, які інтегрують принципи сталого розвитку, мають перевагу у залученні інвестицій, розширенні ринків збуту та створенні позитивного іміджу. Проте існують виклики, такі як обмежене фінансування, відсутність стимулів з боку держави та низький рівень обізнаності про екологічні стандарти і звісно ж повномасштабна війна Росії проти України, яка розпочалась 2022 році і яка значно обмежує ресурси деревообробних підприємств в Україні в тому числі пов'язаних з фінансуванням і мобілізацією фахівців, які мали б можливість впроваджувати принципи сталого розвитку на деревообробних підприємствах в Україні.

Розробка національної стратегії сталого розвитку для деревообробної галузі з урахуванням інноваційних підходів сприятиме підвищенню конкурентоспроможності українських підприємств на глобальному ринку.

Список літератури:

1. Антонюк, Л. Л., & Сидоренко, В. В. (2020). Інноваційна діяльність у контексті сталого розвитку: виклики та перспективи. Вісник економіки промисловості, (64), 49-57.
2. Андрушків, Б., & Гончарук, В. (2021). Інновації в деревообробній галузі: екологічний та соціальний вимір. Економіка природокористування, (11), 34-40.

РОЗДРІБНА ТОРГІВЛЯ ЯК ВАЖЛИВА ЛАНКА ЕКОНОМІКИ

Лобода Ю.С., аспірант, ЗВО «Університет «Україна»

Торгівля є важливою складовою економіки, оскільки відіграє значну роль в економіці України, забезпечуючи сплату податків і зборів, наповнюючи державний бюджет та позабюджетні фонди, а також задовольняючи потреби населення в робочих місцях, товарах і послугах.

Особливе значення має роздрібна торгівля, яка має всі можливості швидкого реагування на зміни потреб споживачів та максимальне наближення до їхніх місць роботи і проживання. [2]

Роздрібною вважається торгівля, в якій покупцем є кінцевий споживач, а не комерційне підприємство чи організація. На відміну від оптового продажу приводом для закупівлі в роздрібній торгівлі є задоволення особистих потреб покупця або членів його сім'ї за рахунок споживання купленого товару. Розбіжність у меті купівлі товару є суттєвою для маркетологів, оскільки купівельні мотиви є панівним чинником під час сегментації ринку і визначення цільової групи споживачів.

Метою роздрібної торгівлі є підтримка балансу між попитом і пропозицією; придбання товарів у оптовиків та їх реалізація в торговельних підприємствах; характеристика якосних показників та особливостей продукції; вдосконалення організації продажу товарів, підвищення якості обслуговування покупців. [1]

У разі започаткування і подальшого розвитку роздрібного підприємства перед його керівництвом постає проблема вибору моделі стратегічного розвитку. Існують дві моделі стратегічного розвитку роздрібного підприємства – традиційна і сучасна.

Традиційна модель характерна для підприємств, які мають високий рівень прибутку, невисокі показники оборотності і великий обсяг послуг, які надаються споживачам.

Сучасна модель характерна для підприємств, що мають невисокий рівень прибутку, високу оборотність і невеликий обсяг надаваних споживачам послуг. Останнім часом дедалі

більше поширюється друга модель підприємства роздрібною торгівлі, в якій досягається висока рентабельність капіталу через постійне вдосконалення управління активами і використання сучасних інформаційних технологій.

У виборі моделі стратегічного розвитку роздрібного підприємства – з низьким рівнем прибутку і високим коефіцієнтом оборотності товарних запасів, чи з високим рівнем прибутку і низьким коефіцієнтом оборотності товарних запасів – важливо визначити, які саме засоби сприяють досягненню фінансової цілі підприємства. Для досягнення високих фінансових показників керівництво підприємства може управляти прибутком, оборотністю активів, фінансовими засобами. Якщо існує ринковий тиск, спрямований на зниження рівня прибутку, керівництво підприємства головну увагу зосереджує на прискоренні оборотності активів.

Основними напрямками сучасного розвитку роздрібних торговельних підприємств є нововведення в управління процесом обслуговування споживачів, поява потужних роздрібних мереж, дедалі більше поширення принципу самообслуговування, використання засобів зв'язку і комунікаційних технологій, зростання впливу роздрібних мереж на ринок.

Роздрібні торговці виконують низку функцій, які збільшують цінність надаваних ними товарів і послуг. Зазвичай це такі функції. [3]

Забезпечення певного асортименту товарів і послуг – середній супермаркет пропонує приблизно 15 тис. найменувань товарів більш як від 500 виробників. Пропонуючи такий широкий асортимент, торговець надає своїм покупцям можливість придбати товари найрізноманітніших марок, фасонів, розмірів, кольорів і цін в одному й тому самому місці. Водночас існує певна спеціалізація роздрібних торговців на конкретному асортименті.

Дроблення партій товару, що надходять у роздрібну торговельну мережу – для зниження витрат на перевезення виробники зазвичай відправляють роздрібним торговцям великі партії товарів у відповідній упаковці і тарі. А роздрібні торговці пропонують продукти в невеликих кількостях, що відповідають запитам окремих споживачів і домогосподарств. Це, власне, і є

функцією дроблення партій товарів, які надходять у роздрібну торгівлю.

Зберігання запасів – це необхідно для того, щоб споживачі могли придбати в магазині будь-який товар зі звичайно пропонованого.

Забезпечення сервісу – роздрібні торговці надають споживачам послуги, які полегшують процес купівлі і використання товарів. Роздрібні торговці демонструють ті товари, які в них є, таким чином, що споживачі мають можливість їх розглянути, потримати в руках, іноді і спробувати ще до того моменту, як вони здійснять купівлю. У роздрібній торгівлі є спеціальні працівники, готові в будь-який момент відповісти на запитання покупців і надати додаткову інформацію.

Збільшення цінності товарів і послуг – пропонуючи певний товарний асортимент, розбиваючи великі партії на дрібніші, зберігаючи запаси і надаючи послуги, роздрібні торговці збільшують цінність товарів і послуг для споживачів.

В системі маркетингу роздрібна торгівля виконує наступні функції: забезпечує реалізацію маркетингової стратегії; бере участь у процесі сортування, акумулює асортимент товарів від великої кількості виробників та пропонує їх для продажу з орієнтацією на запити покупців; надає інформацію покупцям за допомогою реклами, інших засобів комунікації, а також через персонал; надає допомогу в маркетингових дослідженнях іншим учасникам каналів збуту, зберігає товари, встановлює на них ціну, розміщує в торговельних приміщеннях та здійснює інші операції з товарами; здійснює кредитну політику; надає різні послуги.

Щодо виконуваних функцій у роздрібній торгівлі нині існує дві протилежні тенденції. Перша – зростання роздрібних мереж спеціалізованих магазинів з вузьким товарним асортиментом, жорстким керівництвом і орієнтацією на певний вид товару. Ці мережі належать до категорії потужних роздрібних торговців, яких ще називають підприємствами "тісного контакту", оскільки вони задовольняють індивідуальні вимоги з обслуговування, що пред'являються кожним покупцем.

Друга тенденція – зростання числа великих магазинів з погляду зайнятої ними площі, які використовують складські

технології і принцип самообслуговування, пропонуючи велику кількість товарів.

Роздрібна торгівля є сферою підприємницької діяльності, що пов'язана з продажем товарів та послуг кінцевим споживачем для особистого використання. Це остання ланка каналів збуту. Позаяк покупка в роздріб, зазвичай, невелика, тому торговці прагнуть збільшити кількість контактів із споживачами, розширюючи для того товарний асортимент і стимулюючи зростання частоти відвідувань магазинів. Кінцеві споживачі, на відміну від організацій-споживачів, роблять багато незапланованих покупок. Тому роздрібні торговці мають розміщувати товари, що їх купують імпульсивно, там, де проходить багато людей; вигідно розміщувати споріднені товари в магазинах; провадити відповідне навчання торговельного персоналу; активно використовувати різні заходи стимулювання збуту.

Форми організації роздрібної торгівлі можуть бути різні. При формуванні багаторівневого каналу збуту треба визначитись, яких саме роздрібних посередників варто використовувати.

Раціональну форму організації роздрібної торгівлі і конкретних торговельних посередників вибирають, виходячи з цілей і фінансових ресурсів фірми з урахуванням розглянутих характеристик роздрібних підприємств.

Науковці вважають, що з метою розвитку роздрібної торгівлі для роздрібних операторів актуальним є забезпечення наявності якомога більшого асортименту якісних товарів для зацікавлення споживачів, інтенсивне збільшення обсягу товарообігу, насиченість ринку, підвищення привабливості магазинів. [1]

Список літератури:

1. Євтушенко В. А., Рахман М. С., Дяченко Ю. І. Сучасний стан і нові реалії роздрібної торгівлі України. БІЗНЕСІНФОРМ. 2021. № 9. С.116-123. URL : https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2021-9_0-pages-116_123.pdf

2. КУПАЛОВА, Г., ГОНЧАРЕНКО, Н., & ШМАЛІЙ, Н. (2024). СВІТОВІ ТРЕНДИ РОЗВИТКУ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ. *Development Service Industry Management*, (1), 74–81. [https://doi.org/10.31891/dsim-2024-5\(10\)](https://doi.org/10.31891/dsim-2024-5(10))

3. Разумов Д. Роздрібна торгівля: що це таке, правила, функції, як вести облік в магазині, цілі і завдання. URL : https://aboutmarketing.info/biznes/rozdribna-torhivlya/#google_vignette

УДК 338.2:504.03:316.42

ІНКЛЮЗИВНА ЕКОНОМІКА ЯК ОСНОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ: МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ

Німенко Д.В., здобувач освіти 3-го освітньо-наукового
рівня спеціальності 051 «Економіка», ЗВО «Університет
«Україна»

Науковий керівник: **Пшенична М.В.**, к.е.н., доцент
кафедри фінансів та обліку, ЗВО «Університет «Україна»

За своєю сутнісною концепцією інклюзивна економіка є економічною моделлю, орієнтованою на створення безбар'єрних умов для повноцінної участі різних соціальних груп у економічному житті. Вона спрямована на інтеграцію та підтримку тих, хто перебуває у вразливому становищі з економічної та соціальної точок зору, забезпечуючи їм доступ до ресурсів, можливостей для розвитку та економічної активності. Метою інклюзивної економіки є побудова більш справедливого суспільства, у якому кожна людина, незалежно від її соціального статусу, статі, віку, расової чи національної приналежності має шанс зробити внесок у спільний добробут та отримати рівні можливості для зростання і самореалізації.

Цей підхід є критично важливим у контексті сталого розвитку, оскільки сприяє зменшенню соціальної нерівності та підвищенню загального рівня добробуту. За інформацією ООН, інклюзивна економіка є стрижневим інструментом у досягненні цілей сталого розвитку, зокрема таких, як подолання бідності, забезпечення доступу до якісної освіти, досягнення гендерної рівності та зменшення нерівності в різних країнах світу [1, с.18].

Інклюзивна економіка передбачає не лише усунення бар'єрів, але й активну підтримку різних соціальних груп для підвищення їхньої конкурентоспроможності. Наприклад, важливим елементом є розвиток інклюзивної освіти, що дозволяє всім громадянам отримати навички, необхідні для успішної участі в ринку праці. Це включає запровадження програм перекваліфікації для безробітних, адаптацію освітніх програм для людей з інвалідністю та осіб літнього віку, а також створення окремих грантових програм для фінансування бізнес-

акселераторів та стартап-проектів серед молоді та малозабезпечених верств населення. В свою чергу, звіт Світового банку підтверджує, що такі програми мають позитивний ефект на рівень зайнятості та сприяють більш рівномірному розподілу доходів [2, с.45].

Інший важливий аспект полягає у забезпеченні фінансової інклюзії. Доступ до фінансових послуг, таких як кредити, страхування, банківські рахунки, є ключовим фактором для забезпечення економічної рівності. Особливо це актуально для малого та середнього бізнесу, який часто не має можливості отримати фінансування через високі вимоги з боку банків. За даними ОЕСР, розширення доступу до фінансів сприяє розвитку економіки та стимулює створення нових робочих місць, особливо у сільській місцевості [3, с.32].

Слід зауважити, що триваюча активна фаза повномасштабної війни в Україні мала істотний трансформаційний вплив на всі аспекти функціонування та розвитку держави, зокрема, змістивши фокус з довгострокових стратегічних цілей на негайні потреби: безпеку, відновлення інфраструктури, підтримку внутрішньо переміщених осіб та соціальну стабільність. Проте, в умовах кризових ситуацій, важливо не втрачати з фокусу уваги глобальні принципи сталого розвитку [4]. Розуміння цього сприяло активному залученню міжнародної підтримки та партнерської допомоги, у тому числі в рамках програм ООН та її агенцій. Так, згідно з даними Програми розвитку ООН (ПРООН), в європейському кейсі запущено новий проєкт, спрямований на підтримку відновлення та сталого розвитку України в контексті війни [5]. Зокрема, в межах даної ініціативи зарубіжними партнерами охоплено широке коло питань: від відновлення інфраструктури до підтримки місцевих громад у процесах децентралізації та адаптації до нових умов, що підтверджує релевантний зв'язок між формами партнерської підтримки і глобальними візіями сталого розвитку.

В умовах війни серед глобальних Цілей сталого розвитку для України пріоритетними стали наступні: ліквідація бідності; здоров'я і благополуччя; індустриалізація, інновації та інфраструктура. Вектори їх імплементації представлено на рис.1.

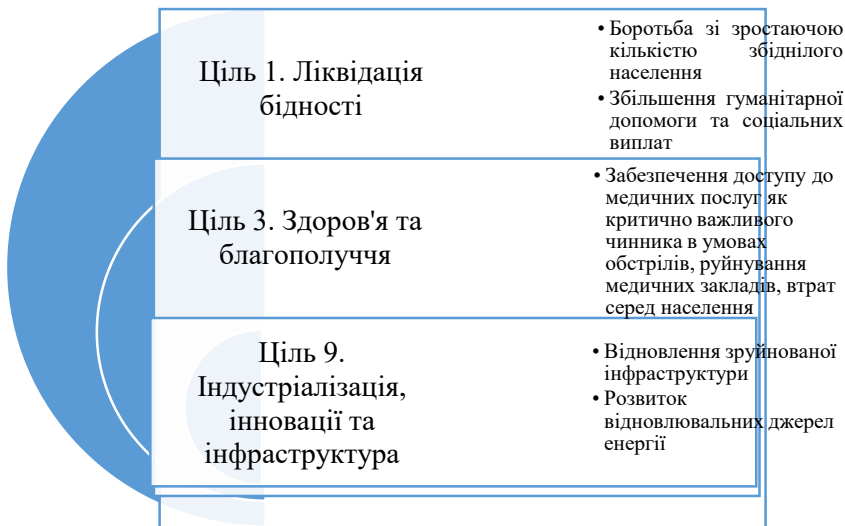

Рис. 1. Актуалізовані Цілі сталого розвитку в українському кейсі в умовах війни

Джерело: складено автором

Проведений статистичний аналіз ключових макроекономічних показників вітчизняного розвитку дозволив оцінити, наскільки Україна зберігає прогрес у досягненні Цілей сталого розвитку в умовах військового стану. Так, за даними Центру економічної стратегії, ключові індикатори соціально-економічного розвитку на початок війни змістилися в бік збільшення, що вимагає впровадження заходів стабілізаційного впливу та обмежує можливості для сталого розвитку, зокрема:

- рівень безробіття (з 9,4% в грудні 2021 року зріс до рекордних 30,7% в травні 2022 року, проте станом на червень 2024 складав вже 13,1%);
- зниження рівня прямих іноземних інвестицій (з 6687 млн. дол. США в 2021 році до 1152 млн. дол. США у 2022 році та 2960 млн. дол. США у 2024 році)

- зростання дефіциту бюджету (з 197937,4 млн. грн. у 2021 році до 914701,7 млн. грн. у 2022 році та 1333110,7 млн. грн. у 2023 році) [6].

Крім того, негативні тенденції в економіці, такі як падіння ВВП та значні втрати в аграрному секторі, ускладнюють досягнення Цілей сталого розвитку, створюючи при цьому загрози національному добробуту та продукуючи ризики для всього світового економічного порядку.

В цьому контексті Прогноз економічного та соціального розвитку України на 2025-2027 роки [7], відповідно до документу Міністерства економіки України, передбачає поступове відновлення національної економіки після кризових явищ, спричинених війною. Основними можливостями для стабілізації фінансової системи з врахуванням принципів сталого розвитку напрямками розвитку є:

- відновлення економічної стабільності через очікуване зростання ВВП на основі посилення внутрішнього попиту та відновлення ключових секторів економіки, зокрема аграрного, промислового та енергетичного;

- підвищення соціальної стабільності через реалізацію соціальних програм, зорієнтованих на підвищення рівня життя усіх груп населення, створення додаткових робочих місць та покращення доступу до соціальних послуг;

- визнання пріоритетності екологічної складової економічних процесів, зокрема, через популяризацію зеленої економіки та впровадження енергозберігаючих технологій заради зниження викидів парникових газів і покращення екологічної ситуації в країні.

Таким чином, стає очевидним, що повоєнне відновлення України неможливе без формування інклюзивної економіки, заснованої на принципах сталого розвитку та свідомого прогресу. Попри наявність значних викликів військової доби для забезпечення поточного прогресу в даному напрямку, міжнародна підтримка, стратегічні плани та візії майбутнього української держави нерозривно пов'язані зі створенням безбар'єрних умов для участі різних соціальних груп у економічному житті. Це дозволить не лише забезпечити поступове зниження рівня бідності, але й сприятиме досягнення

соціальної рівності та економічної стабільності в повоєнній перспективі.

Список літератури:

1. United Nations. *Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. New York: United Nations, 2015. 48 p.

2. World Bank. *World Development Report 2019: The Changing Nature of Work*. Washington, D.C.: World Bank, 2019. 143 p.

3. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). *Inclusive Growth Initiative: Framework and Findings*. Paris: OECD Publishing, 2018. 67 p.

4. Глобальний договір ООН в Україні. Цілі сталого розвитку. URL: <https://globalcompact.org.ua/tsili-stijkogo-rozvytku/> (дата звернення: 11.11.2024)

5. UNDP. ПРООН запустила новий проєкт для підтримки відновлення України та сталого розвитку. 2024. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/press-releases/proon-zapustyla-novyj-projekt-dlya-pidtrymky-vidnovlennya-ukrayiny-ta-staloho-rozvytku> (дата звернення: 11.11.2024).

6. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/> (дата звернення: 11.11.2024).

7. Міністерство економіки України. Прогноз економічного і соціального розвитку України на 2025-2027 роки. 2024. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=428b492a-6d7c-4380-97c7-78ccb7f4a1fa&title=PrognozEkonomichnogoISotsialnogoRozvitkuUkrainiNa2025-2027-Roki> (дата звернення: 11.11.2024).

СУЧАСНІ ГЛОБАЛЬНІ СТРАТЕГІЇ ВИРІШЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ ПРОБЛЕМИ

Пашинський А.О., аспірант,
ЗВО «Університет «Україна»

Продовольча безпека є однією з найважливіших проблем, що стоять перед людством у XXI столітті. В умовах зростаючого населення планети, зміни клімату, нестабільності ринків та політичних конфліктів продовольча проблема стає ще більш актуальною. Для подолання цих викликів світова спільнота розробляє та впроваджує різноманітні стратегії, спрямовані на забезпечення сталого та доступного продовольства для всіх. Ці стратегії охоплюють не лише короткострокові рішення, а й довгострокові підходи, що мають на меті змінити структуру виробництва, зменшити рівень втрат та відходів продовольства, сприяти сталому розвитку сільського господарства та використовувати інноваційні технології. Водночас важливим аспектом є забезпечення доступу до продуктів харчування для найбільш вразливих груп населення, таких як малозабезпечені, жінки, діти та жителі віддалених регіонів.

У цьому контексті міжнародні організації, уряди, приватний сектор та громадські ініціативи об'єднуються для розробки та впровадження рішень, які можуть забезпечити продовольчу безпеку для всіх жителів Землі. Важливою складовою цих стратегій є інтеграція соціальних, економічних і екологічних аспектів, що гарантують ефективність і стійкість глобальних продовольчих систем.

Звіт про стан продовольчої безпеки та харчування, опублікований Всесвітньою організацією охорони здоров'я, показує, що кількість людей, які постраждали від голоду, у 2021 році зросла до 828 мільйонів, що на 150 мільйонів більше з початку пандемії [1]. Криза в Україні ще більше порушила світові ринки зерна, підкресливши потребу в стійких ланцюгах постачання в агропродовольчому секторі.

Очевидно, що в світі не існує єдиного універсального рішення проблеми продовольчої безпеки. Ці проблеми є комплексними, взаємопов'язаними та часто залежать від специфіки регіонів, тому й рішення мають бути адаптованими до

конкретних умов. За допомогою комбінації політичних, економічних та технологічних заходів можна забезпечити продовольчу безпеку на різних етапах і рівнях.

Одним з ефективних шляхів вирішення проблеми є цифровізація глобальної агропродовольчої екосистеми. Сучасні цифрові технології, такі як супутникові зображення, Інтернет речей (IoT), аналіз даних, штучний інтелект (ШІ), машинне навчання та хмарні обчислення, можуть надати реальну інформацію про виробництво, розподіл і споживання продуктів харчування [3].

Рішення для розумного сільського господарства здатні оцифрувати весь ланцюг створення вартості, зробивши кожен етап – від вирощування до зберігання та розподілу – відстежуваним, передбачуваним і стійким. Ферми майбутнього, подібно до сучасних фабрик, будуть мати повний контроль над усіма етапами процесу, що дозволить значно підвищити ефективність і зменшити витрати. Швидка цифровізація дає можливість використовувати дані та інтелект для перетворення сільського господарства, подібно до того, як це сталося в інших індустріях.

Цифровізація в сільському господарстві відкриває нові можливості для глибоких перетворень у цій галузі. Завдяки моніторингу продуктивності ферм в реальному часі, поєднаному з регулярними оновленнями супутникових даних і погодної інформації, особи, що приймають рішення, отримують цінні відомості про стан врожаю. Це дозволяє їм ефективно вирішувати операційні проблеми, протидіяти кліматичним та екологічним викликам за допомогою наукових даних, а також оптимізувати процеси в ланцюгах постачання на основі актуальної інформації. У звіті Комісії з питань бізнесу та сталого розвитку зазначено, що для компаній, які розробляють бізнес-моделі для вирішення різноманітних викликів глобальної продовольчої системи, існують бізнес-можливості на загальну суму 2,3 трильйона доларів США [2]. Як зазначалося раніше, ця цінність може бути реалізована через впровадження розумніших підходів до сільського господарства, орієнтованих на дані. Починаючи від модернізації методів ведення агробізнесу і створення більшої цінності для всіх учасників екосистеми до

забезпечення людей поживною їжею по всьому світу, цифрове сільське господарство стимулює широкий спектр прогресивних змін у галузі, як ніколи раніше. Прозорість, яку забезпечують новітні технології, дозволяє виробникам ефективно управляти попитом і пропозицією, застосовуючи найкращі практики для сталого розвитку. Величезна кількість даних, зібраних на різних етапах виробництва і розподілу харчових продуктів, також дає можливість міжнародним науково-дослідним командам підвищувати ефективність роботи на полях та поза ними, а також розробляти інноваційні ресурси, які допоможуть вирішити сучасні виклики. Створення основи для економічно вигідних інновацій в агросекторі дозволяє з упевненістю стверджувати, що це лише початок новаторських можливостей, які відкриваються в найближчому майбутньому.

У підсумку вбачаємо за доцільне зазначити, що питання продовольчої безпеки є надзвичайно складним і багатоаспектним викликом, що потребує комплексного підходу на глобальному рівні. Рішення повинні бути адаптовані до специфіки кожного регіону та враховувати економічні, соціальні та екологічні аспекти.

Водночас, цифровізація агропродовольчої екосистеми стає важливим інструментом для вирішення цих проблем, оскільки вона дозволяє збільшити ефективність виробництва та розподілу продуктів харчування, знизити втрати і покращити стійкість до кліматичних і екологічних змін. Технології, такі як супутникові зображення, Інтернет речей, штучний інтелект і великі дані, відкривають нові можливості для моніторингу та управління сільським господарством в реальному часі, що сприяє створенню прозорих і стійких ланцюгів постачання продовольства.

Однак для досягнення сталого розвитку в агропродовольчому секторі необхідна активна співпраця між урядами, міжнародними організаціями, приватним сектором і громадськими ініціативами. Лише за умови інтеграції інноваційних технологій, стратегії сталого розвитку та фокусу на найбільш уразливих групах населення можна забезпечити глобальну продовольчу безпеку і подолати виклики, з якими стикається сучасне суспільство. Очевидно, що це лише початок

великого шляху, і впровадження цих стратегій відкриває нові можливості для економічних і технологічних інновацій, що призведуть до покращення продовольчої ситуації в світі.

Література:

1. UN Report: Global hunger numbers rose to as many as 828 million in 2021. URL: <https://www.who.int/news/item/06-07-2022-un-report--global-hunger-numbers-rose-to-as-many-as-828-million-in-2021>
2. Звіт Комісії з питань бізнесу та сталого розвитку URL: http://report.businesscommission.org/uploads/BetterBiz-BetterWorld_170215_012417.pdf
3. Глобальна продовольча безпека: старі проблеми, нові виклики та ефективні рішення. URL: <https://www.growhow.in.ua/hlobalna-prodovolcha-bezpeka-stari-problemy-novi-vyklyky-ta-efektyvni-rishennia/>
4. Friedmann H. The political economy of food: a global crisis. New Left Review. 1993. Vol. 197. P. 29–57.

ВЕКТОРИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ

Прісняк С.О., аспірант, ЗВО «Університет
«Україна»

Затяжна війна вносить істотні зміни у функціонування економічної системи України загалом та ринку праці зокрема. Ринок праці зазнав значних змін за структурою та географією. Слід зазначити, що сучасна статистика ринку праці відображає основні тенденції, але не в повній мірі охоплює неформальну зайнятість, не враховує робочу силу, яка перемістилась в умовах війни, але працює дистанційно, тощо. В Україні наявні контрверсійні тенденції на ринку праці, а саме значний дефіцит кваліфікованої робочої сили і одночасно невисока частина економічно активного населення країни залучена до праці [1]. За даними дослідження Міжнародної організації праці, залученість населення у віці 15-64 роки до роботи складала близько 67% у 2021 році.

Згідно з оцінками Національного банку України (НБУ), чисельність робочої сили у віковій групі 15-70 років на початок 2024 р. зменшилась на понад 25% проти 2021 року [2]. Міністерство економіки України оцінює дефіцит робочої сили в Україні на рівні 30%. Європейська Бізнес Асоціація також в своєму дослідженні ринку праці відзначає наявність дефіциту робочої сили в Україні [3]. Демографічна ситуація і пов'язані з нею обставини є однією з найбільш дискутованих тем в науковому середовищі в Україні.

В умовах дефіциту робочої сили Урядова політика має бути направлена на стимулювання зайнятості, підвищення продуктивності праці, підвищення кваліфікації робочої сили, легалізацію трудових відносин. Одним з перспективних напрямків є соціально-трудова інклюзія [4]. Інклюзивність передбачає включення різних категорій населення з формуванням інклюзивних норм у різних сферах суспільного життя, включаючи залучення їх до економічної діяльності. В Україні, в умовах воєнного стану до вразливих категорій можемо віднести також внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Станом на 22 жовтня 2024 року зареєстровано 4 646 735 ВПО, серед яких

60% жінки [4]. Слід врахувати, що частина ВПО знаходиться і проживає за межами країни, частина повернулась до постійного місця проживання, в тому числі на окуповані території.

Гостро актуальною в сучасних умовах є низька залученість ВПО до ринку праці. Однією з основних перешкод в доступі ВПО до робочих місць є проблема житла. У великих містах, як правило, є значна кількість вакансій, але вартість оренди житла є високою і перешкоджає релокації робочої сили. Вирішення житлової проблеми можливе спільними зусиллями Уряду, місцевого самоврядування та бізнесу. З січня 2025 року починає діяти нова програма субсидій на оренду житла в пілотних регіонах (всього дев'ять прифронтових областей). Зазначена програма запроваджується відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 25.10.2024 р №1225 «Про реалізацію експериментального проекту щодо надання субсидії на оплату вартості або частини вартості найму (оренди) житлового приміщення та компенсації частини податку на доходи фізичних осіб та військового збору». Існують і інші програми, що передбачають надання житла безкоштовно для багатодітних сімей з числа ВПО, інших вразливих категорій. Вирішення житлової проблеми ВПО має бути взаємопов'язано зі створенням можливостей працевлаштування та навчання дітей з метою залучення ВПО до ринку праці та інтеграції в усі сфери суспільного життя.

Політика інклюзії у сфері соціально-трудових відносин має враховувати інтереси усіх верств суспільства, створювати стимули для залучення до праці осіб з інвалідністю, ветеранів, ВПО, пенсіонерів, здобувачів освіти. В умовах дефіциту робочої сили ці процеси фактично відбуваються, але потребують систематизації, координації та підтримки з боку уряду, місцевих органів влади, бізнесу. Метою такої політики має бути залучення максимальної кількості громадян до ринку праці.

Одним з прикладів урядової політики є Постанова Кабінету Міністрів України №1303 від 15 листопада 2024 року «Про реалізацію експериментального проекту щодо організації професійного навчання жінок для працевлаштування у сферах, де вони були традиційно недостатньо представлені»[5]. Проект передбачає навчання за державний кошт жінок професіям, де

традиційно домінували чоловіки. Визначено перелік з близько 30 професій, де жінки недостатньо представлені, зокрема такі професії як, верстатники, водії, електрогазозварники, монтажники систем утеплення, тощо. Роботодавці отримують можливість звернутись до центру зайнятості та замовити підготовку за вказаними професіями за кошти державного бюджету. Такі рішення є вимушеними, через дефіцит фахівців у зв'язку з мобілізацією чоловіків. Зазначені професії, є важкими, пов'язані з підвищеною небезпекою, потребують хорошої фізичної підготовки. Наприклад, однією з найбільш дефіцитних і одночасно найбільш оплачуваних є професія «монтажник систем утеплення», яка передбачає роботу на висоті з підвищеним рівнем небезпеки.

В Україні існує проблема працевлаштування осіб з інвалідністю. За даними Мінсоцполітики до повномасштабної війни в Україні було 2,7 млн. осіб з інвалідністю, офіційно працювали близько 700 тисяч, станом на вересень 2024 року працевлаштовано 480 тис. осіб з інвалідністю [6]. Частина осіб працювали, при цьому не декларували наявність статусу особи з інвалідністю, або працювали неформально. Є ряд системних перешкод для залучення осіб з інвалідністю до роботи. Транспортна інфраструктура, робочі місця потребують адаптації для задоволення потреб осіб з інвалідністю. Поряд з податковими стимулами для роботодавців, що працевлаштовують осіб з інвалідністю, наприклад, ставка єдиного соціального внеску становить 8,41% для фонду оплати праці осіб з інвалідністю, стандартна ставка становить 22%, наявні також і обмеження. Роботодавці мають можливість отримати компенсацію за облаштування робочих місць для осіб з інвалідністю першої та другої групи в сумі 106,5 тис.грн. та 71 тис. грн. відповідно від Державної служби зайнятості [7].

Однією з перешкод при працевлаштуванні осіб з інвалідністю є трудове законодавство, що одночасно стимулює працевлаштування осіб з інвалідністю та обмежує роботодавців, складною є процедура звільнення осіб з інвалідністю, що стримує роботодавців офіційно оформлювати трудові відносини. Для осіб з інвалідністю, як правило, не застосовується випробувальний термін при оформленні трудових відносин.

Сотні тисяч осіб з інвалідністю, літніх людей, ВПО, студентів мають можливості і бажання працювати, потребують соціалізації. Залучення зазначених груп до ринку праці можливе у таких формах, як віддалена робота, робота за гнучким графіком, погодинна робота, тощо. Трудове законодавство передбачає такі можливості, разом з тим потребують розвитку гнучкі форми зайнятості. За останні роки на громадське обговорення виносилося кілька проектів Трудового кодексу, станом на кінець 2024 року регулярно вносяться зміни до існуючого Кодексу законів про працю України, які враховують реалії правового режиму воєнного часу. Характеризуючи сучасні реалії ринку праці, можемо зазначити, що не зважаючи на великий дефіцит робочої сили, який відзначають урядові організації, дослідницькі установи, роботодавці, наявні значні резерви, які за умови правильної політики, можуть бути залучені до ринку праці, що позитивно вплине на соціально-економічний розвиток країни та добробут суспільства.

Список літератури:

1. Основні характеристики ринку праці України у першому півріччі 2024 року. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/osnovni-kharakterystyky-rynku-pratsi-ukrayiny-u-pershomu> (Дата звернення: 15.11.2024)
2. Інфляційний звіт. Квітень 2024. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2024-Q2.pdf (Дата звернення: 13.11.2024)
3. Три чверті роботодавців відчують дефіцит кадрів в Україні. Європейська Бізнес Асоціація. URL: <https://eba.com.ua/try-chverti-robotodavtsiv-vidchuvayut-defitsyt-kadriv-v-ukrayini/> (Дата звернення: 15.11.2024)
4. Перегудова Т.В. Соціально-трудова інклюзія: теоретичні основи визначення. Економіка та суспільство #37/2022 URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1223> (Дата звернення: 15.11.2024)
5. Постанова Кабінету Міністрів України №1303 від 15 листопада 2024 року «Про реалізацію експериментального проекту щодо організації професійного навчання жінок для

працевлаштування у сферах, де вони були традиційно недостатньо представлені» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/u04ddd3de-40a7-417c-87c5-688b8d7890d5/page> (дата звернення: 20.11.2024)

5. Міжнародна організація з міграції. Звіт про внутрішнє переміщення населення в Україні. Квітень 2024. URL: https://dtm.iom.int/sites/g/files/tmzbdl1461/files/reports/IOM_UKR_GPS_Internal%20Displacement%20Report_Round%2016_UA_June%202024.pdf (дата звернення: 18.11.2024)

6. Міністерство соціальної політики. Офіційний сайт. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/23998.html?PrintVersion> (дата звернення: 10.11.2024)

7. Кабінет Міністрів України. Офіційний сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/robota-bez-barieriv-kompensatsiiu-za-oblashtuvannia-robochoho-mistsia-dlia-liudyny-z-invalidnistiu-mozhna-otrymaty-cherez-diiu> (дата звернення: 18.11.2024)

ЕКОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ РЕФОРМУВАННЯ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

Титаренко В.В., аспірант, ЗВО «Університет «Україна»

Постановка проблеми. На сьогоднішній день важливим напрямом дослідження фахівців лісової науки є попередній аналіз результатів діяльності Державного спеціалізованого лісогосподарського підприємства «Ліси України», яке об'єднало в одну юридичну особу фінансові, матеріальні і трудові потенціали 150 суб'єктів господарювання.

Необхідно відзначити і екологічну складову здійсненої реформи лісового господарства. В першу чергу, відмітимо, що експерти галузі зазначають, що сертифікація свідчить про відповідність системи ведення лісового господарства встановленим міжнародним стандартам управління лісами та лісокористування на засадах сталого розвитку.

Площа лісів в Україні, на яких ведення лісогосподарської діяльності відбувається у відповідності до міжнародних стандартів, у 2023 році збільшилася на 14,5% - до 4,65 млн га [1].

Станом на 01 січня 2024 року 96 філій ДП «Ліси України» мали статус FSC-сертифікованих. Загальна площа сертифікованих лісів склала 4,65 млн га, що на 0,59 млн га. більше, ніж попереднього року.

Окрім того, станом на 1 січня 2024 року в Україні п'ять філій ДП «Ліси України», які мали статус FSC-сертифікації, були додатково сертифіковані за системою PEFC, яка підтверджує, що деревина, яка використовується у виробництві, постачається із відповідально керованих лісових господарств. Загальна площа лісів, охоплених такою системою сертифікації, становить 181,3 тис. га.

Загальновідомо, що головними цілями Зеленого нового курсу [2] були оголошені зменшення залежності від вуглецю та деградації екосистем, відродження світової економіки, сприяння сталому інклюзивному зростанню та створення нових робочих місць. Також, було визначено п'ять пріоритетних сфер для інвестицій: 1) енергоефективність у будівлях; 2) технології відновлюваної енергії; 3) стійкі транспортні технології; 4)

екологічна інфраструктура, включаючи ліси; 5) стале сільське господарство, включаючи органічне виробництво.

Лісовому сектору відведено суттєву роль у цих трансформаційних процесах. Досягнення цілей зеленої економіки, пов'язаних із політикою щодо зміни клімату, можливе передусім через скорочення викидів парникових газів і розширення об'єктів використання відновлюваної енергії. Основні напрями – перетворення енергії біомаси, зелена інфраструктура та будівництво із використанням лісопродукції. Також зазначається важлива роль лісових ресурсів як поглиначів вуглецю.

Лісова галузь України відіграє важливу роль у зеленій економіці країни. За розрахунками науковців УкрНДЛГА попередня еколого-економічна оцінка вартості корисних функцій, які надають ліси України, становить \$ 4,7 млрд. Зокрема за категоріями згідно з міжнародною класифікацією екосистемних послуг (CICES <https://cices.eu/>) версії 4.3 екологічні послуги регулювання та обслуговування становлять близько 50 %, в тому числі регулювання клімату шляхом поглинання вуглекислого газу та виділення кисню лісами (\$ 35 млн). А культурні послуги становлять близько 26 % (\$ 1,2 млрд), зокрема – рекреація, екотуризм та соціальні функції [2].

Застосування принципів зеленої економіки сприяє модернізації лісового господарства, впровадженню новітніх технологій у галузі лісової промисловості, розвитку лісового туризму й екологічної освіти щодо важливості збереження лісів. Ці заходи допомагають зберегти природне середовище, забезпечити стійкий розвиток та підвищення якості життя населення. В свою чергу, зростаючий попит на екологічно чисті продукти та послуги збільшує значення зелених інвестицій у лісовий сектор. На сьогоднішній день лісова галузь України не відіграє своєї ролі у забезпеченні сталого розвитку країни та не сприяє переходу до зеленої економіки, спрямованої на збереження навколишнього середовища та підтримку економічного зростання.

Важливим екологічним питанням реформування державного сектору лісового господарства має бути перехід до наближеного до природи лісівництва, яке передбачає:

1. Перехід від суцільних рубок головного користування до складних, несучільних рубок (поступових та вибіркових), що обумовлюватиме збереження біорізноманіття, зниження негативного впливу на лісовий біоценоз та має позитивний соціальний характер.

2. Підходи наближеного до природи лісівництва передбачають зменшення частки лісових культур та використання переважно аборигенних видів дерев під час лісовідновлення та лісорозведення.

3. Зміна вікової та видової структури лісів в напрямку формування мішаних насаджень, максимально наближених до природних, дозволить підвищити стійкість лісів до негативних факторів.

4. Практику наближеного до природи лісівництва доцільно застосовувати, передусім, у вразливих зонах лісів.

5. Система планування та проведення лісогосподарських (лісокультурних) заходів біля насалених пунктів повинна бути спрямована на зниження ризиків лісових пожеж.

В масштабному аспекті прикладів ведення лісового господарства в контексті наближеного до природи лісівництва не спостерігається, хоча, об'єктивно, для цього ще не напрацьовано відповідних нормативно-правових актів та практичних рекомендацій.

Таким чином, проведений аналіз попередніх підсумків здійсненої реформи лісового господарства України свідчить про таке:

- наближення практики ведення лісового господарства до європейських стандартів в частині розподілу господарської та адміністративної функцій;
- продовжується процес сертифікації лісів у відповідності до міжнародних стандартів;
- не набуло широкого впровадження ведення лісового господарства в контексті наближеного до природи лісівництва;
- не спостерігається повноцінного включення лісової галузі України у забезпеченні сталого розвитку країни та переходу до зеленої економіки, спрямованої на збереження навколишнього середовища та підтримку економічного зростання.

Список літератури:

1. <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3830396-v-ukraini-za-miznarodnimi-standartami-sertifikovani-465-miljona-gektariv-lisiv.html>
2. <https://derevynnyk.com/lisova-galuz-ukrayiny-shlyah-do-zelenoyi-ekonomiky/>

ВПЛИВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА СТРУКТУРУ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ

Цимбалій П.А.,

аспірант II курсу спеціальності 051 «Економіка»,
ЗВО Університету «Україна»

Актуальність дослідження зумовлена безпрецедентним розвитком технологій штучного інтелекту (ШІ) та їх активним впровадженням у різні сфери економічної діяльності, що кардинально трансформує структуру зайнятості населення та створює нові виклики для ринку праці. За прогнозами Світового економічного форуму, до 2025 року штучний інтелект може змінити до 85 мільйонів робочих місць globally, водночас створюючи 97 мільйонів нових позицій. Ця технологічна революція викликає значні структурні зміни у професійній зайнятості, вимагає переосмислення підходів до організації праці та професійної підготовки кадрів.

Особливої актуальності набуває дослідження впливу ШІ на ринок праці в умовах постпандемічного відновлення економіки та прискореної цифровізації бізнес-процесів. Впровадження технологій штучного інтелекту створює подвійний ефект: з одного боку, відбувається автоматизація рутинних операцій та вивільнення працівників, а з іншого – формуються нові професії та компетенції, пов'язані з розробкою, впровадженням та обслуговуванням ШІ-систем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про значний науковий інтерес до проблематики впливу штучного інтелекту на ринок праці. Зокрема, фундаментальні аспекти цієї проблеми досліджували К. Шваб, Д. Аджемоглу, Е. Бріньольфссон, А. Макафі. Серед вітчизняних науковців вагомий внесок у вивчення трансформації ринку праці під впливом цифровізації зробили В. Геєць, А. Колот, Е. Лібанова. Проте недостатньо вивченими залишаються аспекти структурних змін у зайнятості населення України під впливом штучного інтелекту, механізми адаптації ринку праці до нових технологічних викликів та розробка відповідної державної політики.

Мета дослідження полягає у визначенні основних тенденцій та закономірностей трансформації структури

зайнятості населення під впливом розвитку технологій штучного інтелекту, а також розробці рекомендацій щодо адаптації ринку праці до цих змін.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання:

- проаналізувати сучасні тенденції впровадження технологій ШІ в різних секторах економіки;
- дослідити вплив штучного інтелекту на зміну професійно-кваліфікаційної структури зайнятості;
- визначити потенційні ризики та можливості для ринку праці, пов'язані з розвитком ШІ;
- розробити рекомендації щодо адаптації системи освіти та професійної підготовки до нових вимог ринку праці.

Об'єктом дослідження є процеси трансформації структури зайнятості населення під впливом цифровізації економіки.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні та практичні аспекти впливу технологій штучного інтелекту на зміну структури зайнятості населення.

За даними провідних аналітичних агентств, впровадження технологій штучного інтелекту демонструє стрімке зростання across різних секторів економіки. Згідно з дослідженням McKinsey Global Institute [1], фінансовий сектор лідирує у впровадженні ШІ, де 70% установ використовують технології для виявлення шахрайства та автоматизації 40% операцій back-office. У виробничому секторі, за даними World Economic Forum [2], спостерігається значне зростання впровадження предиктивного обслуговування на 56% та оптимізація ланцюгів постачання з використанням ШІ на 45%.

Healthcare Innovation Journal [3] повідомляє, що в секторі охорони здоров'я 62% медичних установ впроваджують ШІ для покращення діагностики, а ринок ШІ в медицині демонструє щорічне зростання на 38%. Згідно з Deloitte Retail Report [4], у роздрібній торгівлі 83% компаній використовують ШІ для персоналізації пропозицій клієнтам, а рівень автоматизації складських операцій досяг 35%.

Особливо показовим є розвиток ШІ в IT-секторі, де, за даними Gartner Technology Report [5], 90% технологічних

компаній активно інвестують у розробку ШІ-рішень, що супроводжується зростанням попиту на фахівців з штучного інтелекту на 71%. Ці тенденції свідчать про системну трансформацію бізнес-процесів та необхідність адаптації робочої сили до нових технологічних викликів.

Розвиток технологій штучного інтелекту створює суттєві трансформації на ринку праці, що супроводжуються як ризиками, так і новими можливостями. За даними Світового банку та McKinsey Global Institute [1], основними викликами є потенційна автоматизація до 47% робочих місць у розвинених країнах до 2030 року, що особливо загрожує професіям в адміністративній сфері та базовому аналізі даних. Спостерігається тенденція до зростання структурного безробіття серед працівників з низькою кваліфікацією та поглиблення нерівності в доходах між різними категоріями працівників. Існує також проблема швидкого старіння професійних навичок, що вимагає постійного оновлення компетенцій.

Водночас, згідно з дослідженнями Forbes (2023), впровадження ШІ відкриває значні можливості для ринку праці. Прогнозується створення нових професій у сфері розробки та обслуговування ШІ-систем, а також підвищення продуктивності праці на 20-30% у більшості галузей. Розвиток технологій сприяє поширенню гнучких форм зайнятості та віддаленої роботи, покращенню умов праці за рахунок автоматизації рутинних завдань. Особливо зростає попит на фахівців з творчим та аналітичним мисленням, здатних працювати в умовах високої технологічної складності.

За прогнозами міжнародних експертів, до 2025 року штучний інтелект створить на 58% більше робочих місць, ніж ліквідує. Проте реалізація цього потенціалу вимагає системних змін у підготовці кадрів, масштабної перекваліфікації працівників та адаптації освітніх програм до нових вимог цифрової економіки.

На основі аналізу сучасних тенденцій розвитку ШІ та трансформації ринку праці, можна запропонувати комплекс рекомендацій щодо адаптації системи освіти та професійної підготовки. За даними World Economic Forum (2023), пріоритетним напрямом є впровадження гнучких освітніх

програм, що поєднують фундаментальні знання з практичними навичками роботи з ІІІ-технологіями. Дослідження McKinsey (2023) підкреслює необхідність створення системи безперервної освіти, що передбачає регулярне оновлення навчальних програм відповідно до потреб ринку праці та технологічних змін.

Згідно з рекомендаціями OECD (2023), важливим є розвиток дуальної освіти та посилення співпраці між освітніми закладами і бізнесом для забезпечення практичної підготовки фахівців. Необхідно впроваджувати програми перекваліфікації для працівників, чії професії знаходяться під ризиком автоматизації, з фокусом на розвиток цифрових компетенцій та навичок роботи з ІІІ. За даними LinkedIn Global Talent Trends (2023), особливу увагу слід приділити розвитку soft skills – критичного мислення, креативності, емоційного інтелекту та адаптивності, які стають все більш цінними в умовах автоматизації рутинних завдань.

Експерти Deloitte (2023) наголошують на важливості створення спеціалізованих освітніх програм з artificial intelligence, machine learning та data science, а також інтеграції елементів ІІІ у традиційні навчальні програми. Необхідно розвивати систему онлайн-освіти та мікрокредитів, що дозволить працівникам швидко набувати нових навичок без відриву від роботи. Реалізація цих рекомендацій потребує значних інвестицій у модернізацію освітньої інфраструктури та підготовку викладацьких кадрів, здатних працювати з новітніми технологіями.

Проведене дослідження впливу штучного інтелекту на структуру зайнятості населення дозволяє зробити наступні висновки. Впровадження ІІІ-технологій демонструє стрімке зростання across усіх секторів економіки, що призводить до фундаментальних змін на ринку праці. Аналіз показав, що до 2030 року близько 47% робочих місць можуть бути автоматизовані, особливо у сферах, пов'язаних з рутинними операціями та базовим аналізом даних. Водночас, технології ІІІ створюють нові можливості для працевлаштування, зокрема у сферах розробки та обслуговування ІІІ-систем, прогнозується створення на 58% більше робочих місць, ніж буде автоматизовано.

Дослідження виявило необхідність системної трансформації освіти та професійної підготовки для адаптації до нових вимог ринку праці. Ключовими напрямками є впровадження гнучких освітніх програм, розвиток системи безперервного навчання та посилення співпраці між освітніми закладами і бізнесом. Особливої актуальності набуває розвиток цифрових компетенцій та soft skills, які стають критично важливими в умовах автоматизації.

Результати дослідження свідчать про необхідність розробки комплексної державної політики щодо регулювання процесів трансформації зайнятості, яка має включати заходи з підтримки перекваліфікації працівників, стимулювання створення нових робочих місць у високотехнологічних секторах та забезпечення соціального захисту працівників, чії професії знаходяться під ризиком автоматизації.

Список літератури:

1. McKinsey Global Institute (2023). The State of AI in 2023: Global Investment and Implementation Trends. New York: McKinsey & Company.
2. World Economic Forum (2023). The Future of Jobs Report 2023: AI and Manufacturing Transformation. Geneva: WEF Publishing.
3. Healthcare Innovation Journal (2023). Artificial Intelligence in Healthcare: Implementation and Impact Analysis. Vol. 15(2), pp. 78-95.
4. Deloitte (2023). Global Retail Technology Report: AI Implementation Trends. London: Deloitte Insights.
5. Gartner (2023). Technology Trends and Investment Report: Artificial Intelligence Market Analysis. Stamford: Gartner Research.

АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СВІТОВУ ЕКОНОМІКУ

Чекотун О. В., здобувач освітньої програми 051 «Економіка»,
третього (освітньо-наукового) рівня,
ЗВО Університет «Україна»

Міжнародна міграція робочої сили є невід'ємною частиною економіки будь-якої країни, однак цей процес досить важко контролювати. Тим не менш, міграційний процес передбачає складні проблеми з точки зору захисту трудових мігрантів, міграційних зв'язків та міжнародного співробітництва.

В умовах глобального розвитку міжнародних економічних відносин, який супроводжується зміною пріоритетів у міжнародній економічній взаємодії, відбувається процес уніфікації законодавства. Саме він надає змогу вільно переміщати товари, послуги та фактори виробництва між різними країнами. Одним з основних факторів виробництва є робоча сила, чисельність та якісний склад якої визначає рівень соціально-економічного розвитку країни. Характерною особливістю розвитку світового господарства, як у історичному аспекті, так і на сучасному етапі, є переміщення робочої сили між країнами.

Міжнародна трудова міграція – це процес переміщення осіб для подальшого працевлаштування з місця їхнього звичайного проживання до країни, громадянами якої вони не є [2]. Сьогодні діють два основних каталізатори ринку праці для людей працездатного віку, які призводять до збільшення міграції в пошуках роботи – це відсутність робочих місць або наявна робота, недостатня для того, щоб утримувати себе та свої сім'ї у своїх країнах. Інші фактори включають демографічні зміни, соціально-економічні та політичні кризи, а також збільшення розривів у заробітній платі всередині розвинутих країн і країн, що розвиваються, а також між ними.

До основних причин, які спонукають українців виїжджати за кордон можна віднести високий рівень безробіття та незатребуваність фаху на батьківщині, низький рівень оплати праці за престижними спеціальностями (ІТ, медицина, інженерія і т.п.), скорочення або відсутність деяких галузей виробництва, економічна нерозвиненість деяких регіонів, а також низька

середня заробітна плата (вона залишається однією з найнижчих у Європі: Німеччина – 2 700 євро, Франція – 2 580 євро, Італія – 1 780 євро, Україна – 362 євро) [4; 6].

Як випливає з даних, нині контингент міжнародних трудових мігрантів характеризується як гендерною диференціацією, і географічною концентрацією.

У всьому світі набагато більше трудових мігрантів чоловічої статі, ніж жіночої статі, причому гендерний склад цього контингенту відрізняється значним переважанням чоловіків у країнах з низьким рівнем доходу та з доходом нижче середнього, що контрастує з гендерним розподілом трудящих-мігрантів у країнах із високим рівнем доходу.

Процес імміграції можна вважати економічно вигідним для країни, оскільки іммігранти зазвичай економічно активніші, ніж місцеві жителі, вони готові виконувати складну роботу за меншу заробітну плату або за гірших умов праці. Усі ці фактори можуть підвищити продуктивність праці та забезпечити економічне зростання країни перебування мігрантів.

До макроекономічних переваг міжнародної міграції можна віднести збільшення пропозиції робочої сили в країні, оскільки підприємство матиме ширший вибір майбутніх співробітників. Це в свою чергу допоможе стримати інфляцію заробітної плати або призведе до її зменшення, оскільки збільшена пропозиція ринку праці буде здатна задовольнити потреби фірм у розрізі попиту на робочу силу.

Основні недоліки міграційних процесів для приймаючої країни:

- зниження заробітної плати, особливо в сегменті ринку праці з низьким рівнем кваліфікацій;
- наявність працівників, які бажають працювати за відносно низьку оплату, може спричинити ігнорування роботодавцями продуктивності, навчання та розвитку інновацій;
- збільшення кількості мігрантів може сприяти організованій злочинності та торгівлі людьми, що призведе до більшого контролю безпеки.

В Україні трудова міграція отримала нову хвилю популярності із підписанням безвізового режиму з Євросоюзом.

Понад \$12 млрд щорічно повертаються в країну переказами від трудових мігрантів. Сьогодні перекази від українських заробітчан є одним з основних джерел відновлення економіки країни.

За даними дослідження міжнародної міграції, яке проводила ООН в 2020 році, Україна посідає 8 місце серед топ-країн за кількістю людей, які виїжджають на роботу за кордон.

Проте цікаво інше: статистика ООН говорить про 5-5,5 мільйонів трудових мігрантів, тоді як експертна спільнота всередині країни озвучує цифру в 3 мільйони.

Різниця у 2,5 мільйона демонструє давно існуючу проблему: легальне працевлаштування з чітко визначеними умовами чи нелегальний виїзд і сумнівна можливість заробити більше.

Проблема України в тому, що інтенсивний потік трудових мігрантів виник раніше, ніж цей ринок почав ставати цивілізованим: були прийняті регулюючі законопроекти та сертифікації, створені профільні асоціації й ліцензійні рекрутингові агентства.

Сьогодні для якісної імплементації трудової міграції в економічну систему України недостатньо "Закону про трудову міграцію" та прийнятої стратегії міграційної політики до 2025 року.

Щоб повторити успіх Філіппін, уряд повинен на законодавчому рівні ввести зобов'язання щодо дотримання рекрутинговими компаніями міжнародних стандартів та сертифікацій.

Обов'язковими мають стати 13 загальних принципів справедливого найму, розроблені Міжнародною організацією трудової міграції, а також принцип "Працедавець платить (Employer Pays Principle)", запроваджений Інститутом прав людини та бізнесу.

Отримання українськими компаніями таких міжнародних сертифікацій стане гарантією захисту інтересів трудових мігрантів, забезпеченням їхньої безпеки та покращенням умов праці.

Нині ж ринок міжнародного працевлаштування перебуває у жахливому стані: українці звикли, що за пошук роботи

доводиться платити, що неофіційне працевлаштування забезпечить їм більш високу зарплату "тут і зараз", а зароблені кошти краще передавати готівкою через нерегулярних перевізників.

Військові дії росії проти України руйнують економіку та ринок праці. Важко порахувати збитки. В результаті війни близько 22 % українців змінили місце проживання по території України, а 6 % виїхали за її межі. Внутрішньо переміщені особи є потенційними трудовими мігрантами, так як 50 % з них шукають собі місце працевлаштування. Така ситуація може стати викликом як для українських трудових мігрантів, так і для країн, які їх приймають.

Проте, більшість внутрішньо переміщених осіб є жінки та діти, саме тому навіть з отриманням дозволу на працевлаштування, на міжнародному ринку праці значних змін не відбудеться. На даний час діє заборона на виїзд чоловіків, за кордон за деяким виключенням.

На тлі гуманітарної кризи, спричиненої агресією росії проти України, відбувається збій на ринках праці як у країні, так і в сусідніх державах.

Згідно з новим звітом Міжнародної організації праці (МОП), з початку російської агресії в Україні було втрачено близько 4,8 мільйона робочих місць.

За оцінками дослідження, якщо бойові дії загостряться, втрати робочих місць зростуть до семи мільйонів. Однак, якщо бойові дії припиняться негайно, можливе швидке відновлення з поверненням 3,4 мільйона робочих місць. Це скоротить втрати робочих місць до 8,9%, згідно з коротким оглядом.

У відповідь на цей збій уряд України доклав значних зусиль для підтримки працездатності національної системи соціального захисту, гарантуючи виплату допомоги, у тому числі внутрішньо переміщеним особам, за рахунок використання цифрових технологій.

Криза в Україні може призвести до перебоїв у роботі в сусідніх країнах, головним чином в Угорщині, Молдові, Польщі, Румунії та Словаччині. Якщо бойові дії продовжаться, українські біженці будуть змушені залишатися у вигнанні довше, що чинитиме додатковий тиск на ринок праці та системи соціального

захисту у цих сусідніх державах та збільшить безробіття у багатьох із них.

Агресія в Україні також спричинила шок для світової економіки, що ще більше ускладнило вихід із кризи COVID-19. Це, ймовірно, вплине на зростання зайнятості та реальної заробітної плати та створить додаткове навантаження на системи соціального захисту.

У багатьох країнах з високим рівнем доходу, в яких останнім часом спостерігаються ознаки активнішого відновлення ринку праці, наслідки української кризи можуть погіршити умови на ринку праці та звести нанівець деякі досягнуті успіхи. На сьогоднішній день, збільшуються розміри неконтрольованій міжкраїнової міграції, які сприяють зростанню безлічі проблем, які вимагають узгодити зусилля майже всіх країн та формування глобальних підходів щодо їх подолання.

Значна кількість країн повністю переробили своє міграційне законодавство в останні роки з метою попередження незаконної міграції.

Євростат та ООН на період до 2030 року прогнозує збереження в країнах CESEE, в тому числі і Україні наявних міграційних потоків, скорочення на 9% реального ВВП та на 4 % ВВП на душу населення.

Основними тенденціями сучасної міжнародної міграції виступають:

- глобалізація міжнародної міграції;
- якісні зміни у світових міграційних потоках;
- визначальна роль економічної, насамперед трудової міграції;
- значне зростання нелегальної міграції;
- збільшення масштабів та розширення географії вимушеної міграції; всезростаюча роль міжнародної міграції в демографічному розвитку розвинутих країн світу;
- фемінізація міжнародної міграції;
- подвійний характер міграційної політики на національному, міжнародному регіональному та світовому рівнях [2].

Міжнародна трудова міграція набуває все більшого значення в умовах сьогодення. Тому кожна держава повинна

приділяти увагу умовам працевлаштування. В першу чергу: створенню робочих місць, підняттю заробітної плати в залежності від кваліфікації робочої сили для своїх громадян та створенню фільтру для емігруючих в Україну.

Список літератури:

1. Короленко Н. В. Міжнародна міграція робочої сили: причини та наслідки. Ефективна економіка. 2021. № 1. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.1.85>
2. Бестужева С. В. Міжнародна економічна діяльність України : навчальний посібник. Харків : ХНЕУ, 2010.
3. Всесвітній огляд населення. URL: <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/immigration-bycountry> ЕКОНОМІКА ТА СУСПІЛЬСТВО Випуск # 37 / 2022 164 МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ
4. Пояснення статистики Євростату. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Wages_and_labour_costs
5. Українська міграційна статистика. URL: <https://www.macrotrends.net/countries/UKR/ukraine/immigrationstatistics>
6. Нікітіна А. В., Цховребова Є. Н. Work migration of the labour force: problems and ways of solving emigration in Ukraine. Інфраструктура ринку. 2020. № 43. С. 72–77. URL: http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/23499/1/Никитина_Цховребова.pdf

Електронне науково-практичне видання

ЗБІРНИК ДОПОВІДЕЙ

II-ої Міжвузівської науково-практичної
конференції аспірантів та молодих вчених
**«Інноваційно-інвестиційний розвиток
національної економіки України (макро- та
мікрорівень) в умовах війни»**

Друкується в авторській редакції